

Poradnik metodyczny dla profesjonalistów

Scenariusze zajęć dla self-advokatów

CZĘŚĆ DRUGA

Warszawa 2017

Scenariusze zajęć dla self-advokatów

Poradnik metodyczny dla profesjonalistów

CZĘŚĆ DRUGA

Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną
ZARZĄD GŁÓWNY

Warszawa 2017

© Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Inteligektualną

ISBN 978-83-65060-30-3

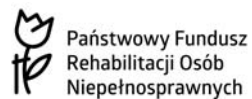
Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób
z Niepełnosprawnością Inteligektualną

Zarząd Główny
02-639 Warszawa, ul. Głogowa 2b
tel.: (22) 848 82 60, (22) 646 03 14, fax.: (22) 848 61 62
zg@psoni.org.pl
www.psoni.org.pl

Redakcja: Barbara Ewa Abramowska

Nakład: 1000 egz.

Projekt współfinansuje m.st. Warszawa

Publikacja jest dofinansowana ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Spis treści

Wprowadzenie	5
Monika Zima-Parjaszewska	
Żeby byli w społeczeństwie	9
Małgorzata Grzyb	
Wskazówki dla osoby prowadzącej zajęcia	15
Monika Zima-Parjaszewska	
Dorosłość w praktyce self-adwokata	
1. Jestem dorosły, jestem dorosła	25
2. Moje dorosłe życie - mapa marzeń i celów	43
Monika Zima-Parjaszewska	
Self-adwokat w rodzinie	
1. Moja rodzina	57
2. Prawa i obowiązki rodziny	67
Dorota Tomaszewska	
Życie osobiste self-adwokata	77
Anna Andrzejewska	
Moje decyzje. Wspierane podejmowanie decyzji	83
Monika Zima-Parjaszewska	
Self-adwokat a jego/jej seksualność	
1. Wprowadzenie do seksualności	97
2. Kobieta i mężczyzna a seksualność	109
Karolina Makowiecka	
Self-adwokat w lokalnej społeczności	
1. Włączanie w lokalną społeczność	125
2. Udział w lokalnych wydarzeniach	131
Katarzyna Buryło	
Self-adwokat wobec przemocy	141
Anna Andrzejewska	
O Autorkach	155

Monika Zima-Parjaszewska

Wprowadzenie

Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną konsekwentnie od 2001 roku - tj. od zorganizowania pierwszych „warsztatów prawnych” dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w Łucznicy, podejmuje działania na rzecz rozpowszechnienia idei self-adwokatury i skutecznego udziału self-adwokatów¹ w życiu społecznym. Oddajemy w Państwa ręce opracowanie stanowiące drugą część „Scenariuszy zajęć dla self-adwokatów”. To wyjątkowa pozycja wśród tych kierowanych do profesjonalistów pracujących z osobami z niepełnosprawnością intelektualną. Wprawdzie wiele jest publikacji dla nauczycieli/nauczycielek na temat prowadzenia z zajęć z uczniami z niepełnosprawnością intelektualną, jednak nie ma takich, które dotyczą dorosłego życia, wszystkich aspektów z nim związanych i przede wszystkim z uwzględnieniem podmiotowości i autonomii decyzyjnej każdej osoby.

Pierwsza część „Scenariuszy dla self-adwokatów”, która ukazała się w 2014 roku, zawierała dwanaście scenariuszy zajęć poruszających najważniejsze i podstawowe zagadnienia dla self-adwokata. Znalazły się wśród nich tematy dotyczące definicji self-adwokata, jego roli, obowiązków, zasad współpracy z osobami wspierającymi, a także wolności, praw i obowiązków człowieka, wynikających z Konstytucji i Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami. Scenariusze obejmowały także kwestie zatrudnienia, praw i obowiązków pracownika, szans i zagrożeń wynikających z podjęcia zatrudnienia. Książka ta była pierwszym w Polsce - i jak dotąd jedynym - poradnikiem metodycznym dla profesjonalistów wykonujących lub podejmujących pracę z osobami z niepełnosprawnością intelektualną, które chcą realizować się w dorosłym życiu w roli self-adwokatów.

W ciągu ostatnich lat Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną wydawało serię broszur opracowanych w tekście łatwym do czytania i zrozumienia zatytułowaną „Biblioteka self-adwokata”. Ukazało się 21 pozycji dotyczących następujących tematów:

- edukacji podstawowej - m.in. „Moje ciało”, „Moje zdrowie”, „Moje bezpieczeństwo na drodze”,
- technologii informacyjnych - „Mój komputer”, „Mój internet”, „Moje bezpieczeństwo w internecie”,
- rozwoju osobistego osoby z niepełnosprawnością intelektualną - „Moja samodzielność”, „Moje wydatki”, „Mój czas wolny”, „Moje zachowanie”,
- relacji międzyludzkich - „Moje relacje z ludźmi”, „Moje sposoby na konflikty”, „Mój chłopak, moja dziewczyna”,
- postępowania w trudnych sytuacjach życiowych - „Moje sposoby radzenia sobie po śmierci bliskich”, „Moje sposoby na stres”,
- różnych aspektów prawnych - „Moje prawa”, „Moja żona, mój mąż”, „Moje bezpieczne umowy”, „Moje prawo do pracy”, „Moje filmy i muzyka z internetu”.

1 W odniesieniu do osób uczestniczących w self-adwokaturze, stosujemy w publikacji formę męską, tj. self-adwokat. Ma to związek z ogromnym przywiązaniem przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną do tej nazwy i ich trudnościami w przystosowywaniu się do zmian, w tym językowych. Jednocześnie, w tekstach, w których użyto formy żeńskiej - self-adwokatkę - pozostawiamy tę formę i cieszymy się z podkreślenia cechy płci.

Broszury te mogą być i są wykorzystywane przez nauczycieli, terapeutów i edukatorów jako materiał dydaktyczny do zajęć z osobami z niepełnosprawnością intelektualną, głównie dorosłych, a także przez samych self-adwokatów jako materiały pomocne w samorozwoju. Są zalecane jako materiał pomocniczy osobom wspierającym self-adwokatów do prowadzenia zajęć proponowanych także w niniejszej publikacji.

Druga część „Scenariuszy zajęć dla self-adwokatów” to jedenaście kolejnych propozycji tematów, o których należy rozmawiać z osobami z niepełnosprawnością intelektualną. Ratyfikacja Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami i działania organizacji pozarządowych przyspieszają w Polsce proces włączania osób z niepełnosprawnościami w te aspekty życia społecznego, które dotychczas pozostawały dla nich niedostępne – na przykład związki, zakładanie rodziny, zawieranie małżeństwa, uczestnictwo w obrocie gospodarczym, aktywność w życiu publicznym. Konieczne jest przygotowanie osób z niepełnosprawnością intelektualną do korzystania z ich wolności i praw. Dlatego też w Scenariuszach kontynuowana jest tematyka ról pełnionych w życiu przez dorosłe osoby z niepełnosprawnością intelektualną (dorosłość, rodzina), tematyka społeczno-prawna (wspierane podejmowanie decyzji, czynności prawne, przemoc), tematy dotyczące osobistej i intymnej sfery człowieka dorosłego (seksualność), a także aktywności w lokalnej społeczności.

Niewątpliwie jedną z barier w pełnym i aktywnym korzystaniu przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną z różnorodnych aspektów życia, jest postawa ich rodziców i ich najbliższego otoczenia (prawnych ale także faktycznych opiekunów, członków rodzin). Jakkolwiek na pewno zmieniło się postrzeganie dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną przez ich rodziny i coraz więcej rodziców deklaruje poparcie i wsparcie ich w dążeniu do samodzielności i niezależności, to jednak w praktyce jest to bardzo trudne. Dlatego konieczne jest podkreślenie atrybutów dorosłości u osób z niepełnosprawnością intelektualną i przygotowanie tych osób do wykorzystywania ich. Ma to również związek z pracą z rodziną, bez której nie uda się niezależne (oczywiście na miarę potrzeb i możliwości) życie osób z niepełnosprawnością intelektualną. Wnioski na temat wspierania w niezależnym życiu odnaleźć można z opracowaniu Asystent osoby z niepełnosprawnością intelektualną, wydaną przez PSONI w 2016 roku, w której zaznaczono, że horyzontalnym celem wspierania każdej osoby z niepełnosprawnością intelektualną, jest stopniowe poszerzanie granic jej samodzielności, decyzyjności. Również przez rodziców.

Niezależnie od bezpośredniego wspierania self-adwokatów poprzez podnoszenie ich wiedzy, świadomości, możliwości praktykowania dorosłości, Stowarzyszenie podejmuje działania na rzecz prawnego umocowania self-adwokatury w swoich strukturach. W 2012 roku postanowienia o self-adwokaturze wprowadzone zostały do Regulaminu Koła PSONI, uchwalonego przez Zarząd Główny. W 2015 roku Zgromadzenie Elektorów – najwyższa władza Stowarzyszenia - przyjęło zmiany w Statucie dotyczące powołania Platformy Self-Adwokatów. Zgodnie z proponowaną regulacją osoby z niepełnosprawnością intelektualną – w tym będące członkami Stowarzyszenia – mogły uczestniczyć w życiu Stowarzyszenia poprzez udział w ruchu o nazwie Platforma Self-Adwokatów. Celem Platformy miało być umożliwienie osobom z niepełnosprawnością intelektualną w sposób zorganizowany i bezpośredni wpływania na działalność Stowarzyszenia, uczestnictwa w życiu Stowarzyszenia oraz w życiu publicznym, a także zgłaszania swoich opinii i wniosków do organów Stowarzyszenia, władz publicznych oraz społeczeństwa. Platforma Self-Adwokatów miała za zadanie wzmocnić role pełnione przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną w Stowarzyszeniu, a jednocześnie umożliwić jednostkom terenowym PSONI - Kołom, podejmowanie skutecznych działań bardziej ukierunkowanych na zindywidualizo-

wany, rzeczywisty rozwój osób z niepełnosprawnością intelektualną - zgodnie z postanowieniami Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób z niepełnosprawnościami.

Niestety, Krajowy Rejestr Sądowy nie zezwolił na rejestrację Statutu PSONI zawierającego powyższe zapisy, wskazując za Biurem Prawnym Prezydenta M. St. Warszawy, ustawowym organem kontroli nad Stowarzyszeniem, że ustawa prawo o stowarzyszeniach nie pozwala na tworzenie odrębnego zrzeszenia w ramach stowarzyszenia. Stanowisko to wynikało z nieznamomości struktury i specyfiki działań PSONI. Zarząd Główny PSONI nie zrezygnuje z zamiaru wyodrębnienia w Statucie Platformy Self-Adwokatów i self-adwokatury. Jednocześnie podejmuje szereg innych działań, by uświadamić społeczeństwo na temat self-adwokatury i wspierać Koła terenowe PSONI, praktyków, profesjonalistów w ich pracy. Współpraca Zarządu Głównego z osobami prowadzącymi grupy self-adwokatów skupiona jest wokół następujących celów: po pierwsze, wzmocnienie podmiotowości i decyzyjności osób z niepełnosprawnością intelektualną poprzez dostęp do wiedzy; po drugie, umożliwianie self-adwokatom samoreprezentacji, publicznego wypowiedzania się w swoim imieniu i w imieniu swojego środowiska poprzez udział w konferencjach, spotkaniach, seminariach; po trzecie, podtrzymywanie przez te osoby nabytych umiejętności i rozszerzanie oferty, w tym na nowe osoby. O sposobie realizacji tych celów pisze w niniejszej publikacji Małgorzata Grzyb w relacji z tworzenia i umacniania się organizacji self-adwokatów w Ostródzie. Co ważne, po raz pierwszy w publikacji wydanej przez PSONI dla profesjonalistów, głos zabierają także osoby z niepełnosprawnością intelektualną, którym self-adwokatura pomaga zmieniać życie. Self-adwokaci są także coraz bardziej widoczni w życiu publicznym. Ich udział w konferencjach i spotkaniach dotyczących praw i spraw osób z niepełnosprawnościami stał się faktem społecznym. Od kilku lat panel z ich udziałem jest częścią programu dorocznych Sympozjów Naukowych (w 2017 roku – już czterdzieste pierwsze), organizowanych przez Polski Zespół do Badań Naukowych nad Niepełnosprawnością intelektualną oraz Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością intelektualną, zazwyczaj z udziałem naukowców i praktyków również z zagranicy. Od trzech lat self-adwokaci uczestniczą w Kongresie Osób z Niepełnosprawnościami, a od dwóch lat – w regionalnych Konwentach poprzedzających Kongres. Jest to niezwykła, oddolna inicjatywa kilkudziesięciu organizacji społecznych osób z różnymi niepełnosprawnościami i działających na ich rzecz, skupiająca obecnie kilkanaście tysięcy osób z niepełnosprawnościami. Bezpośrednim powodem organizacji pierwszego Kongresu w 2015 roku były wnioski płynące z Raportu z realizacji Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami w Polsce oraz z Monitoringu Obywatelskiego Konwencji, tj. brak wdrażania Konwencji, dyskryminacja osób z niepełnosprawnościami, liczne przykłady niestosowania postanowień Konwencji. Udział w Kongresie self-adwokatów - może jeszcze nieśmiały i jeszcze nie masowy - jest dla nich bardzo ważny. Kongres to miejsce, gdzie mogą bez żadnych barier i bez żadnych obaw przedstawić swoje racje i swoje pomysły na przyszłość. Należy tylko ich odpowiednio do tego przygotować.

W aktualnym systemie oświaty i wsparcia osób z niepełnosprawnością intelektualną w Polsce, przy braku oferty edukacyjnej dla osób kończących naukę szkolną, tj. braku systemu celowanej, zindywidualizowanej edukacji ustawicznej, braku powszechnego dostępu do pomocy prawnej, ograniczonego dostępu do zatrudnienia wspomaganego, **self-adwokatura jest jedyną szansą na przygotowanie osób z niepełnosprawnością intelektualną do dorosłego życia, zgodnie z indywidualnymi wyborami i adekwatnie do możliwości konkretnych osób, ale też warunków społecznych. Self-adwokatura jest nowoczesnym narzędziem edukacyjnym, rozwijającym i wspierającym proces samodoskonalenia osób z niepełnosprawnością intelektualną.**

Szanowni Wspierający/Wspierające

Szanowni Kierownicy placówek dla dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną,

Przekazujemy Państwu kolejne scenariusze, mając nadzieję, że wzbogacą Państwa ofertę szkoleniową dla self-adwokatów i kandydatów na self-adwokatów, że propozycje w niej zawarte realnie odpowiadają na zapotrzebowanie osób z niepełnosprawnością intelektualną, z którymi pracujecie i że kolejna część Poradnika okaże się pomocna w przygotowaniu zajęć z self-adwokatami.

Życzę sukcesów w pracy.

dr Monika Zima-Parjaszewska

*Prezesa Zarządu Głównego
Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób
z Niepełnosprawnością Intelektualną*

Małgorzata Grzyb

Żeby byli w społeczeństwie

Self-adwokatura w Warsztacie Terapii Zajęciowej Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną Koło w Ostródzie

Stworzenie pracowni umiejętności społecznych w Warsztacie Terapii Zajęciowej w Ostródzie w 2004 roku ukazało na jak wielu płaszczyznach społecznych uczestnicy potrzebują wsparcia, jakie problemy mają w samodzielnym podejmowaniu decyzji, także w prostych, życiowych sprawach. W większości sytuacji decyzje podejmowali za nich rodzice, opiekunowie. Wielu uczestników nie zdawało sobie sprawy z istnienia praw człowieka czy Konstytucji. Początki nie były łatwe - uczestnikom trudno było sprecyzować swoje marzenia, oczekiwania, zakres spraw, w których mogą decydować. Wielu mówiło, że np. chce założyć rodzinę, mieć dzieci, nie łącząc tego z odpowiedzialnością, jaka się z tym wiąże.

W związku z tym, w ramach zajęć w pracowni społecznej, nieświadomi, że istnieje coś takiego jak self-adwokatura, spotykaliśmy się i rozmawialiśmy o wszystkim, co związane jest z życiem osób z niepełnosprawnościami, by jak najlepiej pod każdym względem przygotować uczestników do samodzielnego życia.

Na jednej z konferencji mieliśmy okazję poznać panią Dorotę Tomaszewską z Biura Zarządu Głównego PSONI, która ukazała nam ideę self-adwokatury i nakreśliła kierunek działań. Od tego czasu spotkania grupy były częstsze i o określonej tematyce. Ciągłe szukaliśmy pomysłów na te zajęcia, by przynosiły jak najwięcej wiedzy, umiejętności, ale i satysfakcji. Był to czas kiedy self-adwokatura nie była jeszcze tak rozpowszechniona jak teraz. Pierwsze nasze „publiczne wystąpienie” odbyło się podczas szkolenia dotyczącego aktywizacji zawodowej dla kadry WTZ. Self-adwokaci po raz pierwszy mieli okazję mówić o swoich marzeniach i problemach przed tak szerokim gronem. Wystąpienie okazało się sukcesem, postanowiliśmy działać dalej.

Grupa została zaproszona na zebranie rodziców uczestników WTZ. I tu okazało się, że długa droga jeszcze przed nami. Trudno było mówić o swoich marzeniach, o pragnieniu bycia niezależnym swoim rodzicom, dla większości których nadal jest się małym, nieporadnym dzieckiem. Niektórzy nawet nie byli w stanie zabrać głosu. To było ważne doświadczenie. Pokazało, że zajęcia trzeba w pewien sposób usystematyzować. Od tego czasu wzbogaciliśmy zajęcia o bloki teoretyczne dotyczące komunikacji interpersonalnej, zagadnień prawnych itp. Podczas zebrań z rodzicami informowaliśmy o działalności grupy, o idei self-adwokatury. Spotkało się to w większości z pozytywnym podejściem. Grupa zaczęła się spotykać bardziej regularnie, bywać na konferencjach, ale raczej w charakterze obserwatorów.

Przełomem w naszej działalności był wyjazd na szkolenie prawne dla self-adwokatów w Łucznicy we wrześniu 2009 roku. Te kilkudniowe warsztaty były rewolucją dla działalności naszej grupy. Wszyscy, którzy wzięliśmy w nich udział wróciliśmy naładowani pozytywną energią, przekonaniem, że warto działać. W Łucznicy nie było podziałów, każdy uczestnik miał takie same prawa, ale i obowiązki. Wiedza praktyczna, jaką zdobyliśmy podczas tych zajęć procentuje do dzisiaj. Tam poznaliśmy Monikę Zimę, prawniczkę PSONI, która do dnia dzisiejszego wspiera naszą grupę i zawsze służy nam pomocą w trudnych sprawach. Warsztaty w Łucznicy dały początek działalności Regionalnej Organizacji Self-Adwokatów (ROSA) w ośrodku Kole Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną. Od tego czasu spotkania ROSA odbywają się raz w tygodniu. Są to zajęcia nieobowiązkowe i mogą w nich uczestniczyć wszyscy chętni, którzy chcą coś zmienić w swoim życiu, którzy chcą mieć wpływ na sprawy dotyczące osób z niepełnosprawnością intelektualną.

W 2017 roku mamy ponad dwudziestu aktywnych członków. Uczestnicy wybierają raz w roku lidera grupy, który zajmuje się kwestiami organizacyjnymi. Wybierany jest także jego zastępca i sekretarz. Uczestnikom w działalności Organizacji pomaga osoba wspierająca.

Spotkania podzieliliśmy na cztery bloki:

- 1) zajęcia ukierunkowane - tematyczne, prowadzone przez osobę wspierającą w formie warsztatowej (dotyczą komunikacji interpersonalnej, wolności i praw człowieka, zagadnień związanych z pracą, z prawem itp.),
- 2) zajęcia tematyczne prowadzone przez self-adwokatów - wyłącznie dla chętnych; temat jest dowolny, prowadzący może korzystać z pomocy osoby wspierającej, jeśli tego potrzebuje,
- 3) zajęcia oparte na doświadczeniach własnych różnych znanych osób - grupa wybiera filmy dokumentalne, książki, zaprasza różne osoby na te zajęcia,
- 4) zajęcia spontaniczne - według potrzeby - realizowane w reakcji na wydarzenia w życiu self-adwokatów lub na skutek ważnych wydarzeń w Warsztacie, w kraju i na świecie.

Na zajęciach wykorzystujemy wszystko co możliwe, tak naprawdę nie ma żadnych ograniczeń. Uczestnicy grupy są niezwykle aktywni, podchodzą do zajęć bardzo poważnie, chętnie w nich uczestniczą.

Głównymi celami naszych spotkań, jak i całej Regionalnej Organizacji Self-Adwokatów, jest:

- wzmocnienie posiadanych i nabycie nowych umiejętności wyrażania własnych poglądów i opinii w życiu społecznym,
- poprawa wizerunku osoby z niepełnosprawnością intelektualną,
- obrona praw i wolności osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Od kilku lat staramy się przełamywać stereotypy, pokazywać społeczeństwu realny wizerunek osoby z niepełnosprawnością. Organizujemy prelekcje dla młodzieży w szkołach, jesteśmy m.in. współorganizatorem Tygodnia Osoby Niepełnosprawnej w Zespole Szkół Zawodowych im. St. Staszica w Ostródzie i w Centrum Kształcenia Ustawicznego w Ostródzie, gdzie występujemy z cyklem prelekcji, przygotowujemy materiały informacyjne itp. Współpracujemy również z Katedrą Pedagogiki Specjalnej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie - organizujemy prelekcje, wykłady, zajęcia integracyjne o tematyce związanej z niepełnosprawnością intelektualną, które cieszą się ogromną popularnością wśród studentów.

ROSA w Ostródzie nagrała trzy filmy dotyczące życia osób z niepełnosprawnością intelektualną: „Ubezważnowolnienie”, „Nasza droga do niezależności”, „Prawo do miłości”. Filmy poruszają bardzo ważne dla członków grupy problemy, występują w nich sami self-adwokaci, opowiadając historie swojego życia. Filmy prezentowane były na spotkaniach z młodzieżą w szkołach, na spotkaniach ze studentami, na zebraniach rodziców. Dzięki nim łatwiej pokazać, jak osoby z niepełnosprawnością intelektualną postrzegają rzeczywistość, jak żyją, o czym marzą i że chcą być pełnoprawnymi członkami społeczeństwa.

Dzięki działalności ROSA specjaliści z naszego Koła opracowali i wydali podręcznik w tekście łatwym do czytania pt. „Jak reprezentować samego siebie - poradnik dla przyszłych self-adwokatów”.

Członkowie ROSA starają się o to, by móc zabrać głos na różnych spotkaniach i konferencjach dotyczących osób z niepełnosprawnością intelektualną. Walczą o przestrzeganie zasady **NIC O NAS BEZ NAS**. Starają się być i aktywnie uczestniczyć w każdej konferencji dotyczącej osób z niepełnosprawnościami.

Self-adwokaci dzięki tym działaniom czują, że mają wpływ na swoje życie, stają się dojrzałsi, bardziej odpowiedzialni. Uświadamiają sobie, że decydowanie o sobie wiąże się z konsekwencjami tych decyzji, nie zawsze przyjemnymi. Mają świadomość tego, że każdy człowiek ma w swoim życiu zarówno prawa jak i obowiązki, że niezależne i dorosłe życie nie zawsze jest łatwe. Wiedzą gdzie szukać pomocy i kto może im jej udzielić. Na przestrzeni tych kilkunastu lat wielu członków grupy usamodzielniało się, pracuje, samodzielnie rozwiązując wiele problemów dnia codziennego. Jest to dowodem na to, że działania w tym obszarze są bardzo potrzebne.

Poniżej przedstawiam wypowiedzi kilku byłych i obecnych uczestników WTZ, self-adwokatów. Każdy miał zadane pytania o dorosłość, samodzielność i wpływ self-adwokatury na ich życie.

BYĆ SELF-ADWOKATEM

Katarzyna Andruszkiewicz i Paweł Łukasik, self-adwokaci

U nas w Polsce self-adwokatami zajmuje się Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną (w skrócie PSONI).

PSONI organizuje dla nas, self-adwokatów szkolenia, konferencje i inne spotkania. To dla nas bardzo ważne, ponieważ wiele dorosłych osób nie słucha nas, nie liczy się z naszym zdaniem, uważa, że nie potrafimy być samodzielnymi, że nie umiemy podejmować decyzji. Nie doceniają nas i naszych umiejętności. Oni czasami traktują nas jak duże dzieci - a przecież my jesteśmy dorośli!

Chcemy sami decydować o sobie i swoich sprawach. Chcemy popełniać błędy - bo kto ich nie popełnia? Prawie każdy uczy się na swoich błędach. My też tak chcemy! Chcemy mieć większy wpływ na swoje życie. W naszym Warsztacie grupa self-adwokatów istnieje od kilku lat. Od 2009 roku spotykamy się regularnie. Rozmawiamy o sprawach osób niepełnosprawnych, o tym co dla nas jest najważniejsze. Nasza grupa liczy kilkanaście osób.

W naszych spotkaniach może uczestniczyć każdy kto chce rozmawiać i ma coś do powiedzenia. Poruszamy różne tematy, czasami bardzo łatwe i miłe, a czasami mniej przyjemne i bardzo trudne. Dyskusje jakie odbywamy na naszych spotkaniach nie są trudne dla nas. Umiemy już mówić w swoim towarzystwie. Znacznie trudniejsze jest występowanie publiczne, ale i do tego jesteśmy przygotowywani.

Justyna Kozak, self-adwokatka, obecnie pracowniczka ZAZ

Czuję się dorosła, ponieważ mieszkam samodzielnie i sama załatwiam swoje sprawy. To dzięki rodzicom, którzy mi zaufali mogę samodzielnie żyć. Czasami potrzebuję wsparcia, ale w większości spraw radzę sobie sama. Sama robię zakupy, sprzątam, czasami coś ugotuję, chodzę do urzędu, dentysty, mam konto bankowe i potrafię sama wybrać pieniądze.

Myślę, że nie jest łatwo być dorosłym, czasami potrzebuję pomocy, na przykład instruktora w pracy. Bycie self-adwokatem na pewno dało mi pewność siebie poprzez występy, pomogło mi w kontaktach ze społeczeństwem. Nauczyłam się pracy w grupie - to przydaje się w pracy. Najlepszym moim wspomnieniem z zajęć self-adwokatury to dzień, w którym miałam zaszczyt poprowadzić własne zajęcia. Według mnie warto być self-adwokatem, dzięki temu łatwiej poradzić sobie w życiu, gdy zabraknie rodziców.

Aleksandra Czapko, self-adwokatka, obecnie pracowniczka ZAZ

Czuję się dorosła bo mam swoje zdanie, co mam robić, gdzie jechać, dysponuję swoimi pieniędzmi. W niektórych sprawach nadal pomagają mi rodzice. Ale to ja decyduję co kupić, mam swoje konto w banku i w każdej chwili mogę iść i wypłacić pieniądze ze swojego konta. Trudno jest być dorosłym. Byłam self-adwokatem, nauczyłam się być bardziej otwarta do ludzi i odważniejsza, nauczyłam się wielu ważnych rzeczy, które dotyczą naszego społeczeństwa. Takie zajęcia są bardzo potrzebne, bo niektóre osoby nadal nie wiedzą nic na temat Konstytucji i naszych praw.

Dominik Pawłowski, self-adwokat, obecnie pracownik ZAZ

Jestem dorosłym człowiekiem, sam o sobie decyduję. Mieszkam sam. Mama pomaga mi z finansami, ale generalnie z wieloma rzeczami jestem w stanie sam sobie poradzić. Robię zakupy, wykonuję prace porządkowe, gotuję, pobieram pieniądze z bankomatu. Moim zdaniem warto jest zostać self-adwokatem ponieważ taka osoba jest reprezentantem, to znaczy mówi

sama w swoim własnym imieniu, o swoich sprawach, ale jednocześnie o swoich marzeniach, planach na swoją przyszłość.

Wszyscy ludzie bez względu na to jacy są mają pełne prawo do wymiany zdań, poglądów na poszczególne tematy. Każda osoba niepełnosprawna powinna zostać self-adwokatem, ponieważ nie ma się czego bać, te osoby powinny godnie funkcjonować w społeczeństwie.

Piotr Łodzikowski, self-adwokat

Czuję się dorosły dlatego, że jestem potrzebny. Nie we wszystkim sam sobie radzę. Potrzebuję pomocy z pieniędzmi. Łatwo mnie oszukać. Mieszkam sam na małej wsi. Decyduję sam o sobie. Dzięki spotkaniom stałem się odważniejszy, otwarty na ludzi. Nauczyłem się też szanować innych ludzi. Dowiedziałem się co to godność, szacunek, dyskryminacja. Warto zostać self-adwokatem - walczymy o swoje prawa, o godność każdego człowieka, Nasze prawa są nadal często łamane i nieprzestrzegane. My chcemy mieć te same prawa co inni, prawo do szkoły, do pracy, poszanowania naszych wartości. Każdy ma swoje marzenia. Ja chcę zostać piosenkarzem.

Emil Rudnicki, self-adwokat

Dorosłość to odpowiedzialność, praca, punktualność. Radzę sobie sam ale czasami proszę o pomoc innych, głównie w urzędach. Dzięki byciu self-adwokatem uspołecznilem się, łatwiej mi wśród ludzi. Nauczyłem się manier, odpowiedzialności, pewności siebie. Na zajęciach self-adwokatów podoba mi się, że nic nie wychodzi poza naszą grupę.

Warto być self-adwokatem ponieważ jeździ się na spotkania z młodzieżą, trzeba dbać o schludny wygląd. Uczyć się jak pomagać innym, słabszym. Walczymy o windy, parkingi, reprezentujemy wszystkie grupy ludzi niepełnosprawnych, niewidomych, z epilepsją, z chorobami psychicznymi i z innymi schorzeniami, żeby ludzie niepełnosprawni byli w społeczeństwie, pracowali i byli akceptowani wśród ludzi.

Monika Zima-Parjaszewska

Wskazówki dla osoby prowadzącej zajęcia¹

„Jest tylko jeden sposób nauki. Poprzez działanie”

Paulo Coelho²

Czy zajęcia dla self-adwokatów prowadzi się inaczej niż inne szkolenia, warsztaty? Czy do pracy z self-adwokatami wykorzystuje się inne, niż zazwyczaj na szkoleniach metody pracy? Czy umiejętności trenerskie są wystarczające do przeprowadzenia zajęć dla self-adwokatów?

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną to wyjątkowa grupa odbiorców. Ze względu na indywidualne trudności funkcjonowania i potrzeby, a także sytuację społeczno-prawną, wymagają od osoby prowadzącej zajęcia szczególnej wiedzy i umiejętności. Z kolei tematyka zajęć proponowanych dla self-adwokatów i nakreślone w nich cele dotyczą kwestii najistotniejszych w życiu dorosłego człowieka. To sprawia, że rola osoby prowadzącej zajęcia z self-adwokatami nie polega jedynie na byciu nauczycielem, czy też trenerem. To także bycie mentorem, osobą wspierającą, motywującą do działania i zmian.

Scenariusze zajęć dla self-adwokatów oparte są na podstawowych prawach każdego człowieka. Realizacja zaplanowanych w nich celów będzie możliwa jedynie wtedy, gdy osoba prowadząca zajęcia będzie te prawa znała i wierzyła w nie. Zwłaszcza w przekazie kierowanym do osób z niepełnosprawnością intelektualną, niezbędna jest spójność tego co się mówi, z tym co się robi. Przekazywane treści i prezentowana postawa osoby prowadzącej mają ogromne znaczenie dla rozwoju każdego self-adwokata.

WAŻNE: Jeżeli którakolwiek spośród osób prowadzących zajęcia z self-adwokatami ma wątpliwości, że prawa człowieka mają charakter powszechny, przyrodzony, niezbywalny, nienaruszalny, naturalny i niepodzielny, czyli, że dotyczą tak samo osoby z niepełnosprawnością intelektualną, jak każdej innej osoby, i nie tylko w teorii, ale także w codziennym życiu, to zdecydowanie powinna przekazać prowadzenie zajęć komuś innemu!

¹ Na podstawie: M. Zima-Parjaszewska: *Do osoby prowadzącej zajęcia (w:) Scenariusze zajęć dla self-adwokatów. Poradnik dla profesjonalistów*, Warszawa 2014.

² Paulo Coelho – brazylijski pisarz i poeta

Zajęcia, do których scenariusze przedstawiamy, mają za zadanie przede wszystkim:

1. Wzmocnić poczucie wartości każdej osoby z niepełnosprawnością intelektualną, która w nich uczestniczy.
2. Przekonać każdą osobę z niepełnosprawnością intelektualną, że jest zdolna i ma prawo do tego, by zmieniać swoje życie.
3. Przekonać każdą osobę z niepełnosprawnością intelektualną, że jej głos i to co mówi, ma znaczenie i jest ważne.
4. Dać wiedzę i możliwość jej praktycznego wykorzystania.
5. Zmotywować każdą osobę z niepełnosprawnością intelektualną do zainicjowania jakiejś zmiany w swoim życiu.
6. Promować zasady godności, równości i wolności wobec każdego człowieka.
7. Rozpowszechniać ideę self-adwokatury i rozwijać ruch self-adwokatów.

Self-adwokatura to dla osób z niepełnosprawnością intelektualną jednocześnie narzędzie, środek, cel i szansa do zaistnienia jako indywidualność, jako podmiot wszystkich praw człowieka.

Włączenie

Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawach osób z niepełnosprawnościami nakłada na państwa obowiązek pełnego włączenia osób z niepełnosprawnościami w życie społeczne, w tym życie lokalnej społeczności. Włączenie oznacza, że osoby z niepełnosprawnościami żyją, uczą się, pracują, bawią, tworzą związki, załatwiają sprawy urzędowe, tak jak każdy inny człowiek. Każda sfera, każdy element życia społecznego musi być dostępny dla wszystkich osób z niepełnosprawnościami, a one same mają prawo uczestniczyć we wszystkich formach aktywności społecznej. Nie na „specjalnych zasadach”, nie w „specjalnie do tego przystosowanych miejscach”, ale na równi z innymi osobami.

Co to oznacza dla osób z niepełnosprawnością intelektualną? Nie wystarczy zbudować windy w budynku na przykład urzędu pracy, by był on dostępny dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, a one same włączone w życie zawodowe. Włączenie i dostępność dla osób z niepełnosprawnością intelektualną to szereg działań, proces oparty na uznaniu, że tak jak inni ludzie, mają oni prawo do decydowania o swoim życiu, związkach, pracy, pieniądzu. „Tak jak inni” w rozumieniu Konwencji oznacza, że należy wyrównywać szanse osób z niepełnosprawnościami, które potrzebują wsparcia w niektórych lub we wszystkich obszarach życia. To znaczy racjonalnie dostosowywać otaczający ich świat do ich potrzeb i możliwości.

Działając na rzecz osób z niepełnosprawnością intelektualną należy w pierwszej kolejności umożliwić im współdecydowanie o tych działaniach, pytać o ich zdanie i uwzględniać te opinie. Zapewne wiele z nich nie jest jeszcze gotowych do zabierania głosu, samodzielnego podejmowania działań, realnego wpływania na swoje życie. Dlatego po drugie, zadaniem osoby wspierającej każdego self-adwokata, w tym osoby prowadzącej zajęcia, jest im w tym pomóc. Być może nawet w poszukiwaniu swojego zdania, podjęciu decyzji, zakomunikowaniu jej.

WAŻNE: Celem pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną jest powiększanie ich zakresu samodzielności i niezależności, a nie zorganizowanie im życia według naszych potrzeb i pomysłów.

Zakres proponowanych zajęć

Wszystkie zajęcia, których scenariusze prezentujemy, dotyczą dorosłości osoby z niepełnosprawnością i obejmują różne aspekty tej dorosłości - rodziny, życia osobistego i intymnego, aktywnego uczestnika społeczności lokalnej. Uzupełnione są scenariuszem zajęć bardzo przydatnych dla wielu osób z niepełnosprawnością intelektualną, które częściej niż inni - niestety - spotykają się ze zjawiskiem przemocy w różnych sferach swojego życia. Książka zawiera również scenariusz zajęć zupełnie nowatorskich, poruszających temat wspieranego podejmowania decyzji, czyli modelu, na którym powinny być oparte wszystkie prawne formy wspierania osób z niepełnosprawnościami. Obecnie w Polsce obowiązuje model zastępczego podejmowania decyzji, czyli ubezwłasnowolnienie.

Zaproponowana kolejność zajęć ma charakter przykładowy, choć niektóre omawiane zagadnienia są konsekwencją lub rozwinięciem innych. Dlatego dobrze jest zapoznać się ze wszystkimi scenariuszami i dokonać wyboru, które scenariusze lub ich fragmenty będą najbardziej przydatne dla grupy osób, z którą planuje się pracę.

Każdy scenariusz zawiera pomysły, metody i konkretne ćwiczenia. Jednak osoba prowadząca zajęcia, która zna osoby z niepełnosprawnością intelektualną, z którymi pracuje, ich sposób funkcjonowania i percepcji, może oczywiście zastosować inny pomysł, metodę, ćwiczenie na omówienie jakiejś kwestii.

WAŻNE: Scenariusze nie są przepisem na pracę z self-adwokatami, ale mają być inspiracją do tej pracy!

Przebieg zajęć

Każde zajęcia dobrze jest rozpocząć od krótkiej aktywności, np. fizycznej wraz z uczestnikami/uczestniczkami. Pamiętaj, że uczestnicy/uczestniczki to osoby dorosłe, warto zwrócić uwagę, by aktywność była dostosowana do ich wieku. Proste komunikaty, zabawne ćwiczenia nie muszą być infantylne, czy też dziecinne, a pozwolą zbudować przyjazną atmosferę. Warto od początku zajęć zainteresować uczestników/uczestniczki, skupić ich uwagę. Przedstawiając się, można wprowadzić zasadę odpowiedzi na wylosowane pytania, na przykład wprowadzające w tematykę zajęć, ale jednocześnie w luźnej formule lub też ogólne (Co byś zrobił, gdybyś wygrał w Totolotka? Gdybyś na jeden dzień mógł być kimś innym, to kim byś był? itp.). Pozwoli to nie tylko na poznanie upodobań uczestników/uczestniczek, ale także pomoże w budowaniu więzi w grupie. Nawet, jeśli grupa się zna, jest już ze sobą zżyta, nie należy rezygnować z tej aktywności.

Jeśli uczestnicy/uczestniczki nie znają się, trzeba przygotować kartki z imionami, poprosić każdą osobę o krótkie przedstawienie się. Jeśli jakiś uczestnik/uczestniczka nie komunikuje się werbalnie, warto wcześniej zapoznać się w formę stosowanej przez tę osobę komunikacji alternatywnej. Ta część zajęć jest bardzo ważna, może trwać - w zależności od liczebności grupy - nawet kilkanaście minut, ale pozwala później na odwoływanie się do pozyskanych informacji. Można też pytać o nie uczestników/uczestniczki, sprawdzając, czy słuchają się nawzajem.

WAŻNE: Szczególnie istotne w pracy z self-adwokatami jest powtarzanie i utrwalanie nabytej wiedzy, dlatego każde kolejne zajęcia powinny rozpoczynać się powtórką wiadomości zdobytych na poprzednich.

Scenariusze zawierają Karty pracy, które pozwalają uczestnikom/uczestniczkom pracować w domu, w trakcie przerw, uzupełniając odpowiedzi na pytania dotyczące konkretnych zagadnień. Będzie to mobilizowało grupę do jak najpełniejszego udziału w zajęciach. Jeżeli zajęcia z self-adwokatami są cykliczne, można wprowadzić zasadę premiowania tych osób, które najczęściej przygotowują się do kolejnych zajęć, uzupełniają Karty pracy. Uczestnicy/uczestniczki powinni odwoływać się na wstępie każdego zajęcia do wiedzy, którą nabyli wcześniej – chodzi o uporządkowany ciąg informacji, wzbogacony o nowe elementy podczas kolejnych zajęć. Oczywiście nie zawsze wystarczające jest pytanie: O czym rozmawialiśmy na poprzednich zajęciach?, dlatego warto przygotować krótkie zadanie, ćwiczenie powtarzające zdobytą wiedzę.

Wprowadzenie

Przedstawienie tematu zajęć oraz ich celu jest wyrazem szacunku i poważnego traktowania osób, które biorą udział w zajęciach. Często spotykany jest pogląd, że dla osób z niepełnosprawnością intelektualną nie ma znaczenia, w czym biorą udział i samo wydarzenie jest pewną atrakcją. Scenariusze zajęć dla self-adwokatów oparte są na podmiotowym postrzeganiu osób z niepełnosprawnością intelektualną. Dlatego też należy dołożyć wszelkich starań, by uczestnicy/uczestniczki od początku zajęć byli traktowani poważnie, jak dorośli, kształcący się ludzie. W tym celu, rozpoczynając zajęcia, należy przedstawić ich temat, cel i wytłumaczyć co będzie się na nich działo. Oczywiście wprowadzenie jest bardzo ważne, by skupić uwagę uczestników/uczestniczek na zaplanowanym temacie. Temat dobrze jest napisać na tablicy/flipcharcie, tak by był widoczny przez cały czas trwania zajęć.

Mając na uwadze powyższe, a także pamiętając, że znajomość tematu i przebiegu zajęć daje poczucie bezpieczeństwa uczestnikom/uczestniczkom, warto podkreślić, że w przypadku konkretnych tematów, większe znaczenie może mieć efekt niespodzianki lub stopniowego rozwijania pewnych kwestii. Może zdarzyć się, że potrzebne będzie wyjątkowe zainteresowanie grupy, nawet zaskoczenie lub opis tematu w kilku etapach, aby grupa nie rozpoczęła zajęć od nazwania istoty problemu. Wtedy dobrze jest jedynie naprowadzić na temat, mówiąc ogólnie o czym będzie mowa. Na przykład: *Dzisiaj będziemy rozmawiać o sprawach, które są bardzo ważne w życiu każdego człowieka. W Waszym też. Ale nie mogę Wam na razie zdradzić, co dokładnie będzie się działo.*

WAŻNE: Wszyscy uczestnicy/uczestniczki, rozpoczynając udział w zajęciach, muszą mieć przekonanie, że ich głos jest ważny dla osoby prowadzącej, że ważna jest każda indywidualna osoba biorąca w nich udział.

Należy też poinformować, do której godziny będą trwały zajęcia, ustalić czy będą przerwy, czy można wychodzić z zajęć. Każdy scenariusz zaplanowany jest na 90 minut. Przerwy należy dostosować do potrzeb grupy, choć należy pamiętać, że im ich więcej, tym częściej trzeba zaplanować powtórkę zagadnień, o których była mowa.

Kontrakt

Kontrakt jest niezwykle istotnym elementem zajęć z self-adwokatami. Jeśli zajęcia prowadzone są z daną grupą zawsze w tej samej sali, należy powiesić go w widocznym miejscu i odwoływać się do niego na każdym zajęciu. Jednak za każdym razem trzeba dopytać, czy ktoś chce dodać coś do kontraktu.

WAŻNE: Należy przypominać uczestnikom/uczestniczkom, że kontrakt jest wspólną umową, a umów trzeba przestrzegać!

Można wymyślić jakąś ciekawą formę ustalania zasad obowiązujących podczas zajęć, by nie były to tylko ponumerowane zachowania. Uczestnicy/uczestniczki mogą podawać zasady, które są dla nich ważne i których będą przestrzegać. Dobrze jest poprosić, żeby każda osoba podpisała kontrakt. Dla poczucia bezpieczeństwa wszystkich ważne jest, aby uczestnicy/uczestniczki nie wykorzystywali/wykorzystywały poza zajęciami informacji zdobytych od siebie nawzajem w trakcie ich trwania. Dotyczy to także powiązania konkretnych osób z rolami, które będą pełnić na zajęciach, np. w scenkach rodzajowych.

Osoby wspierające

Wśród najważniejszych racjonalnych dostosowań dla osób z niepełnosprawnością intelektualną należy wymienić wsparcie drugiego człowieka. Tak jak w przypadku innych niepełnosprawności wystarczająca może być dostępna forma dokumentu lub też podjazd do budynku, tak w przypadku niepełnosprawności intelektualnej niezbędny jest drugi człowiek. Dlatego też niezwykle istotny w procesie nauczania/szkolenia osób z niepełnosprawnością intelektualną jest udział osób wspierających. Nie muszą to być instruktorzy, terapeuci, warto zachęcić do współpracy studentów, wolontariuszy.

Po pierwsze, wspierają osobę prowadzącą na przykład podczas pracy w małych grupach, moderując dyskusję, aktywizując uczestników/uczestniczki. Po drugie, wzmacniają poprzez swoją obecność osoby z niepełnosprawnością intelektualną, które często niepewne swojego zdania i siebie, uczą się odwagi, przekonują się, że mogą rozmawiać z innymi na ważne tematy. Po trzecie, udział osób wspierających podnosi ich świadomość - umożliwia spojrzenie na osoby z niepełnosprawnością intelektualną z perspektywy godności i praw człowieka.

Trzeba przekonać osoby z niepełnosprawnością intelektualną, że osoby wspierające mają taki sam status uczestnika/uczestniczki zajęć jak oni. To znaczy, że podczas zajęć wszyscy uczą się, wszyscy pracują. Nie można dopuścić do podziału grupy na „my” i „oni”. Oczywiście osoby wspierające mają swoje dodatkowe zadania - obserwują uczestników/uczestniczki, zwracają uwagę na ich zachowania, reakcje, poziom zrozumienia tematu, zainteresowanie tematem; wspierają w udzielaniu odpowiedzi, jeśli osoba tego potrzebuje; podczas pracy w grupach zadają dodatkowe pytania pobudzając aktywność. Osoba prowadząca musi współpracować z osobami wspierającymi nie lekceważąc ich zdania, spostrzeżeń i uwag, które można dyskretnie wymieniać podczas zajęć.

WAŻNE: Dobre wspieranie to proces; trzeba się go uczyć i praktykować!

Osoby, które zamierzają wziąć udział w zajęciach jako osoby wspierające, należy przygotować do tej roli, wytłumaczyć, że nadrzędnym celem ich obecności jest pobudzenie inicjatywy samych osób z niepełnosprawnością intelektualną. Osoby wspierające powinny znać temat i zakres zajęć, jednak nie powinny zdradzać wszystkich szczegółów. Jeśli uda się nawiązać z nimi dłuższą współpracę, dobrze jest włączać je do opracowywania długoterminowych planów zajęć. Ich obserwacje i uwagi mogą okazać się bardzo cenne. Ponadto z czasem, osoby wspierające mogą same prowadzić zajęcia, wykorzystując swoje doświadczenie wspierania.

Dobre wspieranie

Pracując dłużej z grupą self-adwokatów, osoba prowadząca prawdopodobnie świetnie zna ich możliwości oraz potrzeby i trudności. Mimo tego, warto zorganizować spotkanie, podczas którego osoby z niepełnosprawnością intelektualną powiedzą, jakiego wsparcia potrzebują, na czym im zależy w kontakcie z osobą prowadzącą zajęcia i z innymi osobami biorącymi w nich udział, a także np. w kontakcie z kadrami placówki, z której korzystają na co dzień.

WAŻNE: Dobre wspieranie oznacza wsłuchiwanie się w głos osoby z niepełnosprawnością intelektualną, budowanie w niej poczucia wartości, tłumaczenie świata, motywowanie, wskazywanie możliwości.

Jak tego dokonać?

1. Uwierzyć w osobę z niepełnosprawnością intelektualną - w jej możliwości, potencjał i prawo do samostanowienia.
2. Słuchać i pomagać powiedzieć osobie z niepełnosprawnością intelektualną to, co ona chce powiedzieć, a nie mówić tego, co samemu się myśli.
3. Być prawdziwie zainteresowanym życiem osoby z niepełnosprawnością intelektualną.
4. Starać się wspierać tak, by osoba z niepełnosprawnością intelektualną wykonywała różne czynności samodzielnie.
5. Umieć czuć, podążać pół kroku za osobą z niepełnosprawnością intelektualną, a nie wyprzedzać myśli i działania osoby.
6. Przedstawiać różne możliwości wyboru, ich prawdopodobne konsekwencje, ale nie narzucać swojego zdania.
7. Respektować zdanie osoby z niepełnosprawnością intelektualną, pomagać je zrealizować.
8. Pozwolić osobie z niepełnosprawnością na popełnianie błędów.
9. Budować wzajemne zaufanie.

Metody pracy

Scenariusze zajęć zawsze pozostawiają margines dla inicjatywy i pomysłowości osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz innych uczestników zajęć (osób wspierających, zaproszonych gości). Oznacza to, że osoba prowadząca wprowadza do realizacji kolejne punkty programu zajęć, biorąc pod uwagę przede wszystkim stopień zaangażowania osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz zgłaszane przez nich propozycje.

WAŻNE: Uwzględnianie propozycji uczestników i podążanie za ich potrzebami jest kluczowe w trakcie zajęć. Na tym polega włączenie self-adwokatów w działania na ich rzecz!

Zajęcia mogą być prowadzone z wykorzystaniem różnorodnych, znanych metod szkoleniowych: miniwykładu, dyskusji, pracy indywidualnej, pracy w grupie, burzy mózgów, wypowiedzi indywidualnej na forum grupy, odgrywania ról w scenkach rodzajowych. Ich konkretne zastosowanie odnaleźć można w prezentowanych scenariuszach. Specyfika ich wykorzystania w pracy z self-adwokatami polega na tym, że:

1. Czas przeznaczony na wykonanie zadań/czynności może być dłuższy.
2. Instrukcje wykonania zadania/ćwiczenia należy wprowadzać w kilku etapach.
3. Opisuując zadanie/ćwiczenie należy posługiwać się wieloma przykładami.

4. Planując zadanie/ćwiczenie należy uwzględnić umiejętności i możliwości poznawcze każdej osoby z niepełnosprawnością intelektualną; jeśli w grupie są osoby, które nie potrafią pisać i/lub czytać, a ćwiczenie wymaga akurat tych umiejętności, można podzielić grupę na zespoły, w których co najmniej jedna osoba potrafi, lub włączyć osoby wspierające do pomocy w tym zakresie.
5. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną mogą nie mieć dużego doświadczenia życiowego, do którego można się odwoływać w omawianiu konkretnych tematów, dlatego w rozmowie z nimi można wykorzystywać np. historie znane z mediów, artykuły prasowe, doświadczenie osób wspierających.
6. Duży nacisk należy położyć na element dramy w podejmowanych zagadnieniach. Możliwość „przećwiczenia” zdobytej wiedzy, np. w scenkach rodzajowych, pozwoli uczestnikom/uczestniczkom wczuć się w rolę self-adwokata walczącego o swoje prawa. To bardzo ważny element pracy z self-adwokatami. Podczas zajęć należy stworzyć warunki do występowania osób z niepełnosprawnością intelektualną w omawianych sprawach.
7. Każda z metod pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną powinna mieć ciekawą oprawę, powinna zainteresować uczestników/uczestniczki zajęć, np. do zadań w mniejszych grupach można wykorzystać formułę teleturnieju, konkursu, krzyżówki, kalamburów.

Materiały pomocnicze

Wykaz materiałów pomocniczych do konkretnych zajęć znajduje się zawsze we wstępnych informacjach scenariuszy. Większość z nich to materiały biurowe, powszechnego użytku: flamastry, pisaki, kartki papieru, flipchart. Bardzo pomocne są także stare gazety, magazyny, katalogi, które można wykorzystać na wiele sposobów.

Niektóre materiały osoba prowadząca zajęcia musi przygotować wcześniej. Jeżeli są to plansze, zestawienia, informacje w rodzaju definicji, konieczne jest przygotowanie ich w formie tekstu łatwego do czytania i zrozumienia³.

Zajęcia dotyczące zagadnień prawnych prowadzone są w oparciu o teksty Konstytucji RP i Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami. Najlepiej, jeśli każdy uczestnik/uczestniczka będzie miał swoje teksty tych dokumentów. Konstytucja dostępna jest w wydaniu kieszonkowym, Konwencję można wydrukować, dla wielu osób pomocna będzie jej wersja w tekście łatwym do czytania wydana przez PSONI i zamieszczona na stronie internetowej⁴.

Ważnym elementem zajęć są Karty pracy self-adwokata, znajdujące się w zakończeniu każdego scenariusza.

WAŻNE: Karty pracy self-adwokata pozwalają na utrwalanie wiedzy, są pomocne w przypominaniu treści odbytych zajęć, a poprzez konieczność ich systematycznego uzupełniania uczą sumienności i budują poczucie odpowiedzialności self-adwokata.

³ *Dobrze jest przypomnieć sobie zasady, zawarte w publikacji „Informacja dla wszystkich. Europejskie standardy przygotowania tekstu łatwego do czytania i zrozumienia”, PSONI, Warszawa 2012*
http://psoni.org.pl/wp-content/uploads/2015/09/Informacja-dla-wszystkich-internet_0.pdf

⁴ <http://psoni.org.pl/wp-content/uploads/2015/09/konwencja-pdf.pdf>

Komunikacja

Częstą praktyką szkoleniową jest rezygnacja w zwracaniu się do siebie nawzajem z formy Pan/Pani podczas trwania zajęć i przejście na bezpośrednią formę Ty. Każda osoba prowadząca musi indywidualnie ocenić, która z tych form może okazać się bardziej przydatna w konkretnej grupie self-adwokatów. Dorosłe osoby z niepełnosprawnością intelektualną bardzo często traktowane są jak dzieci, inni zwracają się do nich po imieniu, infantyliżując kontakt z nimi. Jeśli osoba prowadząca uzna, że forma zwracania się do siebie po imieniu zmniejszy dystans i bardziej pomoże w osiąganiu celów zajęć, to należy pamiętać o zasadzie wzajemności: również uczestnicy/uczestniczki mówią na Ty do osoby prowadzącej.

Jeśli osoba prowadząca jest już w relacji zawodowej/służbowej z self-adwokatami i oni zwracają się do niej w formie Pan/Pani, a ona do nich po imieniu, to należy zastanowić się poważnie nad zmianą dotychczasowej praktyki.

WAŻNE: Zajęcia z self-adwokatami to zajęcia z dorosłymi ludźmi, nie są odzwierciedleniem relacji nauczyciela i ucznia. Nauczanie osób dorosłych w formie szkoleniowej, warsztatowej, oparte jest na relacjach równościowych i traktowaniu z należnym szacunkiem i podmiotowością.

Prowadząc zajęcia, należy pamiętać o podstawowych zasadach komunikacji z osobami z niepełnosprawnością intelektualną:

1. Używaj prostego języka, ale wprowadzaj specjalistyczne słownictwo i tłumacz jego znaczenie.
2. Mniej mów, więcej pytaj, ale nie przesłuchuj.
3. Staraj się zadawać pytania otwarte.
4. Upewnij się, że zostałeś zrozumiany.
5. Udzielaj informacji zwrotnych.
6. W każdej grupie są osoby bardziej i mniej aktywne. Postaraj się kierować nie tylko pytania do całej grupy - „jak myślicie”, „powiedzcie”, ale także zadawaj pytania konkretnej osobie, zwracając się bezpośrednio do niej.
7. Czekaj na odpowiedź; poproś innych, by nie odpowiadali i pozwolili wypowiedzieć się osobie, która potrzebuje więcej czasu lub ma trudności komunikacyjne.
8. Prowadź zajęcia tak, żeby każda osoba miała możliwość osiągnięcia sukcesu.

Przerwy

Proponowany czas zajęć należy dostosować do możliwości grupy, jednak nie powinny one trwać dłużej niż 90 minut jednorazowo. Jeśli zaplanowana jest przerwa, po powrocie należy wspólnie przypomnieć sobie to, co działo się przed przerwą.

WAŻNE: Proponując przerwę, trzeba uwzględniać przebieg zajęć, napięcie, etapy omawianego tematu.

Zakończenie zajęć

Podsumowanie zajęć pozwala na upewnienie się, czy wszyscy zrozumieli ich treść i zapamiętali, co wydarzyło się w ich trakcie. Dobrym sposobem jest poproszenie uczestników/uczestniczek o przypomnienie po kolei tego, co działo się na zajęciach - począwszy od wejścia do sali. Nie można pominąć żadnego etapu zajęć, należy naprowadza uczestników/uczestniczki na konkretne wykonywane zadanie, np. przypominając czyjeś charakterystyczne zachowanie. Podsumowując, należy wykorzystywać materiały pomocnicze przyniesione na zajęcia lub powstałe w trakcie zajęć. Dobrze jest podkreślić, jak ważna była ich uwaga i skupienie, dzięki czemu mogli więcej zapamiętać.

Na koniec zajęć dobrze jest przygotować i rozdać uczestnikom/uczestniczkom „zadanie domowe” - Karty pracy self-adwokata, od sprawdzenia których będzie można rozpocząć kolejne zajęcia.

WAŻNE: Warto postarać się, żeby zajęcia wywierały realny wpływ na życie osób z niepełnosprawnością intelektualną, żeby stworzyć im możliwości wykorzystania zdobytych informacji w praktyce.

Dorosłość w praktyce self-adwokata

Monika Zima-Parjaszewska

1. Jestem dorosły, jestem dorosła

1. Cel zajęć

Wiedza

Zapoznanie uczestników/uczestniczek z pojęciem „dorosłość”, „pełnoletność”, „zdolność prawna”, „zdolność do czynności prawnych”

Zapoznanie uczestników/uczestniczek z prawnymi i społecznymi aspektami dorosłości

Umiejętności

Nabycie umiejętności mówienia o sobie, jako osobie dorosłej

Nabycie umiejętności rozpoznawania atrybutów dorosłości i dojrzałości

Wartości

Uświadomienie, że dorosła osoba z niepełnosprawnością intelektualną ma prawo do uczestniczenia w życiu społecznym tak, jak inny człowiek

Uświadomienie, że dorosłość oznacza nie tylko prawa, ale i obowiązki

2. Czas trwania – 90 minut (w tym krótka przerwa)

3. Materiały

Flipchart (tablica, arkusz papieru), kartki papieru, pisaki, flamastry, taśma klejąca, kartki z etapami życia człowieka i wiekiem w danych etapach (załącznik nr 1), wydruk art. 1 do 24 Kodeksu cywilnego (załącznik nr 2, najlepiej z tytułem i datą ustawy), przykłady aktywności i czynności prawnych (załącznik nr 3), gazety

4. Metody pracy

Mini wykład, praca indywidualna, praca w grupie, burza mózgów, dyskusja, wypowiedź indywidualna na forum.

5. Konspekt zajęć (wypunktowane etapy zajęć)

- Powitanie, przypomnienie ram organizacyjno-czasowych, wprowadzenie do tematu
- Dorosłość
- Pełnoletność
- Dorosłość na co dzień
- Podsumowanie zajęć

6. Przebieg zajęć

Wprowadzenie do tematu

Podczas dzisiejszych zajęć porozmawiamy o dorosłości, o tym, co to znaczy być dorosłym człowiekiem. To ważne sprawy dla każdego self-adwokata, dlatego proszę o uwagę.

Zajęcia będą trwały 90 minut. W trakcie zrobimy sobie krótką przerwę. Podczas zajęć wszystkich obowiązują wspólnie ustalone zasady (kontrakt).

UWAGA!

Pokazujemy uczestnikom/uczestniczkom spisany na wcześniejszych zajęciach kontrakt i odcytujemy wszystkie jego punkty.

Dorosłość jako etap w życiu

Zajęcia o dorosłości mają uświadomić uczestnikom/uczestniczkom, że dorosłość dotyczy każdego człowieka, również osób z niepełnosprawnością intelektualną. Niestety, bardzo często osoby z niepełnosprawnością intelektualną nie mają możliwości praktykowania swojej dorosłości, korzystania z wolności i praw człowieka. Brak oczekiwań względem nich, brak odpowiedniej oferty wsparcia, istniejące w społeczeństwie stereotypy na ich temat skutkują tym, że osoby te są traktowane jak dzieci przez całe swoje życie.

Zajęcia mają przekonać uczestników/uczestniczki, że są dorosłymi ludźmi oraz że z dorosłością wiążą się konkretne prawa i obowiązki. Ważne, by podczas zajęć przekonywać osoby z niepełnosprawnością intelektualną, że powinny starać się być odpowiedzialnymi za swoje dorosłe życie.

Znacie jakieś przysłowia albo powiedzenia związane z dorosłością?

A może fragmenty piosenek?

Jeśli uczestnicy/uczestniczki nie będą mieli pomysłów, przygotuj kilka wypowiedzi na kartkach na flipczarcie, zostawiając kilka miejsc wykropkowanych, do uzupełnienia, na przykład:

Dozwolone od lat

Czym skorupka za młodu....., tym na starość trąci

Starość nie....., młodość nie.....

Czego Jaś się nie....., tego Jan nie będzie umiał

Jak matka, taka....

Co myślicie o tych powiedzeniach?

One pokazują, że dorosłość jest ważnym etapem w życiu człowieka. Pokazują też, że człowiek musi nauczyć się być dorosłym. Przecież człowiek nie od razu jest dorosły. Każdy człowiek rośnie i rozwija się. Chciałabym, żebyście powiedzieli, jakie znacie etapy w życiu człowieka. Zaznaczymy je na linii życia.

Przygotuj połączone poziomo ze sobą kartki i narysuj na nich poziomą linię.

Zatytułuj ją: Linia życia¹.

Jeśli uczestnicy/uczestniczki wymieniają wszystkie etapy życia człowieka, tj.:

- okres płodowy (od 12 tygodnia ciąży do narodzin)
- okres noworodkowy (od narodzin do 4 tygodnia życia)
- okres niemowlęcy (od 1 miesiąca do 1 roku życia)
- dzieciństwo (można pominąć okres poniemowlęcy, wtedy dzieciństwo od 1 roku życia do ok. 14)
- dojrzewanie (od 14 do 18 roku życia)
- dorosłość (od 18 do ok. 75/80 roku życia, choć od 65 roku życia zaczyna się wiek podeszły)
- starość (w zależności od ustaleń, od 75/80 roku życia),

to poproś, by osoby chętne zaznaczyły na linii życia, ile trwa każdy okres. Jeśli uczestnicy/uczestniczki będą mieć trudność w wymienianiu okresów, zadawaj pytania dodatkowe oraz skorzystaj z przygotowanych wcześniej kartek z etapami i wiekiem człowieka (załącznik nr 1, każdy etap na osobnej kartce, odpowiednio kartki z wiekiem, poproś chętnych o dopasowanie):

A kiedy na świecie pojawia się człowiek?

Jak nazywa się taki mały człowiek?

A jak nazywa się człowiek, zanim się urodzi?

A co się mówi, jak ktoś ma trądzik, albo zaczyna zmieniać się mu głos?

Rozłóż kartki z etapami życia, obok kartki z wiekiem im odpowiadającym. Poproś osoby chętne, żeby spróbowały je dopasować i połączyć. Następnie zaznaczcie je na Linii życia. Zapytaj uczestników/uczestniczki o ich wiek. Jeśli czas na to pozwoli, każdy może zaznaczyć swój wiek na linii życia (na przykład wpisując swoje imię).

¹ Ćwiczenie z Linii życia pojawiło się w I części Scenariuszy zajęć dla self-adwokatów.
Jeśli osoby biorące udział w zajęciach je znają, to przypomnij im w jakim celu z niego korzystali.

Przyjrzyjcie się teraz linii naszego życia. Zobaczcie, który etap życia jest najdłuższy?

Skoro najwięcej czasu w naszym życiu jesteśmy dorosłymi osobami, to znaczy, że musimy jak najlepiej wykorzystać ten czas. To dlatego mówimy dzisiaj o dorosłości. Często pyta się dzieci: Kim chcesz być jak będziesz dorosły? Pamiętajcie, kim chcieliście być?

Wspomagaj dyskusję, podaj swój przykład, albo wskaż, że często jako dzieci chcemy być pilotami, strażakami, aktorkami. Zapytaj, czy te dziecięce marzenia są zawsze możliwe do zrealizowania. Powiedz, że nie każdy może być pilotem, pielęgniarką, czy policjantką, ale każdy dorosły człowiek jest ważny, każdy może coś zrobić w swoim życiu. Także osoba z niepełnosprawnością intelektualną.

Dorosłość według prawa

Skąd wiadomo, że ktoś jest dorosły? Czy to jest gdzieś zapisane? Są podręczniki, które mówią o rozwoju człowieka. Jest w nich napisane, jak się zmienia człowiek, jak rośnie i kiedy staje się dorosły. Ale skąd mam wiedzieć, że Wy jesteście dorośli?

Uczestnicy/uczestniczki prawdopodobnie już wcześniej wymieniły pełnoletność, powiedzą o dowodzie osobistym. Być może powiedzą, że dorosłość to odpowiedzialność, życie rodzinne, praca. Wy tłumacz, że dorosłość to nie tylko etap w życiu, ale również ma prawne znaczenie w tym momencie będziecie rozmawiać o dorosłości według prawa.

Każde państwo samo ustala, kto jest dorosły według prawa. To znaczy, kto może podejmować różne prawne decyzje, na przykład głosować w wyborach, podpisywać umowy. Dorosłość według prawa to pełnoletność. Czy ktoś z Was słyszał takie pojęcie? Kto to jest osoba pełnoletnia?

Prawdopodobnie uczestnicy/uczestniczki powiedzą, że pełnoletność wiąże się z ukończeniem 18 roku życia. Ważne, żeby wiedzieli, gdzie to jest zapisane. Ważne, żeby zrozumieli, że dotyczy to również osób z niepełnosprawnością intelektualną. Przygotuj wydruk art. 1-24 kodeksu cywilnego (załącznik 2) i rozdaj wszystkim. Wy tłumacz, że kodeks cywilny to jedna z najbardziej obszernych ustaw, która opisuje prawne sytuacje między ludźmi, np. jak się zawiera umowy, co trzeba zrobić, gdy ktoś wyrządził szkodę, np. zalał komuś mieszkania, ale też jak napisać testament.

Możesz podzielić uczestników/uczestniczki na kilkusobowe grupy, tak by w każdej znalazła się przynajmniej jedna osoba, która potrafi czytać. Jeśli w grupie nikt nie potrafi czytać, Ty czytaj konkretne fragmenty. Poproś, żeby uczestnicy/uczestniczki:

- obejrzeni najpierw artykuły - powiedz, że mogą poczuć się jak studenci albo politycy, którzy czytają różne kodeksy
- przeczytali art. 1 - ten artykuł mówi o czym jest kodeks cywilny. Wy tłumacz kto to jest osoba fizyczna (człowiek), osoba prawna (stowarzyszenie, spółka, szpital, szkoła).
- przeczytali art. 8 - to bardzo ważny artykuł o zdolności prawnej
- odnaleźli artykuły, w których jest mowa o pełnoletności - to art. 10 (§1 i §2), art. 11, art. 12, art. 16 § 1.

Wykorzystaj podział na grupy – każda grupa może czytać jeden z artykułów, starać się go wytłumaczyć. Po omówieniu każdego z artykułów, grupy mogą wybrać jeden i przygotować scenkę rodzajową na jego temat. Pozostałe grupy będą odgadywały, o jaki artykuł chodzi.

Zaczynamy od art. 1. Pamiętajcie, że najczęściej w artykułach zdania są podzielone na paragrafy. Sprawdźcie, jak wygląda znak paragrafu. Artykuł pierwszy: Kodeks niniejszy reguluje stosunki cywilnoprawne między osobami fizycznymi i prawnymi. Kto to jest osoba fizyczna i osoba prawna? Osoba fizyczna to człowiek. Osoba prawna to na przykład stowarzyszenie, spółka, szpital. Artykuł pierwszy mówi, że kodeks dotyczy wszystkich spraw między tymi osobami.

Zdolność prawna

Przeczytajcie teraz artykuł 8 kodeksu - każdy człowiek od chwili urodzenia ma zdolność prawną. Czy wiecie, co to jest zdolność prawna?

Każdy człowiek, który się urodził, ma zdolność prawną. Z czym Wam się kojarzy słowo zdolność? Z tym, że ktoś coś może, potrafi zrobić. Skoro zdolność prawna, to znaczy, że ktoś może coś zrobić w prawie. To znaczy, że jest podmiotem, a nie rzeczą, przedmiotem. Mówi się, zdolność prawna oznacza, że człowiek może mieć prawa. Na przykład, jak dziecko ma jeden miesiąc, to ono też ma prawa. Można mu darować mieszkanie i będzie właścicielem tego mieszkania. Ale czy miesięczne dziecko może podpisać umowę? Oczywiście, że nie. Taką umowę podpiszą za niego jego rodzice. To dziecko ma zdolność prawną, może być właścicielem, ale nie będzie mogło jeszcze decydować o tym mieszkaniu. Będzie mogło dopiero, jak będzie pełnoletnie.

Pełnoletność

Poszukajcie teraz artykułów, w którym jest słowo pełnoletność.

Pełnoletnim jest, kto ukończył lat osiemnaście – czytamy w kodeksie w art. 10.

To znaczy, że każda osoba, która skończyła 18 lat, jest pełnoletnia. Pełnoletnia, czyli dorosła według prawa. Nie ma znaczenia, gdzie ta osoba mieszka, czy jest osobą z niepełnosprawnością, czy jest biała, czy czarna. Czy uważacie, że 18 lat to odpowiedni wiek, żeby według prawa być dorosłym? Dlaczego to akurat 18 lat? Może to powinno być 22 lata? Albo na przykład 15 lat? W Japonii to 20 lat, a na przykład w Szkocji 16 lat.

Jeśli ktoś nie jest pełnoletni, czyli nie ukończył 18 lat, to jest małoletni.

Przeczytajcie teraz paragraf drugi artykuł 10 kodeksu cywilnego.

Przez zawarcie małżeństwa małoletni uzyskuje pełnoletność. Nie traci jej w razie unieważnienia małżeństwa – czytamy w kodeksie.

W Polsce małżeństwo może zawrzeć osoba pełnoletnia, czyli taka, która ma już 18 lat. Ale jest jeden wyjątek. Kobieta, która ma 16 lat i chciałaby zawrzeć małżeństwo, może napisać do sądu rodzinnego wniosek o zgodę na małżeństwo. Jeśli sąd zgodzi się na małżeństwo i kobieta weźmie ślub, to wtedy staje się pełnoletnia. Nie ma jeszcze 18 lat, ale staje się pełnoletnia. Pamiętajcie, że mężczyzna musi mieć 18 lat, żeby się ożenić.

Zdolność do czynności prawnych

Przeczytajcie teraz artykuł 11 kodeksu cywilnego - pełną zdolność do czynności prawnych nabywa się z chwilą uzyskania pełnoletności.

W tym artykule pojawia się znowu zdolność. Ale to jest zdolność do czynności prawnych. Co to są czynności prawne?

Czynności prawne to na przykład zawarcie umowy pożyczki, złożenie wniosku o orzeczenie o niepełnosprawności. To wszystkie działania, które mają prawne skutki. Przepisy mówią, że większość czynności prawnych mogą podejmować tylko osoby, które mają zdolność do czynności prawnych, czyli są pełnoletnie. To są trudne pojęcia, łatwo pomylić zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych. Dlatego teraz musimy sobie powtórzyć, co wiemy o tych zdolnościach.

W zależności od aktywności uczestników/uczestniczek, zaplanuj dalszą pracę w grupach lub jako wspólną. Rozdaj każdej grupie przykłady aktywności lub praw (wycięte z załącznika nr 3). Każda grupa powinna ułożyć dwie kolumny przykładów związanych ze zdolnością prawną i zdolnością do czynności prawnych. Ewentualnie na flipczarce zrób tabelę z pojęciami zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych. Uczestnicy/uczestniczki wylosują kilka przykładów aktywności lub praw i będą musieli ustalić, z jaką zdolnością są one związane. To bardzo ważne, żeby wiedzieli, że mają zdolność do czynności prawnych i jakie ona ma znaczenie w życiu. Będą poznawać przepisy o ubezwłasnowolnieniu, czyli sytuacji, gdy zdolność do czynności prawnych jest ograniczona lub zniesiona.

Poniżej tabela z naniesionymi przykładami.

Zdolność prawna	Zdolność do czynności prawnych
Prawo do własności	Prawo do zawarcia umowy sprzedaży
Prawo do opieki zdrowotnej	Napisanie pozwu do sądu
Prawo do nauki	Złożenie wniosku o rentę do ZUS
Prawo do godności	Wykonywanie władzy rodzicielskiej
Prawo do życia	Głosowanie w wyborach
Wolność religii	Kupno telewizora na raty
Wolność poglądów	Napisanie testamentu

Porozmawiaj z uczestnikami/uczestniczkami na temat tych aktywności, upewnij się, że rozumieją różnice między zdolnością prawną a zdolnością do czynności prawnych.

Brak zdolności do czynności prawnych – wiek i ubezwłasnowolnienie²

A teraz przeczytajcie artykuł 12 kodeksu cywilnego - nie mają zdolności do czynności prawnych osoby, które nie ukończyły lat trzynastu, oraz osoby ubezwłasnowolnione całkowicie. Ten artykuł mówi o tym, kto nie ma zdolności do czynności prawnych. Kto jej nie ma?

- dzieci od 0 do 13 lat

- oraz osoby, które są całkowicie ubezwłasnowolnione.

² Na temat ubezwłasnowolnienia w scenariuszu: Wspierane podejmowanie decyzji.

Wiecie co to jest ubezwłasnowolnienie?

Ubezwłasnowolnienie oznacza, że osoba nie może o sobie decydować, ponieważ nie ma zdolności do czynności prawnych. Jest traktowana jak dziecko.

O ubezwłasnowolnieniu mówi artykuł 13 kodeksu cywilnego. To bardzo skomplikowany artykuł, nie będziemy go teraz szczegółowo omawiać³. Często osoby z niepełnosprawnością intelektualną, które mają trudności w załatwianiu swoich spraw, są ubezwłasnowolnione. Wielu prawników uważa, że to naruszenie praw człowieka. Że trzeba pomagać osobie, a nie zabierać jej zdolność do czynności prawnych. Konwencja o prawach osób z niepełnosprawnościami zabrania ubezwłasnowolnienia.

Ograniczona zdolność do czynności prawnych

Na koniec pracy z kodeksem wytłumacz jeszcze, że dzieci między 13 a 18 rokiem życia mają ograniczoną zdolność do czynności prawnych. To znaczy, że mogą już podejmować różne czynności prawne, ale ich rodzice muszą się później na to zgodzić. Przeczytaj jeszcze artykuł 16 kodeksu cywilnego. Bez szczegółowego omówienia, wskaż tylko, że osoby częściowo ubezwłasnowolnione, mają ograniczoną zdolność do czynności prawnych, tak jak dzieci między 13 a 18 rokiem życia.

Wolność i swoboda

Skoro już wiemy, co to jest dorosłość według prawa, zastanówmy się, co jeszcze może robić człowiek dorosły.

Poproś uczestników, żeby każdy wymyślił jeden przykład. Zapisuj je na flipczarcie. W tej części zajęć chodzi o to, żeby uczestnicy skupili się na przyjemnościach i prawach wynikających z dorosłości, dlatego staraj się moderować dyskusję w tym kierunku.

Dopytuj ewentualnie uczestników/uczestniczki o następujące aktywności:

- decydowanie o swojej pracy
- decydowanie o swoim czasie wolnym
- wydawanie swoich pieniędzy
- wychodzenie z domu wieczorem
- założenie swojego osobistego konta bankowego
- posiadanie partnera/partnerki
- kupić alkohol

W zależności od świadomości grupy, wytłumacz, że niektóre z tych przykładów dotyczą także osób małoletnich - na przykład posiadanie dziewczyny, czy wychodzenie z domu. Ważne jest jednak, że osoba pełnoletnia ma w tych sprawach więcej wolności.

³ Jeśli uczestnicy/uczestniczki będą zainteresowani, przeczytaj ten artykuł. Jego szczegółowe omówienie w scenariuszu Wspierane podejmowanie decyzji.

Dojrzałość i inne atrybuty dorosłości

Uczestnicy/uczestniczki mogą pracować w grupach lub wspólnie. Rozdaj gazety i poproś, żeby uczestnicy/uczestniczki wybrali zdjęcia osób, które według nich wyglądają na takich dorosłych, jakimi chcieliby być. Powiedz, że nie chodzi tylko o wygląd i strój, choć często strój też dużo mówi o człowieku. Po wybraniu zdjęć, wytnijcie je i naklejcie na arkusze flipczarta.

Jaki powinien być człowiek dorosły? Jakie ma cechy? Jak się powinien zachowywać?

Jak myślicie, jakimi dorosłymi są ludzie ze zdjęć?

Co robią na co dzień?

Jak się zachowują?

Wśród wymienionych cech mogą znaleźć się następujące:

- odpowiedzialny
- dojrzały
- poważny
- podejmujący rozsądne decyzje
- konsekwentny
- godny zaufania
- pracowity
- zaradny.

Jak myślicie, czy te cechy są związane raczej z obowiązkami, czy z przyjemnościami?

Bycie dorosłym to nie tylko przyjemności, ale także obowiązki. Czy każdy dorosły człowiek ma takie cechy?

Jak je zdobyć⁴? Można się ich nauczyć?

Przekonaj uczestników/uczestniczki, że można się nauczyć bycia dorosłym człowiekiem i to szczególnie ważne dla self-adwokatów. Zachęć ich także do kolejnych zajęć, podczas których dowiedzą się, co powinien robić self-adwokat, żeby być lepszym dorosłym człowiekiem.

Podsumowanie zajęć

Poproś uczestników/uczestniczki, by opowiedzieli, co po kolei działo się na zajęciach. Wykorzystaj do tego zapisane wcześniej kartki flipczarta, staraj się, by nie ominęli żadnego etapu zajęć. Możesz przywoływać konkretne słowa, sytuacje, np. śmieszne momenty, tak by utrwalić wiadomości.

Rozmawialiśmy dzisiaj o dorosłości. Dorosłość to etap w życiu człowieka. Człowiek od urodzenia ma zdolność prawną. Według prawa dorosłość to pełnoletniość. Każdy, kto ma 18 lat jest pełnoletni. Każda pełnoletnia osoba ma zdolność do czynności prawnych. Dzieci i osoby ubezwłasnowolnione nie mają zdolności do czynności prawnych i nie mogą o sobie decydować. Wiecie już, że dorosłość to nie tylko przyjemności. To także obowiązki, odpowiedzialność, praca.

4 Szczegółowo o cechach dorosłego człowieka w kolejnym scenariuszu: Dorosły self-adwokat

Każdy dorosły self-adwokat powinien zachowywać się jak dorosły człowiek. Dzięki temu inni ludzie rozumieją, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną mogą robić to wszystko co inni dorośli. Mogą pracować, żyć w związkach, być żoną, mężem.

Na koniec rozdaj uczestnikom/uczestniczkom KARTĘ PRACY SELF-ADWOKATA „**Jestem dorosły, jestem dorosła**” i poproś, żeby uzupełnili ją w domu.

Jeśli uczestnicy/uczestniczki będą chcieli uzupełnić ją podczas zajęć, postaraj się im to umożliwić.

KARTA PRACY SELF-ADWOKATA „Jestem dorosły, jestem dorosła”

Co to jest dorosłość według prawa?

.....

.....

.....

.....

.....

Co to jest zdolność do czynności prawnych?

.....

.....

.....

.....

.....

Co to jest ubezwłasnowolnienie?

.....

.....

.....

.....

.....

Jaka powinna być dorosła osoba?

.....

.....

.....

.....

.....

Załącznik nr 1

Wytnij poszczególne etapy i okresy. Należy je dopasować.

OKRES PŁODOWY

OKRES NOWORODKOWY

OKRES NIEMOWLĘCY

DZIECIŃSTWO

DOJRZEWANIE

DOROSŁOŚĆ

STAROŚĆ

OD 12 TYGODNIA CIĄŻY DO NARODZIN

OD NARODZIN DO 4 TYGODNIA ŻYCIA

OD 1 MIESIĄCA DO 1 ROKU ŻYCIA

OD 1 DO 14 ROKU ŻYCIA

OD 14 DO 18 ROKU ŻYCIA

OD 18 DO 75 ROKU ŻYCIA

OD 75 ROKU ŻYCIA

Załącznik nr 2

Kodeks cywilny

z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz.U. Nr 16, poz. 93)
tj. z dnia 17 grudnia 2013 r. (Dz.U. z 2014 r. poz. 121)
tj. z dnia 17 lutego 2016 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 380)
tj. z dnia 9 lutego 2017 r. (Dz.U. z 2017 r. poz. 459)

Księga PIERWSZA. CZĘŚĆ OGÓLNA.

Tytuł I. Przepisy wstępne.

Art. 1 [Zakres regulacji] Kodeks niniejszy reguluje stosunki cywilnoprawne między osobami fizycznymi i osobami prawnymi.

Art. 2 (uchylony)

Art. 3 [Nieretroakcja] Ustawa nie ma mocy wstecznej, chyba że to wynika z jej brzmienia lub celu.

Art. 4 (uchylony)

Art. 5 [Nadużycie prawa] Nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony.

Art. 6 [Ciężar dowodu] Ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne.

Art. 7 [Domniemanie dobrej wiary] Jeżeli ustawa uzależnia skutki prawne od dobrej lub złej wiary, domniemywa się istnienie dobrej wiary.

Tytuł II. Osoby.

Dział I. Osoby fizyczne.

Rozdział I. Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych.

Art. 8 [Początek]

§ 1. Każdy człowiek od chwili urodzenia ma zdolność prawną.

§ 2.(uchylony)

Art. 9 [Domniemanie urodzenia się żywym] W razie urodzenia się dziecka domniemywa się, że przyszło ono na świat żywe.

Art. 10 [Uzyskanie pełnoletności]

§ 1. Pełnoletnim jest, kto ukończył lat osiemnaście.

§ 2. Przez zawarcie małżeństwa małoletni uzyskuje pełnoletność. Nie traci jej w razie unieważnienia małżeństwa.

Art. 11 [Pełna zdolność] Pełną zdolność do czynności prawnych nabywa się z chwilą uzyskania pełnoletności.

Art. 12 [Brak zdolności] Nie mają zdolności do czynności prawnych osoby, które nie ukończyły lat trzynastu, oraz osoby ubezwłasnowolnione całkowicie.

Art. 13 [Ubezwłasnowolnienie całkowite]

§ 1. Osoba, która ukończyła lat trzynaście, może być ubezwłasnowolniona całkowicie, jeżeli wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, nie jest w stanie kierować swym postępowaniem.

§ 2. Dla ubezwłasnowolnionego całkowicie ustanawia się opiekę, chyba że pozostaje on jeszcze pod władzą rodzicielską.

Art. 14 [Skutki braku zdolności]

§ 1. Czynność prawna dokonana przez osobę, która nie ma zdolności do czynności prawnych, jest nieważna.

§ 2. Jednakże gdy osoba niezdolna do czynności prawnych zawarła umowę należącą do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego, umowa taka staje się ważna z chwilą jej wykonania, chyba że pociąga za sobą rażące pokrzywdzenie osoby niezdolnej do czynności prawnych.

Art. 15 [Ograniczona zdolność] Ograniczoną zdolność do czynności prawnych mają małoletni, którzy ukończyli lat trzynaście, oraz osoby ubezwłasnowolnione częściowo.

Art. 16 [Ubezwłasnowolnienie częściowe]

§ 1. Osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw.

§ 2. Dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo ustanawia się kuratelę.

Art. 17 [Zgoda przedstawiciela ustawowego] Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, do ważności czynności prawnej, przez którą osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych zaciąga zobowiązanie lub rozporządza swoim prawem, potrzebna jest zgoda jej przedstawiciela ustawowego.

Art. 18 [Potwierdzenie umowy]

§ 1. Ważność umowy, która została zawarta przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych bez wymaganej zgody przedstawiciela ustawowego, zależy od potwierdzenia umowy przez tego przedstawiciela.

§ 2. Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może sama potwierdzić umowę po uzyskaniu pełnej zdolności do czynności prawnych.

§ 3. Strona, która zawarła umowę z osobą ograniczoną w zdolności do czynności prawnych, nie może powoływać się na brak zgody jej przedstawiciela ustawowego. Może jednak wyznaczyć temu przedstawicielowi odpowiedni termin do potwierdzenia umowy; staje się wolna po bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu.

Art. 19 [Czynność jednostronna] Jeżeli osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych dokonała sama jednostronnej czynności prawnej, do której ustawa wymaga zgody przedstawiciela ustawowego, czynność jest nieważna.

Art. 20 [Umowy w drobnych sprawach] Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego zawierać umowy należące do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego.

Art. 21 [Rozporządzanie zarobkiem] Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego rozporządzać swoim zarobkiem, chyba że sąd opiekuńczy z ważnych powodów inaczej postanowi.

Art. 22 [Przedmioty swobodnego użytku] Jeżeli przedstawiciel ustawowy osoby ograniczonej w zdolności do czynności prawnych oddał jej określone przedmioty majątkowe do swobodnego użytku, osoba ta uzyskuje pełną zdolność w zakresie czynności prawnych, które tych przedmiotów dotyczą. Wyjątek stanowią czynności prawne, do których dokonania nie wystarcza według ustawy zgoda przedstawiciela ustawowego.

Art. 22¹ [Pojęcie konsumenta] Za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową.

Art. 23 [Ochrona dóbr osobistych] Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach.

Art. 24 [Środki ochrony]

- § 1. Ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny.
- § 2. Jeżeli skutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych.
- § 3. Przepisy powyższe nie uchybiają uprawnieniom przewidzianym w innych przepisach, w szczególności w prawie autorskim oraz w prawie wynalazczym.

Załącznik nr 3

Wytnij poniższe przykłady aktywności i praw.

*Należy je przyporządkować do **zdolności prawnej** lub **zdolności do czynności prawnych**.*

ZDOLNOŚĆ PRAWNA

ZDOLNOŚĆ DO CZYNNOŚCI PRAWNYCH

PRAWO WŁASNOŚCI

PRAWO DO OPIEKI ZDROWOTNEJ

PRAWO DO NAUKI

PRAWO DO GODNOŚCI

PRAWO DO ŻYCIA

WOLNOŚĆ RELIGII

WOLNOŚĆ POGLĄDÓW

ZAWARCIE UMOWY SPRZEDAŻY

NAPISANIE POZWU DO SĄDU

ZŁOŻENIE WNIOSKU O RENTĘ DO ZUS

WYKONYWANIE WŁADZY RODZICIELSKIEJ

GŁOSOWANIE W WYBORACH

KUPNO TELEWIZORA NA RATY

NAPISANIE TESTAMENTU

Monika Zima-Parjaszewska

2. *Moje dorosłe życie* *- mapa marzeń i celów*

1. Cele zajęć

Wiedza

Zapoznanie uczestników/uczestniczek z różnymi sferami dorosłego życia.

Zapoznanie uczestników/uczestniczek z pojęciem „cel”, „mapa celów”, „realizacja celu”.

Umiejętności

Nabywanie umiejętności określania celów i sposobów ich realizacji.

Nabywanie umiejętności mówienia o swoich potrzebach.

Wartości

Uświadomienie, że dorosła osoba z niepełnosprawnością intelektualną ma prawo mieć marzenia, określać cele.

Uświadomienie, że self-adwokatura może pomóc w realizacji mapy celów.

2. Czas trwania - 90 minut (w tym krótka przerwa)

3. Materiały

Flipchart (tablica, arkusz papieru), kartki papieru, pisaki, flamastry, taśma klejąca, wzór mapy celów, gazety (o różnej tematyce), ważne zdjęcia dla uczestników (np. rodzinne, znajomych), lista motywujących cytatów.

4. Metody pracy

Mini wykład, praca indywidualna, praca w grupie, burza mózgów, dyskusja, wypowiedź indywidualna na forum.

5. Konspekt zajęć (wypunktowane etapy zajęć)

- Powitanie, przypomnienie ram organizacyjno-czasowych, wprowadzenie do tematu
- Kolokwium z dorosłości
- Plusy i minusy dorosłości
- Dorosłość self-adwokata
- Mapa marzeń celów
- Podsumowanie zajęć

6. Przebieg zajęć

Wprowadzenie do tematu

Podczas dzisiejszych zajęć porozmawiamy o Waszym dorosłym życiu. Porozmawiamy o tym, jak może wyglądać dorosłe życie self-adwokata. Dowiecie się, jak stworzyć mapę marzeń i celów. To ważne sprawy, dlatego proszę o uwagę.

Zajęcia będą trwały 90 minut. W trakcie zrobimy sobie krótką przerwę. Podczas zajęć wszystkich obowiązują wspólnie ustalone zasady (kontrakt).

UWAGA!

Pokazujemy uczestnikom/uczestniczkom spisany na wcześniejszych zajęciach kontrakt i odczytujemy wszystkie jego punkty .

Kolokwium z dorosłości

Zajęcia o dorosłym życiu self-adwokatów są kontynuacją zajęć o dorosłości. Zajęcia: **Jestem dorosły, jestem dorosła**, uświadomiły uczestnikom/uczestniczkom, że według prawa każda osoba pełnoletnia ma zdolność do czynności prawnych i może z niej korzystać. Zajęcia przekonały także uczestników/uczestniczki, że z dorosłością wiążą się konkretne prawa i obowiązki. Zajęcia: **Moje dorosłe życie - mapa marzeń** i celów powinny zmobilizować uczestników/uczestniczki do określenia celów, które - jako dorośli ludzie - chcieliby zrealizować. Zajęcia mają uświadomić, jak w wielu sferach dorosłego życia można się realizować. Ważne, by każdy uczestnik/uczestniczka poczuł, że ma wpływ na swoje życie, że może coś postanowić i to realizować.

W pierwszej kolejności poproś uczestników/uczestniczki o przypomnienie tego, czego dowiedzieli się na poprzednich zajęciach. Możesz wykorzystać do tego wypełnione Karty Pracy „**Jestem dorosły, jestem dorosła**”. Możesz także zaproponować rozwiązanie krzyżówki. Podziel uczestników/uczestniczki na grupy, które mogą między sobą rywalizować w odgadywaniu haseł. Przy każdej odpowiedzi poproś, aby grupa opowiedziała wszystko, co pamięta na dany temat.

O czym rozmawialiśmy na poprzednich zajęciach?

Sprawdźmy wspólnie, czy wszystko dobrze zapamiętaliście.

Przygotowałam dla Was krzyżówkę.

1. Człowiek nie jest rzeczą, przedmiotem, tylko ...
2. Dorosły człowiek podejmuje rozsądne ...
3. Ono odbiera prawa. Człowiek nie może o sobie decydować.
4. Ma ją każdy człowiek od urodzenia.
5. Mówi się, że ma związek z dorosłością. Oznacza, że człowiek rozwija się, więcej rozumie i wie.
6. Człowiek, który nie ukończył 18 lat.
7. Można je zawrzeć po ukończeniu 18 lat.
8. Są w ustawach i Konstytucji.
9. Ustawa, która opisuje prawne sytuacje między ludźmi.
10. Zawiera je człowiek dorosły. Na przykład kupując coś.
11. Ostatni etap życia.
12. Oznacza możliwość korzystania z praw. Ma ją człowiek, który skończył 18 lat.

Plusy i minusy dorosłości

Podczas zajęć Jestem dorosły, jestem dorosła omówiono niektóre atrybuty dorosłości. W zależności od świadomości grupy, z którą pracujesz, podkreślaj, że dorosłość może się wiązać z trudnymi wyborami, decyzjami i obowiązkami do wykonania. Dotyczy to szczególnie tych uczestników/uczestniczek, o których wiesz, że często korzystają ze swoich praw nieodpowiedzialnie. Jeśli uczestnicy/uczestniczki są mało aktywni w realizacji swoich praw, połącz nacisk na możliwościach działania i zaletach bycia dorosłym.

Podziel uczestników/uczestniczki na kilkusobowe grupy. Każdej rozdaj duży arkusz papieru i flamastry. Zadaniem grup będzie wskazanie plusów i minusów w byciu dorosłym. Przemyśl, jaką metodę dalszej pracy wybierzesz. Najlepiej, żeby uczestnicy/uczestniczki mówili o swojej dorosłości, swojej perspektywie i doświadczeniach. Jednak to może być za trudne w grupie osób o różnorodnych trudnościach i małym doświadczeniu życiowym. Wtedy grupa może opisywać dorosłość ogólnie, odnosząc się do zasłyszanej wiedzy i doświadczeń innych.

Wiemy, że człowiek najdłużej w swoim życiu jest osobą dorosłą. Ile Wy już lat jesteście dorosłymi ludźmi? 5, 8, 10, 15 lat? A może więcej?

To znaczy, że już dużo wiecie o dorosłym życiu, możecie dawać różne rady innym osobom. Porozmawiajmy o tym, jak wygląda dorosłe życie osoby z niepełnosprawnością intelektualną.

Narysujcie na kartce człowieka. Najlepiej, aby był to ktoś ze znajomych osób z niepełnosprawnością intelektualną. Może ktoś z Was się zgodzi i go narysujecie.

Jeśli uczestnicy/uczestniczki są otwarci i aktywni, nie mają trudności w mówieniu o swoich sprawach, poproś, by narysowali osobę z grupy. Oczywiście ta osoba musi się na to zgodzić.

Ale jeśli to będzie zbyt trudne, poproś o narysowanie wymyślonej osoby. Możesz także przeprowadzić to ćwiczenie wspólnie, nie dzieląc uczestników/uczestniczek na grupy.

Podzielcie teraz kartkę pionowo na dwie części. Czyli na pół. Ta linia będzie przechodzić przez Waszą postać. Po prawej stronie postawcie na górze plus +, a po lewej stronie na górze minus -. Zastanówcie się, porozmawiajcie w grupie o tym, jakie są plusy, czyli zalety bycia dorosłym, a jakie minusy, czyli wady bycia dorosłym. Pamiętajcie, że mówimy o dorosłości osób z niepełnosprawnością intelektualną, czyli o Was. Możecie przypomnieć sobie, co wydarzyło się ostatnio w Waszym życiu, czy to było miłe, czy może trudne.

To trudne ćwiczenie, więc moderuj pracę w grupach, zadając dodatkowe pytania. Jeśli uczestnicy/uczestniczki nie będą potrafili wskazać minusów dorosłości ze swojej perspektywy, kieruj rozmowę na doświadczenie znanych im osób. Możesz posłużyć się przykładem programów, seriali telewizyjnych. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną mogą nie mieć świadomości na temat wielu wyzwań dorosłego życia. Często życie osób z niepełnosprawnością intelektualną po ukończeniu 18. roku życia, nie różni się od okresu dzieciństwa – zamiast szkoły pojawia się inna placówka, nie zmienia się miejsce zamieszkania, aktywności. Wprawdzie coraz więcej osób pracuje, jednak to wciąż mniejszość.

Co robi na co dzień osoba, którą narysowaliście? Czym się zajmuje?

A co robią najczęściej inne osoby w jej wieku?

Myślicie, że ona lubi, to co robi?

Jak spędza czas wieczorem?

Czy ma jakieś domowe obowiązki?

Może nie wrócić do domu na noc?

Co robi, jak brakuje jej pieniędzy, żeby kupić coś na obiad?

Czy ta osoba podróżuje? A czy chciałaby? Czy to wystarczy, żeby podróżować?

Czy zawsze jest radosna?

Kiedy jest jej źle?, kiedy jest jej smutno?

O czym marzy ta osoba?

Co robią jej znajomi?

Na osobnym arkuszu zapisuj wymieniane przez uczestników plusy i minusy dorosłości. Zapytaj, czy uczestnicy/uczestniczki chcieliby coś dodać. Poniżej prawdopodobne wypowiedzi.

Dorosłość	
Zalety +	Wady -
Możliwość zarabiania pieniędzy	Dużo pracy
Więcej wydarzeń, spotkań	Dużo problemów
Poznanawanie nowych rzeczy	Większa odpowiedzialność
Możliwość samodzielnego mieszkania	Większy stres
Założenie swojej rodziny	Koniec dzieciństwa
Brak kontroli rodziców	Trudne decyzje
Decydowanie o sobie	Mało czasu dla siebie
Większa wolność	Więcej zmartwień

Poproś grupy, aby wybrały sobie jedną z zalet lub wad bycia dorosłym. Ich zadaniem będzie odegranie scenki rodzajowej na temat wybranej cechy. Ważne, by grupy nie mówiły, jakie cechy wybrały.

A teraz wybierzecie w grupie jedną cechę - albo plus, albo minus - bycia dorosłym. Nie mówicie pozostałym grupom, co wybraliście. Waszym zadaniem będzie przygotowanie scenki opisującej to, co wybraliście. Tak jak w teatrze, każdy z Was będzie mieć jakąś rolę.

Pozostali będą musieli odgadnąć, o czym jest Wasza scenka. Uwaga, bardzo Was proszę, by te scenki i sytuacje dotyczyły Was - osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Dorosłość self-adwokata

Nie jest łatwo mówić o dorosłym życiu i jego atrybutach, jeśli osoby z niepełnosprawnością intelektualną, z którymi pracujesz mieszkają z rodzicami, nie pracują, a ich świadczenia (np. renta), przeznaczona jest na pokrycie kosztów utrzymania gospodarstwa domowego. Trzeba ich przekonać, że każdy dorosły człowiek powinien pracować nad sobą, czyli starać się być coraz lepszym człowiekiem. Wyłumacz uczestnikom/uczestniczkom, że mają bardzo ważne zadanie w swoim życiu - są self-adwokatami. Walczą o swoje prawa, o prawa innych osób. Dlatego powinni być przykładem dla innych.

Powiedzieliście, że jest wiele plusów i minusów dorosłości. Niestety, nie możemy się już cofnąć w naszym wieku. Jesteśmy dorosłymi ludźmi i nie będziemy już nigdy dziećmi. Zawsze możemy się poczuć jak dziecko – na przykład pohańcać się na huśtawce, albo puszczać bańki i latawce.

Co jeszcze możemy zrobić, żeby poczuć się czasem jak dziecko?

Zapamiętajcie to, co powiedzieliście. Jesteśmy dorosłymi osobami, nie będziemy już więcej dziećmi, ale możemy czasem zrobić coś, żeby poczuć się dziećmi.

A teraz zadanie - musimy nauczyć się bycia dorosłym. Co jest najtrudniejsze w byciu dorosłą osobą z niepełnosprawnością intelektualną? Jeśli się tego dowiemy, możemy próbować to zmienić. Możemy uczyć się, jak poprawić swoją sytuację.

Już podjęliście decyzje, że jesteście self-adwokatami. Bieriecie udział wielu zajęciach. Dlaczego? Po co Wam te zajęcia? Czy warto brać w nich udział?

Uczestniczcie w zajęciach, cały czas się uczycie, chcecie więcej wiedzieć i umieć więcej. To znaczy, że stajecie się odpowiedzialnymi dorosłymi.

Nie jest łatwo być dorosłym. A Wy pokazujecie wszystkim, że zamiast oglądać kolejny serial, wolicie dowiedzieć się, co to jest zdolność do czynności prawnych.

I taki właśnie powinien być self-adwokat.

Zastanowimy się teraz, jaki jeszcze powinien być dorosły self-adwokat.

Przygotuj i rozdaj dla każdej grupy arkusz papieru. Na każdym z nich napisz inną sferę życia:

Self-adwokat w warsztacie terapii zajęciowej (lub innym miejscu, w którym w ciągu dnia przebywa)

Self-adwokat w rodzinie

Self-adwokat wśród przyjaciół i znajomych

Self-adwokat w pracy.

Napiszcie, jaki według Was powinien być self-adwokat, jak powinien się zachowywać. Wymyślcie przynajmniej 5 cech lub zachowań.

W trakcie pracy, zadawaj grupom dodatkowe pytania. Na przykład:

Co jeśli ktoś zdenerwuje self-adwokata?

A jeśli self-adwokat nie zrozumie, co ktoś do niego mówi?

Co ma zrobić self-adwokat, jeśli rodzeństwo śmieje się z niego, albo zabiera mu jego rzeczy?

Co ma zrobić pracujący self-adwokat, który nie potrafi zrobić tego, o co prosi go szef?

Jak ma zachować się self-adwokat, który znalazł w szatni czyjś portfel?

Co ma zrobić self-adwokat, któremu rodzice zabraniają spotykać się z dziewczyną lub chłopakiem?

W trakcie pracy odwołuj się też do atrybutów dorosłości, które uczestniczki/uczestnicy już wcześniej opracowali. Pokaż arkusze z poprzednich zajęć. Nawiązuj do nich w trakcie omawiania prac. Każdą cechę omawiaj na przykładzie konkretnej sytuacji, pytaj co ona oznacza. Sformułowanie: odpowiedzialny i rozsądny może wciąż dla niektórych brzmieć abstrakcyjnie.

Prawdopodobny katalog cech dorosłego self-adwokata:

- uczciwy, ponieważ zawsze mówi prawdę
- odpowiedzialny, ponieważ stara się przemyśleć to, co chce zrobić
- pracowity, ponieważ chętnie i dużo pracuje
- ciekawy świata, ponieważ chce uczyć się i poznawać nowe rzeczy
- opanowany, ponieważ nie podnosi głosu na innych, nie krzyczy i nie obraża innych
- wyrozumiały, ponieważ stara się zawsze zrozumieć innych ludzi i ich zachowanie
- szczerzy, ponieważ umie przyznać się do błędu
- pomocny, ponieważ chętnie pomaga innym, szczególnie w rodzinie
- zaradny, ponieważ stara się poradzić sobie w każdej trudnej sytuacji
- umie prosić o pomoc innych
- szanuje innych ludzi
- zadbany, ponieważ dba o siebie, swoje ciało i swój wygląd.

Mapa marzeń i celów

Mapa marzeń i celów to wyjątkowe narzędzie rozwojowe. Pozwala najpierw uświadomić sobie, jakie mamy marzenia i cele, a potem je wizualizować. Zazwyczaj umieszczona jest na dużym arkuszu papieru, który można powiesić na ścianie, nad biurkiem, nad łóżkiem, na drzwiach. Chodzi o to, by codziennie ją widzieć. Można także włożyć ją do kalendarza.

Na mapie umieszczamy nasze marzenia i cele. Możemy do tego wykorzystać nasze zdjęcia, wycinki z gazet, obrazki. Ważne są słowa, hasła, cytaty, które dla nas coś znaczą.

Tworzenie mapy marzeń i celów jest bardzo osobistym ćwiczeniem. Ważne, by znalazły się na niej prawdziwe marzenia i cele, a nie te oczekiwane przez innych.

Warto zaproponować self-adwokatowi, by spróbowali stworzyć taką mapę. To pomoże im lepiej poznać siebie, zastanowić się, czego pragną. Istotne jest jednak, by przekonali się, że oni sami muszą tę mapę realizować. Powiedz, że na tym polega właśnie dorosłość. Człowiek określa sobie cele i próbuje je realizować.

Co to są marzenia?

Jakie macie marzenia? Kto chciałby o nich opowiedzieć?

A co to jest cel?

Marzenia dotyczą naszej przyszłości, tego co chcielibyśmy kiedyś mieć, zobaczyć, poczuć.

Na przykład, ktoś marzy o wakacjach w ciepłych krajach. Bardzo chciałby tam pojechać.

Czy marzenia same się spełniają?

Czy wystarczy tylko marzyć i czekać?

No właśnie, nie wystarczy tylko marzyć. Trzeba coś zacząć robić, żeby te marzenia się spełniły.

Na przykład trzeba wyznaczyć sobie cel. Cel to już coś konkretnego, nie tylko marzenia.

Na przykład: Na wakacje w 2018 roku pojedę do Grecji. To jest cel. Teraz ten cel trzeba zrealizować.

Ale jak?

Trzeba się zapytać: co muszę zrobić, żeby pojechać w 2018 roku do Grecji? Muszę zastanowić się, czy chcę jechać sam, czy z kimś. Muszę zarezerwować termin i miejsce w biurze podróży. Muszę zbierać pieniądze. Muszę się nauczyć pływać.

Myślicie, że marzenia i cele są ważne w życiu? Dlaczego?

Marzenia i cele są bardzo ważne, ponieważ pomagają nam iść do przodu. To znaczy cieszyć się na to, co nas czeka.

Spróbujemy teraz przygotować wyjątkowe mapy. Każdy z Was przygotowuje swoją mapę marzeń i celów.

Zdecydujcie, na jakiej kartce papieru będziecie pracować. Przygotuj kartki różnej wielkości. Możesz też wydrukować z internetu powiększony wzór mapy i na nim możecie pracować.

Wzory dostępne w internecie są bardzo rozbudowane, dotyczą co najmniej kilku sfer życia człowieka. To może być za trudne dla uczestników/uczestniczek. Wystarczy, jak wybieriecie na przykład 3 takie sfery:

- ja i moja rodzina*
- mój czas wolny*
- moja praca/ warsztat terapii zajęciowej*

Wykorzystajcie w pracy gazety, zdjęcia oraz motywujące cytaty.

Dopytuj uczestników/uczestniczek:

Dlaczego wybrałeś ten cel?

Jak chcesz go zrealizować?

Co musisz zrobić?

Czy będziesz potrzebować pomocy?

Czy do tego potrzebne są pieniądze?

Czy na pewno potrafisz to zrobić?

Na koniec, osoby chętne mogą opowiedzieć o swojej mapie. Powiedz, że to może zmotywować osobę do działania.

Życz wszystkim szczęścia, powodzenia, konsekwencji i siły w realizacji swoich celów.

Podsumowanie zajęć:

Poproś uczestników/uczestniczki, by opowiedzieli, co po kolei działo się na zajęciach. Wykorzystaj do tego zapisane wcześniej arkusze flipczarta, staraj się, by nie ominęli żadnego etapu zajęć. Możesz przywoływać konkretne słowa, sytuacje, np. śmieszne momenty, tak by utrwalić wiadomości.

Rozmawialiśmy dzisiaj o tym, jak wygląda dorosłe życie. Najpierw przypomnieliśmy sobie, co to pełnoletność, zdolność prawna, zdolność do czynności prawnych. Potem szukaliście plusów i minusów dorosłości. Zastanawialiśmy się, jaki powinien być dorosły self-adwokat. A na koniec zaczęliśmy robić swoją mapę marzeń i celów. Wiecie już, że od Was zależy, jak będzie wyglądało Wasze życie.

Na koniec rozdaj uczestnikom/uczestniczkom KARTĘ PRACY SELF-ADWOKATA „Moje dorosłe życie - mapa marzeń i celów” i poproś, żeby uzupełnili ją w domu.

Jeśli uczestnicy/uczestniczki będą chcieli uzupełnić ją podczas zajęć, postaraj się im to umożliwić.

KARTA PRACY SELF-ADWOKATA „Moje dorosłe życie – mapa marzeń i celów”

Jakie są zalety, czyli plusy bycia dorosłym?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jakie są wady, czyli minusy bycia dorosłym?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jaki powinien być self-adwokat?

.....

.....

.....

.....

.....

Co jest najtrudniejsze w dorosłym życiu self-adwokata?

.....

.....

.....

.....

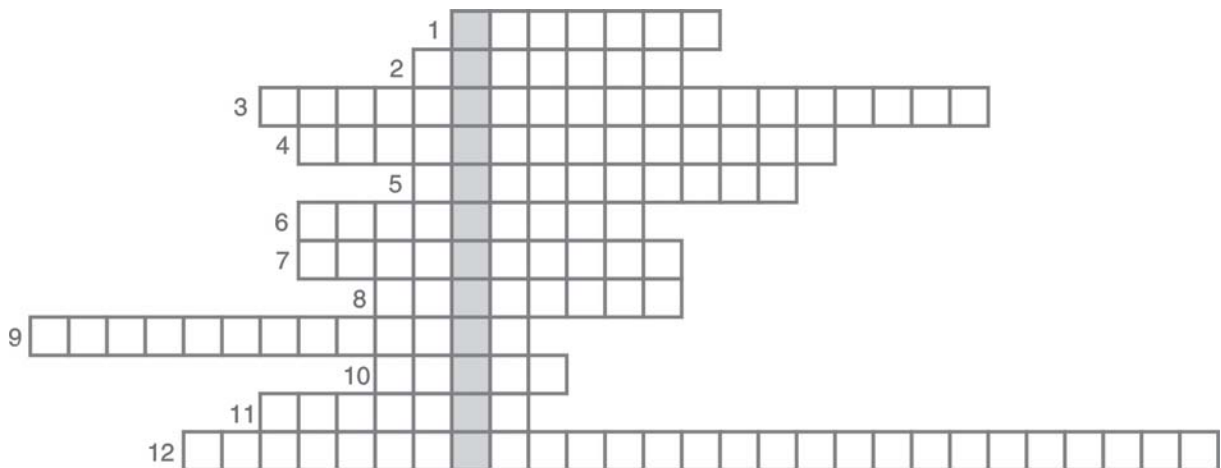
.....

Załącznik nr 1

Zadanie do wykonania - krzyżówka.

O czym rozmawialiśmy na poprzednich zajęciach?

Sprawdźmy wspólnie, czy wszystko dobrze zapamiętaliście.

1. Człowiek nie jest rzeczą, przedmiotem, tylko ...
2. Dorosły człowiek podejmuje rozsądne ...
3. Ono odbiera prawa. Człowiek nie może o sobie decydować.
4. Ma ją każdy człowiek od urodzenia.
5. Mówi się, że ma związek z dorosłością. Oznacza, że człowiek rozwija się, więcej rozumie i wie.
6. Człowiek, który nie ukończył 18 lat.
7. Można je zawrzeć po ukończeniu 18 lat.
8. Są w ustawach i Konstytucji.
9. Ustawa, która opisuje prawne sytuacje między ludźmi.
10. Zawiera je człowiek dorosły. Na przykład kupując coś.
11. Ostatni etap życia.
12. Oznacza możliwość korzystania z praw. Ma ją człowiek, który skończył 18 lat.

Załącznik nr 2

Lista motywujących cytatów

Spraw, aby każdy dzień miał szansę stać się najpiękniejszym dniem twojego życia.

Dopóki walczysz, jesteś zwycięzcą!

Przyszłość zaczyna się dziś, nie jutro.

Musisz sam sobie zaufać, aby zaufali ci inni.

Marzenia to do siebie mają, że kiedy ich nie ma, to się nie spełniają.

Życie jest tylko jedno. Wykorzystaj je!

Każda chwila to szansa, aby coś zmienić.

Uśmiechnij się! Głowa do góry!

Nigdy nie mów nigdy.

Nic na świecie nie zdarza się przez przypadek

Wszystko można robić lepiej, niż robi się dzisiaj.

Każda podróż rozpoczyna się od pierwszego kroku.

Po każdej burzy przychodzi słońce.

Początek jest najważniejszą częścią pracy.

Nie nauczysz się pływać, nie wchodząc do wody.

Nie daj sobie wmówić, że czegoś nie potrafisz.

Załącznik nr 3

Mapa celów i marzeń - wzór

Bogactwo Pieniądze	Sława i uznanie Akceptacja Życie społeczne	Miłość Związki
Rodzina Rodzice	Ja Poczucie własnej wartości Pozytywne myślenie	Dzieci Twórczość Hobby i zainteresowania
Wiedza Nauka Mądrość	Kariera zawodowa Praca	Przyjaciele Podróże

Self-adwokat w rodzinie

Dorota Tomaszewska

1. Moja rodzina

1. Cele zajęć

Wiedza

Utrwalenie znaczenia pojęcia „rodzina”.

Poznanie pojęcia „pokolenie”.

Poznanie pojęcia „więzi”.

Poznanie praw i obowiązków self-adwokata w rodzinie.

Umiejętności

Nabycie umiejętności publicznego prezentowania własnej rodziny.

Nabycie umiejętności rozmawiania o trudnych sprawach z rodziną, przedstawiania swoich potrzeb w rodzinie.

Wartości

Uświadomienie uczestnikom/uczestniczkom wartości bycia członkiem/członkinią rodziny.

2. Czas trwania - 90 minut (z krótką przerwą)

3. Materiały

Przybory papiernicze (kredki, papier samoprzylepny, taśma dwustronna, naklejki, markery itp.), kolorowe duże brystole, rodzinne zdjęcia przyniesione przez uczestników/uczestniczki zajęć, zdjęcia osób w różnym wieku, zdjęcia sportowców oraz drużyn sportowych lub zdjęcia zespołów muzycznych oraz muzyków (np. wycięte z kolorowych czasopism)

4. Metody pracy

mini wykład, praca w grupie, praca indywidualna (przygotowanie plakatu własnej rodziny), wypełnianie karty pracy, rozmowa kierowana, wypowiedź indywidualna na forum,

5. Konspekt zajęć (wypunktowane etapy zajęć)

- Powitanie, przypomnienie ram organizacyjno-czasowych, wprowadzenie do tematu
- Określanie różnych aspektów życia rodzinnego oraz różnych sytuacji występujących w rodzinach
- Prezentacja własnych rodzin
- Przyporządkowanie własnej rodziny do wybranej drużyny sportowej/sportowca lub zespołu muzycznego/muzyka
- Określenie cech wybranej drużyny/zespołu i przeniesienie ich - przez analogię - na pożądany sposób funkcjonowania rodziny.
- Wypełnienie kart pracy „Rodzina jest jak drużyna” lub „Rodzina jest jak zespół”

6. Przebieg zajęć

Wprowadzenie do tematu

Podczas dzisiejszych zajęć porozmawiamy o rodzinie. Porozmawiamy o tym, jakie mogą być rodziny, jakie są Wasze rodziny. To ważne sprawy dla każdego self-adwokata, dlatego proszę o uwagę. Zajęcia będą trwały 90 minut. W trakcie zrobimy sobie krótką przerwę. Podczas zajęć wszystkich obowiązują wspólnie ustalone zasady (kontrakt).

UWAGA!

Pokazujemy uczestnikom/uczestniczkom spisany na wcześniejszych zajęciach kontrakt i odczytujemy wszystkie jego punkty.

Określanie różnych aspektów życia rodzinnego oraz różnych sytuacji występujących w rodzinach

Prawo do życia rodzinnego osób z niepełnosprawnością intelektualną bardzo często bywa sprowadzane do bycia przez te osoby dzieckiem ich rodziców. Tymczasem prawo do życia rodzinnego to także prawo do zawierania związków, w tym związków małżeńskich, posiadania dzieci, wychowywana ich. Konwencja o prawach osób z niepełnosprawnościami potwierdza w art. 23 prawo do życia rodzinnego każdej osoby z niepełnosprawnością. Zajęcia dotyczące życia rodzinnego mają uświadomić self-adwokatom, że mają prawo założyć swoją rodzinę, ale jednocześnie mają ich przekonać, że wiążą się z tym obowiązki. Dlatego w pierwszej kolejności warto określić rolę self-adwokata w rodzinie.

Zajęcia na temat życia rodzinnego możesz rozpocząć od dyskusji na temat rodzin uczestników/uczestniczek. Staraj się dowiedzieć, jaki obraz rodziny posiadają uczestnicy/uczestniczki zajęć oraz zrozumieć jakie aspekty życia rodzinnego są przez nich najlepiej uświadomione, np. związek małżeński, wzajemne uczucia, posiadanie dzieci, posiadanie krewnych, obowiązki domowe, mieszkanie razem, wspólne spędzanie czasu.

PYTANIA POMOCNICZE

Jak wygląda twoja rodzina?

Ile osób jest w twojej rodzinie? Czy twoja rodzina jest duża czy mała?

Kto jest członkiem twojej rodziny?

Jak pomyślisz o swojej rodzinie, to co przychodzi ci do głowy?

Opisz jak wygląda twoja rodzina?

Co lubisz robić razem z rodziną?

Kto z twojej rodziny jest najweselszy (najpoważniejszy, najbardziej czuły, najbardziej zabawny itp.)?

Co zwykle robisz razem ze swoją rodziną?

Czego nie lubisz robić z rodziną?

Następnym etapem jest uświadomienie uczestnikom/uczestniczkom zajęć tego, że rodziny mogą być do siebie podobne i mogą się różnić.

Poproś uczestników/uczestniczki, żeby łączyli się w grupy według różnych kryteriów dotyczących rodziny, np.:

- **kryterium „rodzeństwa”** (jedynacy, osoby posiadające jednego brata lub siostrę, osoby mające kilkoro rodzeństwa itp.)
- **kryterium „samodzielności”** (osoby, które mieszkają samodzielnie, osoby, które mieszkają z rodziną i same robią zakupy dla rodziny, osoby, które samodzielnie zarabiają pieniądze, osoby, które mają małżonka, osoby, które mają dzieci itp.)
- **kryterium „okazywania sobie uczuć”** (osoby, w których rodzinie wszyscy przytulają i całują się, osoby, w których w rodzinie ludzie często złością się na bliskich itp.)
- **kryterium „finansowe”** (osoby, które opłacają swoje rachunki, osoby, które nie współfinansują utrzymania domu, osoby, które wydają swoje pieniądze na zakupy dla rodziny itp.)
- **kryterium „samopoczucia w rodzinie”** (osoby, które dobrze się czują w swojej rodzinie, osoby, w których rodzinie jest dużo wzajemnej miłości, osoby, w których rodzinie jest zła atmosfera, itp.)
- **kryterium „obowiązków domowych”** (osoby, które mają obowiązki domowe, osoby, które nie mają obowiązków domowych, osoby, które nie lubią obowiązków domowych, osoby, które gotują obiady itp.)

Kryteriów może być wiele. Po wyczerpaniu własnych pomysłów, warto jeszcze poprosić każdego z uczestników/uczestniczek o powiedzenie własnego pomysłu utworzenia grup, według jakiegoś kryterium związanego z rodziną (UWAGA! Każdy pomysł jest dobry!).

Uświadom uczestnikom/uczestniczkom różnorodne sytuacje jakie mogą występować w rodzinach, a przez to wskaż przyjemności i trudności wynikające z bycia członkiem rodziny. Wskazane jest podsumowywanie każdego podziału uczestników na grupy według wybranych kryteriów - pokazywanie różnic pomiędzy rodzinami, pokazywanie podobieństw i podkreślanie, że każda rodzina jest niepowtarzalna (chodzi o to, żeby uniknąć wśród uczestników myślenia o rodzinie jako zawsze takiej samej grupie, strukturze). Warto ćwiczenie to przeprowadzić w taki sposób, żeby wywołać u uczestników/uczestniczek radość i entuzjazm, a jednocześnie budować wiedzę o tym, jakie są ich rodziny.

PYTANIA POMOCNICZE

Co jest ważne dla twojej rodziny?

Czy w twojej rodzinie ważne są... (np. wartości – mówienie prawdy, pomoc innym, rozmawianie ze sobą; bliskość fizyczna – przytulanie, głaskanie, trzymanie za rękę; sprawy finansowe)?

Czym twoja rodzina różni się od innych rodzin?

W czym twoja rodzina jest podobna do innych rodzin?

Dlaczego ludzie tworzą rodziny?

Jakie wydarzenie jest początkiem utworzenia nowej rodziny?

Już wiemy, że rodziny są różne. Nie ma dwóch takich samych rodzin. Są w nich różni ludzie, różne uczucia, potrzeby. Ale coś tych ludzi łączy.

Jak myślicie, co to jest rodzina? Dużo o niej powiedzieliśmy, ale nie podaliśmy jej definicji.

Jest wiele definicji rodziny. Rodzina biologiczna to taka rodzina, w której najważniejsze są więzy krwi, czyli pokrewieństwo. To znaczy, że ludzie mają wspólnych przodków.

Coraz częściej mówi się o rodzinach, w których więzy krwi nie są ważne. Rodzina to ludzie, którzy się kochają, szanują i wspierają.

Prezentacja własnych rodzin

W tej części zajęć uczestnicy/uczestniczki będą prezentować własne rodziny za pomocą plakatu „Moja rodzina”. Dlatego ważne, by na zajęcia przynieśli ze sobą rodzinne zdjęcia. Jeśli okaże się, że wśród uczestników/uczestniczek jest osoba, która nie ma zdjęć, nie mieszka teraz z rodziną, postaraj się zrobić wszystko, żeby nie była wykluczona. Może wykorzystać do tego zdjęcia z gazety, symbole, lub opowiedzieć historie, które pamięta. Jeżeli przyniesionych zdjęć będzie dużo, można poprosić uczestników/uczestniczki, żeby wybrali spośród nich tylko kilka najważniejszych. Następnie, po obejrzeniu wybranych zdjęć uczestnicy/uczestniczki otrzymują duże, kolorowe arkusze brystolu i przygotowują na nich plakaty pt. „Moja rodzina”. W tym ćwiczeniu ważne jest przekazanie przez osoby uczestniczące jak największej ilości informacji o własnej rodzinie.

Rozdaj grupie różne pomoce plastyczne, np. naklejki mogą symbolizować osoby z rodziny, których zdjęć nie ma uczestnik/uczestniczka, własne rysunki mogą też zastąpić zdjęcia, można pokazać rodzinę na tle drzewa, można narysować własny dom i w nim umieścić zdjęcia. Ten fragment zajęć powinien uruchomić kreatywność i podświadomość.

Po wykonaniu plakatów przygotuj ich wystawę i zaprosz poszczególne osoby do publicznej prezentacji własnej rodziny.

Opowiedz, kto jest przedstawiony na twoim plakacie.

Dlaczego tak umieściłeś/umieściłaś poszczególne osoby z rodziny?

Dlaczego twoje zdjęcie jest... (na dole, w środku, na górze, obok kogoś itp.)?

Dlaczego na plakacie nie ma... (osoby, która wiadomo, że jest członkiem rodziny lub osoby, o której wiadomo, że nie jest członkiem rodziny)

Z kim z rodziny jesteś najbardziej związany/związana?

Dopytuj uczestników/uczestniczki o rolę poszczególnych członków rodzin. Pytania powinny naprowadzać uczestników/uczestniczki na myślenie o rodzinie jako o zespole, drużynie, grupie, wspólnocie. Warto wykorzystać ten fragment zajęć do uzmysłowienia uczestnikom/uczestniczkom znaczenia pojęcia „pokolenie”.

Jak to jest, że w rodzinie są osoby w różnym wieku?

Kto w twojej rodzinie jest najstarszy a kto najmłodszy?

Czy starsi i młodszy z twojej rodziny często spędzają razem czas? Czy mają podobne zainteresowania, wspólne tematy?

Dlaczego zwykle osoby starsze mają inne zainteresowania niż młodzi?

Czy są jakieś wydarzenia, przeżycia które powodują, że ludzie starsi częściej dogadują się z innymi osobami starszymi niż z młodzieżą?

Czy znacie jakieś określenie, którym nazywa się osoby w podobnym wieku lub osoby, które mają wspólne przeżycia?

Jeżeli uczestnicy/uczestniczki będą mieć trudności w odpowiedzi na pytania, wysłuchajcie utworu „Pokolenie” zespołu Kombi¹. Jeżeli mimo tego uczestnicy/uczestniczki nie skojarzą słów piosenki z pokoleniami w rodzinie, podaj definicję pokolenia.

Pokolenie to grupa ludzi, albo zwierząt, roślin, którzy są w podobnym wieku. Jeśli są w podobnym wieku, to żyją w takim samym czasie i mają podobne doświadczenia. Na przykład słuchają podobnej muzyki, czytają podobne książki.

W czasie prezentacji można dowolnie rozszerzać ilość pozyskiwanych informacji, np. poprzez dopytywanie jakie role pełnią poszczególni członkowie rodziny i czym się zajmują. Istotnym pojęciem dla opisu rodziny są „więzi” (małżeńskie, rodzicielskie, siostrzane, braterskie, krewni itp.) oraz pojęcie „więzy krwi”.

Jak nazywają się relacje między osobami z rodziny?

Czy jest coś, co w szczególny sposób łączy rodzinę?

Jak można nazwać wyjątkowy sposób, który łączy osoby z rodziny?

Czy ktoś słyszał takie określenie „więzi”?

Co znaczy to określenie?

Jak myślicie, czym są „więzy krwi”? Co to znaczy?

UWAGA:

Pojęcie „więzy krwi” jest istotne dla rodziny, ale wprowadzając je do dyskusji musisz zwrócić uwagę, czy wśród uczestników/uczestniczek nie ma osób, które wychowały się lub wychowują w rodzinach zastępczych czy adopcyjnych. „Więzy krwi” z rodzicami, dziadkami, rodzeństwem mogą wówczas w ogóle nie istnieć.

Więź - to, co łączy lub jednoczy ludzi ze sobą.

Ten etap zajęć prawdopodobnie dostarczy uczestnikom/uczestniczkom wielu pozytywnych i negatywnych emocji. Prezentowanie własnej rodziny może uruchomić jakieś wspomnienia, wcześniejsze doświadczenia uczestnika/uczestniczki. Jeżeli będzie to konieczne, można wtedy zrobić krótką przerwę.

Przyporządkowanie własnej rodziny do wybranej drużyny sportowej/sportowca lub zespołu muzycznego/muzyka

Lubicie muzykę? Albo sport? Bardziej lubicie oglądać zespoły, czy na przykład jednego muzyka, albo jednego sportowca? Co robią różne drużyny sportowe albo zespoły muzyczne?

Dlaczego powstają takie drużyny (zespoły)? Drużyny i zespoły muszą razem działać, każdy ma swoją rolę, muszą się wspierać. Jeśli jeden zawodnik źle gra w piłkę, to wtedy odczuwa to cała drużyna. Ale jeśli jeden piłkarz strzeli gola, to gola ma cała drużyna.

Niektóre rodziny przypominają drużyny sportowe. Zastanowimy się teraz, czy Wasze rodziny przypominają jakąś drużynę (zespół).

Zamiast pojęcia „drużyna” można wykorzystać pojęcie „zespół muzyczny”. Wtedy zamiast zdjęć drużyn sportowych, wprowadza zdjęcia zespołów muzycznych lub muzyków. Wykorzystaj materiały adekwatne do wybranego pojęcia.

Poproś uczestników/uczestniczki o znalezienie wśród zdjęć z czasopism drużyn i sportowców (zespołów, muzyków) takich, które najbardziej przypominają im własną rodzinę. Dokonują wyboru samodzielnie, a potem na forum mówią dlaczego tak wybrali.

Zwracaj uwagę uczestniczkom/uczestnikom na relacje jakie panują w drużynie (zespole muzycznym), na zadania jakie stoją przed poszczególnymi sportowcami (muzykami), przed całą drużyną (zespołem) oraz na cel jej powstania.

Czy w drużynie/zespole... (najlepiej znanej uczestnikom/uczestniczkom) wszyscy mają takie same zajęcia (zadania)? Jakie są te zajęcia (zadania)?

Czy w drużynie/zespole każdy może robić to co chce?

Co dzieje się w drużynie/zespole, kiedy jeden zawodnik/muzyk źle gra?

Co dzieje się w rodzinie kiedy jedna z osób źle się czuje lub zachoruje?

Uświadom uczestników/uczestniczki, że członkowie rodziny powinni sobie pomagać, wspierać się, realizować wspólne pomysły - „grać do jednej bramki”, ale też słuchać kapitana drużyny i siebie nawzajem.

Ponieważ rodziny funkcjonują w bardzo różny sposób, pozwól uczestnikom/uczestniczkom na swobodne opisywanie analogii pomiędzy ich rodziną a wybraną drużyną (zespołem). Może też zdarzyć się taka sytuacja, że uczestnik/uczestniczka zamiast drużyny (zespołu) podobnej do jego rodziny wybierze jednego sportowca (muzyka solistę). W tej sytuacji najlepszym rozwiązaniem, poza zadaniem mu pytań o powód takiego wyboru, będzie uzmysłwienie faktu, że to cały zespół ludzi współpracuje z tym zawodnikiem/muzykiem (np. trener, lekarz, fizjoterapeuta albo kompozytor, aranżer, autor tekstu piosenki). Jeżeli uczestnik/uczestniczka, czuje się samotny/samotna, nie ma bliskich, warto zwrócić jego/jej uwagę na grupę osób wspierających, którą ma lub którą może zdobyć. Ta część zajęć może skończyć się dopisaniem przez uczestników/uczestniczka na swoich plakatach dużego hasła „MOJA RODZINA JEST JAK DRUŻYNA” lub „MOJA RODZINA JEST JAK ZESPÓŁ”.

Podsumowanie zajęć:

Poproś uczestników/uczestniczki, by opowiedzieli, co po kolei działo się na zajęciach. Wykorzystaj do tego zapisane wcześniej arkusze flipczarta, staraj się, by nie ominęli żadnego etapu zajęć.

Rozmawialiśmy dzisiaj o tym, jak wyglądają Wasze rodziny. Poznaliśmy nowe definicje, na przykład rodzina, pokolenie, więź. Rozmawialiśmy o tym, że rodziny przypominają drużyny lub zespoły i powinny sobie pomagać. To ważne, żeby każdy self-adwokat wiedział, jak wygląda życie w rodzinie.

Na koniec rozdaj uczestnikom/uczestniczkom KARTĘ PRACY SELF-ADWOKATA „Moja rodzina” i poproś, żeby uzupełnili ją w domu.

Jeśli uczestnicy/uczestniczki będą chcieli uzupełnić ją podczas zajęć, postaraj się im to umożliwić.

KARTA PRACY SELF-ADWOKATA „Moja rodzina”

Kto jest członkiem Twojej rodziny?

.....

.....

.....

.....

.....

Co to jest pokolenie? Czy w Twojej rodzinie są osoby z różnych pokoleń?

.....

.....

.....

.....

.....

Co najbardziej lubisz robić ze swoją rodziną?

.....

.....

.....

.....

Jacy powinni być dla siebie członkowie rodziny?

.....

.....

.....

.....

Dorota Tomaszewska

2. *Prawa i obowiązki rodziny*

1. Cele zajęć

Wiedza

Poznanie przesłanek prawnych oraz warunków istotnych dla zawarcia małżeństwa

Poznanie pojęcia „ślub konkordatowy”

Poznanie pojęcia „rodzina wielopokoleniowa”

Poznanie osobowych i instytucjonalnych funkcji rodziny

Poznanie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego

Umiejętności

Nabycie umiejętności potocznego i prawnego określania powiązań między członkami rodziny.

Wartości

Uświadomienie praw i obowiązków rodzinnych

Uświadomienie ważnych zasad dla trwałości rodziny.

2. Czas trwania - 90 minut (z krótką przerwą)

3. Materiały

Konstytucja RP, Kodeks rodzinny i opiekuńczy, broszura z serii „Biblioteka Self-Adwokata” pt. „Moja żona, mój mąż. Co osoba z niepełnosprawnością intelektualną powinna wiedzieć o małżeństwie”.

4. Metody pracy

mini wykład, praca w grupie, praca indywidualna (wypełnianie karty pracy „PRAWA I OBOWIĄZKI RODZINY”), rozmowa kierowana, wypowiedź indywidualna na forum, scenki rodzajowe

5. Konspekt zajęć (wypunktowane etapy zajęć)

- Powitanie, przypomnienie ram organizacyjno-czasowych, wprowadzenie do tematu.
- Prawo do życia rodzinnego w Konstytucji.
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy.
- Tworzenie rodziny - rozmowa o tym, jak w świetle prawa powstaje rodzina, kto może ją tworzyć (art. 10, 11, 12 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego) oraz zapoznanie z treścią „oświadczenia małżeńskiego”. Wprowadzenie pojęć „ślub cywilny” (art. 7) oraz „ślub konkordatowy” (art. 8).
- „Mała rodzina” oraz „Rodzina wielopokoleniowa” (wykorzystanie plakatów stworzonych na zajęciach „Moja rodzina”). Określanie powiązań/relacji pomiędzy poszczególnymi członkami rodziny.
- Funkcje rodziny (m.in. zaspokajanie potrzeb i ochrona interesów jej członków; zapewnianie członkom należytych warunków materialnych, wychowywanie dzieci na prawych ludzi i dobrych obywateli, funkcja prokreacyjna, seksualna, kulturalna, emocjonalno-ekspresyjna).
- Życie rodzinne: uczucia, przekonania, porozumiewanie się, zasady rodziny, relacje z osobami spoza rodziny.

6. Przebieg zajęć

Wprowadzenie

Na ostatnich zajęciach rozmawialiśmy o tym, co to jest rodzina, jakie mogą być rodziny. Dowiedzieliśmy się, że często członkowie rodziny działają jak drużyna sportowa lub zespół muzyczny. Każdy ma swoje obowiązki, zadania. Ale też wszyscy się szanują i wspierają.

Dzisiaj porozmawiamy, skąd biorą się rodziny, co to jest życie rodzinne. Najwięcej będziemy mówić o Was - self-adwokatach. O tym, co myślicie o życiu rodzinnym, o założeniu swojej rodziny. O prawach i obowiązkach w rodzinie.

Zajęcia będą trwały 90 minut. W trakcie zrobimy sobie krótką przerwę. Podczas zajęć wszystkich obowiązują wspólnie ustalone zasady (kontrakt).

UWAGA!

Pokazujemy uczestnikom/uczestniczkom spisany na wcześniejszych zajęciach kontrakt i odczytujemy wszystkie jego punkty.

Konstytucja

Jeśli mamy mówić o prawach, to musimy zacząć od najważniejszego dokumentu w Polsce. W tym dokumencie zapisane są prawa i obowiązki każdego człowieka.

Kto pamięta, jak nazywa się ten dokument?

To Konstytucja.

Jeśli uczestnicy/uczestniczki brali udział w zajęciach na temat Konstytucji, odwołaj się do nich. Jeśli nie, najlepiej byłoby, gdyby każdy uczestnik/uczestniczka otrzymali egzemplarz Konstytucji i zapoznali się z nim. Opowiedz, że są tam zapisane nie tylko prawa człowieka, ale także działania władzy publicznej – prezydenta, sejmu, senatu, Rady Ministrów. Poproś, żeby uczestnicy/uczestniczki odnaleźli rozdział, który mówi o prawach człowieka. To rozdział drugi: Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela.

W tym rozdziale jest wiele artykułów, które dotyczą rodziny. Na przykład artykuł 30, który mówi o godności, albo artykuł 47, który mówi o tym, że każdy może zdecydować, jak chce, żeby wyglądało jego życie i jego rodzina.

Poszukajcie artykułu 47 i przeczytajcie go.

A teraz poszukajcie innych artykułów, które mogą dotyczyć rodziny.

Jest wiele artykułów, które uczestnicy/uczestniczki mogą odczytać, na przykład: art. 31, 32, 33, 47, 48, 53, 54, 64, 71, 72, 82, 83.

Artykuł 83 Konstytucji („Każdy ma obowiązek przestrzegania prawa Rzeczypospolitej Polskiej.”) można wykorzystać też później, kiedy poruszany będzie temat obowiązków rodziny i obowiązków w rodzinie. Warto też przeczytać art. 18 Konstytucji.

Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej – mówi artykuł 18.

W tym artykule jest napisane, że Polska będzie chronić najbardziej małżeństwa, które zostały zawarte przez kobietą i mężczyznę.

Konstytucja nie zakazuje innych małżeństw i związków. Na przykład kobiety z kobietą, albo mężczyzny z mężczyzną. Ale nic nie mówi o takich małżeństwach i związkach.

Czy artykuły dokładnie opisują prawo, które dotyczy rodzin?

Te artykuły są ogólne. Potrzebujemy dokumentu, który będzie konkretnie opisywał sytuację rodziny. Czy znacie jakiś inny dokument prawny, który bardziej dotyczy spraw rodzinnych?

Kodeks rodzinny i opiekuńczy

Następnym etapem zajęć będzie zapoznanie uczestników/uczestniczek z kodeksem rodzinnym i opiekuńczym, jako aktem prawnym regulującym różne aspekty funkcjonowania rodziny. Ważne jest, żeby podczas zajęć każdy mógł obejrzeć ten dokument i zobaczyć czym różni się on od Konstytucji RP. Kodeks rodzinny i opiekuńczy można znaleźć na stronie Sejmu RP za pomocą Internetowego Systemu Aktów Prawnych¹. Można też wydrukować kilka egzemplarzy kodeksu, ponieważ nie jest to bardzo obszerny dokument.

¹ <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20170000682>

W zależności od dostępności dokumentu, poproś uczestników/uczestniczki o odczytania kilku artykułów lub sam/sama je odczytaj.

Pamiętaj, żeby przypomnieć uczestnikom/uczestniczkom, że rodziny mogą być różne. Ludzie mogą żyć w małżeństwie i mieć dzieci, ale też mogą żyć w innych związkach i też być dla siebie rodziną. Jeśli babcia mieszka wspólnie z wnuczką, to też są rodziną i w kodeksie można odnaleźć artykuły, które o tym mówią, na przykład, opieka, alimenty.

Jak myślicie, co zawiera Kodeks rodzinny i opiekuńczy? Co można w nim znaleźć? Obejrzyjcie go dokładnie. Poszukajcie artykułów, w których znajduje się słowo „rodzina” lub „rodziny”.

Dużo jest takich artykułów?

Przykładowe artykuły kodeksu rodzinnego i opiekuńczego zawierające wyrazy rodzina lub rodziny: art. 10, 23, 24, 27, 28, 28, 30, 36, 39, 45, 91, 100, 103, 112, 112, 113, 114, 120, 133, 134, 135, 149, 162.

Co Was najbardziej interesuje w życiu rodziny? Możemy poszukać artykułów, które opisują to, co Was ciekawi. Możecie sprawdzić spis treści. Sprawdźcie, jaki tytuł ma pierwszy rozdział w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym.

Tworzenie rodziny

Kodeks rodzinny i opiekuńczy określa wiele spraw życia rodzinnego. Życie rodzinne to wszystkie sprawy dotyczące rodziny. Na przykład małżeństwo, posiadanie dzieci, opieka nad dziećmi, kontakty z rodzicami, wujkami, ciotkami, kuzynami.

Kodeks wskazuje, kto może i kto nie może zawrzeć małżeństwa. Możesz posłużyć się broszurą w tekście łatwym do czytania i zrozumienia z serii Biblioteka Self-Adwokata pt. „Moja żona, mój mąż. Czyli co osoba z niepełnosprawnością intelektualną powinna wiedzieć o małżeństwie”. W broszurze wyjaśniono procedurę zawarcia małżeństwa, również przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną.

Możesz przeczytać wszystkie lub niektóre artykuły Kodeksu, które o tym mówią (Art. 10-12). Następnie zapisz z jednej strony tablicy, kto może, a z drugiej kto nie może zawrzeć małżeństwa. Zapisane informacje można odnieść do sytuacji uczestników/uczestniczek zajęć, np. jeżeli w grupie są osoby niepełnoletnie, jest osoba ubezwłasnowolniona, to nie mogą oni zawrzeć związku małżeńskiego (Art. 10,11).

Kodeks rodzinny mówi też o małżeństwie osób z niepełnosprawnością intelektualną. To jest napisane w artykule 12 kodeksu. Niestety, ten zapis jest bardzo stary. Są w nim słowa „niedorozwój umysłowy” i „choroba psychiczna”.

W tym artykule jest napisane, że osoba z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną nie może zawrzeć małżeństwa. Wyjątkowo na takie małżeństwo może zgodzić się sąd. Kodeks rodzinny mówi, że sąd zgodzi się tylko wtedy, gdy niepełnosprawność nie zagraża małżeństwu i dzieciom. To znaczy, czy ktoś potrafi żyć w małżeństwie i potrafi być rodzicem.

Ten artykuł dyskryminuje osoby z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną, bo zabiera im prawo do małżeństwa. Ten artykuł jest niezgodny z Konwencją o prawach osób niepełnosprawnościami. Polska powinna go zmienić!².

² M. Zima-Parjaszewska: *Moja żona, mój mąż. Co osoba z niepełnosprawnością intelektualną powinna wiedzieć o małżeństwie*, s.9, PSONI, Warszawa 2017.

Wytłumacz, że pojęcia „choroba psychiczna” oraz „niedorozwój umysłowy” już nie są używane. Kodeks był uchwalony w 1964 roku, wtedy w taki sposób określano osoby, o których teraz mówi się osoby z niepełnosprawnością intelektualną lub osoby z niepełnosprawnością psychiczną.

Wyjaśnij, że niepełnosprawność oznacza, że osoby mogą mieć trudności w porozumiewaniu się, w czytaniu i rozumieniu, trudności w posługiwaniu się pieniędzmi. Ale to nie znaczy, że nie mogą zawierać związku małżeńskiego.

Jednak dopóki Polska nie zmieni kodeksu rodzinnego, osoba z niepełnosprawnością intelektualną może mieć problem z zawarciem małżeństwa! Może nie dostać odpowiedniego zaświadczenia z urzędu stanu cywilnego. W zaświadczeniu powinno być napisane, że nie ma przeszkód do zawarcia małżeństwa. Bez zaświadczenia - nie będzie ślubu!

Jeśli urzędnik nie będzie chciał wydać osobie z niepełnosprawnością intelektualną zaświadczenia, to trzeba napisać wniosek do sądu rodzinnego. Wniosek o zgodę na zawarcie małżeństwa. We wniosku trzeba dokładnie opisać swoją sytuację. Na przykład, gdzie się mieszka, w jakich warunkach, czy i gdzie pracuje. Sąd może poprosić psychologa lub psychiatrę, żeby napisali o osobie opinię. Sąd będzie pytał jaki wpływ ma niepełnosprawność na zachowanie osoby. W sądzie osoba z niepełnosprawnością może mieć pełnomocnika, na przykład adwokata. Poza tym, stowarzyszenie lub fundacja może napisać do sądu swoją opinię o osobie z niepełnosprawnością. Może też napisać swoje stanowisko w sprawie zawierania małżeństw przez osoby z niepełnosprawnością.

Rozpocznij dyskusję na temat woli oraz możliwości zawierania małżeństwa i zakładania rodziny przez uczestników/uczestniczki zajęć. Dyskusja może dotyczyć również tego, jakie są możliwości zawarcia małżeństwa w Polsce (ślub cywilny, ślub konkordatowy). W rozmowie można też przytoczyć treść „oświadczenia małżeńskiego” składanego przez kobietę i mężczyznę, którzy zamierzają zawrzeć związek małżeński (art.7 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego). W kodeksie opisane jest tylko małżeństwo kobiety i mężczyzny. Przypomnij, że w innych państwach małżeństwa mogą też zawierać na przykład kobieta z kobietą lub mężczyzna z mężczyzną. To małżeństwa jedнопłciowe.

Pozwól uczestnikom/uczestniczkom na przedstawienie swoich poglądów i wiedzy na ten temat. Zwróć też uwagę na sytuację osób mieszkających w domach pomocy społecznej, które mogą myśleć, że inni mieszkańcy to ich rodzina. Podkreślaj, że czasami używa się wyrażen „atmosfera rodzinna”, „jesteśmy rodziną”, „czujemy się jak w rodzinie” itp. do podkreślenia bliskości panującej między ludźmi, których coś łączy, np. wspólne mieszkanie, wspólne przeżycia, rodzicielstwo.

Mała rodzina, rodzina wielopokoleniowa

Rozdaj wszystkim plakaty przygotowane przez uczestników/uczestniczki na wcześniejszych zajęciach. Zadaniem autora każdego plakatu jest przedstawienie kim są dla siebie poszczególne członkowie rodziny umieszczeni na jego plakacie³. Dopytuj o popularne określanie relacji (wujek, babcia, brat, córka, kuzyn itp.), dopowiadaj mniej znane nazwy, np. pradziad, senior rodu, siostra stryjeczna, synowa, szwagier.

Opowiedz, jakie to są małe rodziny, a jakie wielopokoleniowe⁴.

³ Przedstawienie i nazwy poszczególnych relacji umieszczone są na końcu tego scenariusza. Rozszerzenie informacji można znaleźć pn. na stronie https://pl.wikipedia.org/wiki/Relacja_rodzinna

⁴ https://pl.wikipedia.org/wiki/Rodzina_wielopokoleniowa

Funkcje rodziny

Zaproponuj uczestnikom/uczestniczkom przekazanie kolejnych informacji o rodzinie w formie scenek dramowych lub kalamburów. Na małych kartkach papieru (do losowania) zapisz niektóre funkcje rodziny, czasami są to też obowiązki:

- zaspokajanie potrzeb członków rodziny;
- ochrona ich interesów (bezpieczeństwo, rozwój osobisty, wsparcie w trudnych momentach itp.);
- zapewnianie członkom należytych warunków materialnych (warto tu wspomnieć o współfinansowaniu kosztów utrzymania rodziny przez wszystkich jej członków)
- funkcja wychowawcza (wychowywanie dzieci na dobrych i prawych obywateli);
- funkcja prokreacyjna (polega na zaspokajaniu rodzicielskich potrzeb emocjonalnych - ojcostwa i macierzyństwa - pozwala na utrzymanie biologicznej ciągłości rodziny);
- funkcja kulturalna (zapoznavanie młodego pokolenia z dziejami kultury i jej trwałymi pomnikami, zachęcanie do aktywnego korzystania z wartości kulturalnych);
- funkcja emocjonalno-ekspresyjna (zaspokajają emocjonalne potrzeby członków rodziny, sprzyja wyrażaniu osobowości, daje możliwość uzyskania bliskiego kontaktu psychicznego).

Poproś o przygotowanie scenki na temat wylosowanej funkcji. Upewnij się, że wszyscy rozumieją, co oznacza każda funkcja, którą będą przedstawiać.

Podsumowując każdą scenkę, najpierw poproś grupę o własne komentarze, np. spytaj o to, jakie sytuacje z życia rodzinnego pokazali aktorzy, a następnie o nazwy funkcji lub obowiązków rodziny.

Życie rodzinne

Ostatnia część zajęć dotyczy aspektów ważnych dla dobrego funkcjonowania całej rodziny. Nie są to sprawy opisane w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, ale dotyczą codziennego, wspólnego życia. Możesz wykorzystać ten moment do podsumowania całych zajęć, np. pytając o to, co było ważne na zajęciach.

Po wypowiedziach uczestników/uczestniczek dodaj jeszcze informacje o potrzebach rodziny i jej członków:

- okazywania uczuć,
- rozmawiania z członkami rodziny i wspólnego planowania,
- ustalenia i przestrzegania zasad rodzinnych,
- oraz konieczności oddzielania spraw rodzinnych od spraw, np. zawodowych.

Podczas zajęć u niektórych uczestników/uczestniczek może pojawić się potrzeba bardziej szczegółowej rozmowy o własnej rodzinie. Bądź uważny. Jeśli rozpoznasz jakieś niepokojące sygnały związane z tematami rozmów, jak najszybciej włącz do rozmowy psychologa lub pedagoga specjalnego.

Podsumowanie zajęć:

Poproś uczestników/uczestniczki, by opowiedzieli, co po kolei działo się na zajęciach. Wykorzystaj do tego zapisane wcześniej arkusze flipczarta, staraj się, by nie ominęli żadnego etapu zajęć.

Na koniec rozdaj uczestnikom/uczestniczkom KARTĘ PRACY SELF-ADWOKATA „Prawa i obowiązki rodziny” i poproś, żeby uzupełnili ją w domu.

Jeśli uczestnicy/uczestniczki będą chcieli uzupełnić ją podczas zajęć, postaraj się im to umożliwić.

KARTA PRACY SELF-ADWOKATA „Prawa i obowiązki rodziny”

Jak w Polsce zawiera się małżeństwo?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Co mówi kodeks rodzinny i opiekuńczy o rodzinach?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Co jest ważne w życiu rodzinnym?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Co jest najtrudniejsze w dorosłym życiu self-adwokata?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Anna Andrzejewska

Życie osobiste self-adwokata

1. Cel zajęć

Wiedza

Zdobycie wiedzy o pojęciach

- „życie osobiste”
- „prawo do prywatności”.

Umiejętności

Nabycie umiejętności rozpoznawania spraw prywatnych, osobistych.

Wartości

Przekonanie o tym, że każdy człowiek ma prawo do prywatności.

Przekonanie o tym, że każdy ma prawo do podejmowania decyzji o swoim życiu osobistym.

2. Czas trwania – 45 minut

3. Materiały

Flipchart, Karta pracy „Moje życie osobiste”.

4. Metody pracy

Mini wykład, praca indywidualna, praca w grupie, burza mózgów, dyskusja, wypowiedź indywidualna na forum, scenki rodzajowe.

5. Konspekt zajęć:

- Powitanie, wprowadzenie do tematu i przypomnienie treści poprzednich zajęć (dorosłość, self-adwokat w rodzinie);

- Przedstawienie zagadnień: „życie osobiste”, „prawo do prywatności”;
- Prawo do podejmowania decyzji o życiu osobistym;
- Podsumowanie zajęć.

6. Przebieg zajęć:

Wprowadzenie:

Poprzednio rozmawialiśmy o tym, co to jest dorosłość. Rozmawialiśmy o tym, jak zmienia się życie człowieka, kiedy kończy 18 lat. Rozmawialiśmy też o tym, jak dorosły self-adwokat może rozmawiać z rodziną tak, aby dobrze się rozumieć.

Dziś będziemy rozmawiać o życiu osobistym i o prywatności.

Każdy człowiek oprócz relacji z rodziną ma też kontakty z innymi ludźmi. To mogą być znajomi z dawnej szkoły, koledzy z pracy, wasz chłopak albo dziewczyna (partner/partnerka). Znamy różne osoby i różnie spędzamy z nimi czas. Z rodzicami możecie mieszkać, ale na przykład do kina możecie chcieć iść z koleżanką lub kolegą. Jeśli macie swoje hobby np. taniec, to możecie mieć znajomych, z którymi lubicie wspólnie tańczyć. Są takie sprawy, o których możecie powiedzieć każdemu, np. o tym co jedliście na obiad. Ale są też takie sprawy, o których chcemy porozmawiać tylko z kimś zaufanym. Na przykład, jak znajomy sprawił wam przykrość, to możecie chcieć o tym porozmawiać z przyjacielem. Przyjaciół to ktoś komu ufamy i zwierzamy się mu ze swoich tajemnic. Przyjaciół nas dobrze zna i potrafi nas pocieszyć. Albo jak się w kimś zakochamy, to możemy nie chcieć o tym rozmawiać z rodzicami. Możemy chcieć o tym rozmawiać z przyjacielem.

Życie osobiste self-adwokata

Razem z uczestnikami/uczestniczkami porozmawiaj o tym co im się kojarzy, gdy słyszą określenie „życie osobiste”. Zwróć uwagę na to, czy zauważają różnice między ich życiem osobistym a życiem osobistym np. pełnosprawnych członków ich rodzin? Czy mają poczucie, że w związku z ich niepełnosprawnością mają ograniczone możliwości rozwoju życia osobistego (np. małżeństwo, samodzielne mieszkanie). Odpowiedzi można zapisać na kartce powieszonyj w widocznym miejscu. Odpowiedzi uczestników będą pomocne w podsumowaniu dyskusji.

Pytania pomocnicze:

W gazetach, telewizji mówi się czasami o życiu osobistym znanych osób.

Jakie znacie informacje z życia osobistego?

Czasami można obejrzeć wywiady ze znanymi osobami, które mówią o swoim małżeństwie, dzieciach, rodzinie. To są informacje o ich życiu osobistym, czyli o tym co robią po pracy. Opowiadają o tym, czy mają męża, żonę, dzieci, gdzie jeżdżą na wakacje.

Niektóre znane osoby nie lubią mówić o życiu osobistym. Jak myślicie dlaczego?

Jakby z wami ktoś chciał porozmawiać o waszym życiu osobistym to, o czym chcielibyście opowiedzieć?

Wiele osób z niepełnosprawnością intelektualną mieszka z rodzicami, nie może założyć własnej rodziny. Jak myślicie dlaczego tak się dzieje?

Czy dlatego, że ktoś ma niepełnosprawność to znaczy, że nie może być mężem/żoną, albo że nie może być rodzicem?

Co można zrobić, żeby zmienić tę sytuację?

Porozmawiaj z self-adwokatami o tym, co mogą zrobić, żeby zmieniać sytuację swoją i innych osób z niepełnosprawnością intelektualną. Należy próbować zmienić podejście rodzin i otoczenia, a także szerzej społeczeństwa. Najlepiej jest pokazywać przykłady osób z niepełnosprawnością intelektualną (self-adwokatów), którym udało się zwiększyć swoją niezależność: wyprowadziły się od rodziców, samodzielnie podróżują, pracują, mają męża/żonę, mają dzieci. Spytaj się uczestników, czy znają takie osoby.

Warto zorganizować spotkanie z rodzicami, z innymi self-adwokatami. Samodzielne osoby z niepełnosprawnością intelektualną mogą opowiedzieć o tym, co im pomogło w osiągnięciu większej niezależności.

Porozmawiaj z self-adwokatami, jak oni mogą przekonać swoje rodziny, że potrafią być bardziej samodzielni. Warto, żeby brali udział w dostępnych dla nich treningach samodzielności: treningach ekonomicznych, treningach samodzielnego poruszania się po mieście, treningach mieszkaniowych, programach zatrudnienia wspomagane itp. Kiedy nabędą nowe umiejętności (np. robienie zakupów, zajmowanie się domem, samodzielne dojeżdżanie w wybrane miejsca) warto, żeby wykorzystywali je w domu. W takich momentach ich bliscy mają szansę przekonać się, że self-adwokaci chcą i potrafią stać się bardziej niezależni.

*Każdy człowiek ma **życie osobiste**. O życiu osobistym dorosła osoba może sama decydować. Na przykład sama decyduje, jak chce spędzać czas wolny. Osoby dorosłe same wybierają przyjaciół. Osoby dorosłe decydują o tym, z kim i gdzie chcą mieszkać. Osoby dorosłe mają prawo decydować o tym, z kim chcą być w relacji intymnej, czyli kto ma być ich chłopakiem albo dziewczyną (partnerem/partnerką). O życiu osobistym najczęściej rozmawia się z bliskimi osobami, takimi którym ufamy. Nie każdemu będziemy opowiadać o osobistych sprawach.*

Dorośli z niepełnosprawnością intelektualną często nie mogą samodzielnie decydować o swoim życiu osobistym. Mieszkają z rodzicami, nie mogą sami wychodzić z domu, nie mogą założyć własnej rodziny. Dorośli z niepełnosprawnością intelektualną mają takie samo prawo do życia osobistego i do decydowania o nim jak pozostali obywatele. Żeby decydować o swoim życiu osobistym, osoby z niepełnosprawnością powinny mieć możliwość zwiększania samodzielności. Self-adwokat powinien uczestniczyć w treningach samodzielności. Self-adwokat ma prawo rozmawiać z rodzicami o tym, jak chce żeby wyglądało jego życie osobiste. Bliskie osoby mogą pomóc self-adwokatowi spełnić jego potrzeby.

Prawo do prywatności

Z czym wam się kojarzy słowo prywatność?

Jak wam się wydaje jakie informacje są prywatne?

Czy wy macie prywatne sprawy?

Komu opowiadacie o swoich prywatnych sprawach?

Czy jak poznajecie nową osobę, to od razu chcecie jej powiedzieć gdzie mieszkacie, albo jak mają na imię członkowie waszej rodziny?

Czy jak idziecie do lekarza, to on was pyta o intymne rzeczy? O jakie intymne rzeczy może spytać lekarz? Czy lekarz może każdemu opowiadać o tym, co od nas usłyszał?

Podsumuj wypowiedzi uczestników. Zwróć uwagę, że dla różnych osób różne informacje mogą być bardziej lub mniej prywatne. Podkreśl, że prawo do prywatności dotyczy też relacji z najbliższymi. Bliskie osoby czasami mogą mieć swoje prywatne sprawy, o których nie chcą uczestnikom opowiadać. Uczestnicy też mają prawo do prywatności w relacjach z bliskimi osobami.

Rozmawialiśmy o tym, co to jest życie osobiste i prywatność. Każda osoba ma prawo do swojego życia osobistego i do prywatności. Czasami możemy nie mieć ochoty opowiadać innym o naszych prywatnych sprawach. Kiedy ktoś was pyta o prywatne informacje możecie odmówić i nie odpowiadać.

Prawo do prywatności to prawo każdej osoby do zachowania informacji o sobie w tajemnicy. Można odmówić, jeśli nie chce się opowiadać o swoim życiu osobistym.

Prawo do podejmowania decyzji o życiu osobistym

Każdy człowiek ma prawo decydować o tym, jak chce żeby wyglądało jego życie osobiste. Decyzje mogą dotyczyć tego z kim chcecie spędzać czas. W życiu osobistym dorosły człowiek decyduje o tym, kto będzie jego przyjacielem. Dorosły ma prawo zdecydować kto będzie jego partnerem (dziewczyzną/chłopakiem). Kiedy dwie osoby kochają się i chcą być razem, mogą podjąć decyzję o małżeństwie i o tym, że będą miały dzieci.

Pytania pomocnicze:

Jakie jeszcze decyzje może podejmować dorosła osoba?

Czy wszystkie decyzje osoba dorosła podejmuje sama?

Czy dorosły może zdecydować o tym, z kim i gdzie zamieszka?

Czy każdy człowiek ma prawo sam zdecydować w kim się zakocha?

Jakie decyzje podejmujecie razem z bliskimi osobami (rodzicami, przyjaciółmi)?

Jakie decyzje podejmujecie razem ze swoim chłopakiem/dziewczyzną?

Podkreśl, że jeżeli robimy coś wspólnie z innymi warto wspólnie podjąć decyzję tak, żeby wszyscy byli zadowoleni. Warto rozmawiać z bliskimi osobami, jeśli mamy do podjęcia ważną decyzję (na przykład o pójściu do pracy, albo wyprowadzeniu się z domu). Bliskie osoby mogą pomóc w podjęciu ostatecznej decyzji. Ważne, żeby szanować zdanie innych, nawet jeśli my mamy inne zdanie. Decyzja o życiu osobistym uczestnika/uczestniczki powinna być taka, żeby był/była z niej zadowolony/a.

Jeśli uczestnicy będą chętni i wystarczy czasu, możesz rozdać im karty pracy „Moje życie osobiste” do samodzielnego wypełnienia. Następnie warto wspólnie omówić odpowiedzi i zwrócić uwagę na podobieństwa i różnice między uczestnikami. Jeśli zabraknie czasu, Karty pracy mogą posłużyć do pracy własnej uczestników po zajęciach. Na następnym spotkaniu możecie je krótko omówić.

Podsumowanie zajęć

Poproś uczestników/uczestniczki, żeby wymienili pojęcia, które omawialiście („życie osobiste”, „prawo do prywatności”, „prawo do podejmowania decyzji”). Spytaj uczestników jak rozumieją te pojęcia. Możecie posłużyć się arkuszami flipcharta z notatkami.

KARTA PRACY SELF-ADWOKATA „Moje życie osobiste”

Odpowiedz na pytania:

Co to jest prywatność?

.....
.....
.....
.....
.....

Jakie sprawy są dla Ciebie osobiste?

.....
.....
.....
.....
.....

Jakie decyzje o życiu osobistym podejmujesz sam/sama?

.....
.....
.....
.....
.....

Jaką decyzję o życiu osobistym podejmowałeś ostatnio?

Napisz, czy ktoś pomagał Ci w pojęciu tej decyzji.

.....
.....
.....
.....
.....

Jakie osoby najczęściej prosisz o wsparcie, kiedy masz podjąć ważną decyzję?

.....
.....
.....
.....
.....

Monika Zima-Parjaszewska

Moje decyzje. Wspierane podejmowanie decyzji

1. Cel zajęć

Wiedza

Zapoznanie uczestników/uczestniczek z pojęciem „oświadczenie woli”, „świadomość”, „czynność prawna”, „nieważność czynności prawnych”, „wspierane podejmowanie decyzji”, „ubezwłasnowolnienie”, „pełnomocnik”.

Umiejętności

Nabywanie umiejętności zainicjowania lub włączenia się w proces podejmowania decyzji.

Nabywanie umiejętności poszukiwania wsparcia w podjęciu decyzji.

Wartości

Uświadomienie, że dorosła osoba z niepełnosprawnością intelektualną ma prawo do decydowania o swoim życiu.

2. Czas trwania – 90 min (w tym krótka przerwa)

3. Materiały

Flipchart (tablica, arkusz papieru), kartki papieru, pisaki, flamastry, taśma klejąca, przedmioty lub wycięte zdjęcia przedmiotów z gazet, katalogów, minutnik, wydruk wybranych artykułów Kodeksu cywilnego (załącznik nr 1).

4. Metody pracy

Mini wykład, praca indywidualna, praca w grupie, burza mózgów, dyskusja, wypowiedź indywidualna na forum.

5. Konspekt zajęć

- Powitanie, przypomnienie ram organizacyjno-czasowych, wprowadzenie do tematu
- O czym może decydować osoba z niepełnosprawnością intelektualną
- Decyzje według prawa
- Jak podejmować decyzje
- Podsumowanie zajęć.

6. Przebieg zajęć

Wprowadzenie do tematu

Podczas dzisiejszych zajęć porozmawiamy o decyzjach, o tym, jak podejmować decyzje. Dowiemy się także, co prawo mówi o decyzjach osób z niepełnosprawnością intelektualną. To ważne sprawy dla każdego self-adwokata, dlatego proszę o uwagę.

Zajęcia będą trwały 90 minut. W trakcie zrobimy sobie krótką przerwę. Podczas zajęć wszystkich obowiązują wspólnie ustalone zasady (kontrakt).

UWAGA!

Pokazujemy uczestnikom/uczestniczkom spisany na wcześniejszych zajęciach kontrakt i odcytujemy wszystkie jego punkty

O czym może decydować osoba z niepełnosprawnością intelektualną

Zajęcia na temat dorosłości uświadomiły uczestnikom/uczestniczkom, że każdy pełnoletni człowiek ma zdolność do czynności prawnych. Zdolność do czynności prawnych to wyraz autonomii decyzyjnej dorosłego człowieka. Korzystając ze zdolności do czynności prawnych osoba pełnoletnia może m. in. podpisać umowę o pracę, może głosować w wyborach, może zawrzeć związek małżeński, wykonywać władzę rodzicielską, podpisać zgodę na zabieg medyczny. Poniżej kilka praktycznych informacji, które mogą się okazać pomocne w trakcie zajęć.

Faktyczne korzystanie przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną z ich praw napotyka na wiele trudności. **Po pierwsze**, barierą w korzystaniu przez nie ze zdolności do czynności prawnych są obowiązujące w Polsce formy czynności prawnych. Dla większości istotnych dla każdej osoby spraw wymagana jest forma pisemna. Kodeks cywilny przewiduje, że do zachowania formy pisemnej wymagany jest własnoręczny podpis osoby pod dokumentem. Złożenie podpisu pod dokumentem może być niemożliwe lub utrudnione dla osoby z niepełnosprawnością intelektualną, choć warto pamiętać, że przepisy nie definiują słowa „podpis”. Zatem może to być nawet parafa - graficzny znak, który osoba będzie umiała powtórzyć. Kodeks cywilny przewiduje sytuację, gdy osoba nie potrafi podpisać dokumentu i wtedy może złożyć tuszowy odcisk palca pod nim, a obok podpisuje się inna osoba. Zamiast osoby, która nie może pisać, może się podpisać ktoś inny, ale ten podpis musi potwierdzony przez wójta lub burmistrza. Żeby jednak osoba z niepełnosprawnością intelektualną mogła złożyć tuszowy odcisk palca, lub żeby mogła się za nią podpisać inna osoba, musi ona umieć czytać, czyli zapoznać się z dokumentem. Przepis wskazuje: osoba niemogąca pisać, lecz

mogąca czytać. Oczywiście przyjmuje się, że jeśli ktoś podpisał dokument, to znaczy, że go przeczytał, zapoznał się z jego treścią. W przypadku osób z niepełnosprawnością intelektualną przeczytanie dokumentu nie zawsze oznacza, że osoba zrozumiała, co jest w nim napisane.

Po drugie, nawet, jeśli osoba potrafi się podpisać, zdarza się, że jej oświadczenie jest kwestionowane i oceniane jako nieważne. Obowiązujące w Polsce wady oświadczeń woli, stanowią częstą przyczynę odmowy podjęcia jakiejś czynności prawnej przez osobę z niepełnosprawnością intelektualną. Chodzi tu przede wszystkim o świadomość osoby, często nazywaną poczytalnością. Niektórzy uznają, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną nie są świadome tego, co robią i w związku z tym każde ich oświadczenie woli jest nieważne.

Po trzecie natomiast, świadomość społeczeństwa na temat prawa osób z niepełnosprawnością intelektualną do podejmowania czynności prawnych, decydowania o swoim życiu, wciąż jest bardzo niska. Trudności w pisaniu i czytaniu, komunikowaniu się, rozumieniu różnorodnych sytuacji, utrudniają osobom z niepełnosprawnością udział w życiu społecznym, w tym w obrocie prawnym. Jednak jeśli dodatkowo ich otoczenie nie przyznaje im prawa do decydowania o sobie, to możliwości zmiany ich sytuacji są bardzo małe.

Dlatego też zajęcia o wspieranym podejmowaniu decyzji są bardzo ważne dla rozwoju samoświadomości osób z niepełnosprawnością intelektualną i ich faktycznego wpływania na swoje życie.

Wspierane podejmowanie decyzji¹ - tak jak cała self-adwokatura - opiera się na wsparciu osoby, która ze względu na swoją niepełnosprawność potrzebuje wsparcia w różnych dziedzinach życia, ale nie polega na zastępowaniu osoby z niepełnosprawnością. Model ten jest przeciwstawny do systemu opieki prawnej, w którym osoba z niepełnosprawnością zastępowana jest przez opiekuna prawnego i nie może sama podejmować żadnych decyzji dotyczących jej życia, a mających znaczenie prawne.

Wspierane podejmowanie decyzji to model, który należy traktować nie tylko jako sposób na uczestnictwo osób z niepełnosprawnością intelektualną w życiu społecznym, ale jako alternatywę dla ubezwłasnowolnienia.

Wspierane podejmowanie decyzji to proces, który składa się z następujących etapów:

1. Osoba musi zrozumieć dostępne informacje na dany temat.
2. Osoba musi być w stanie ocenić skutki swoich działań.
3. Na podstawie informacji o sytuacji i skutkach ewentualnych decyzji - musi być w stanie podjąć swobodną decyzję.
4. Na koniec, musi być w stanie przekazać swoją wolę innym, a więc swoją decyzję zakomunikować w zrozumiały dla innych sposób.

Na każdym z tych etapów, o ile dana osoba z niepełnosprawnością tego potrzebuje, można ją wesprzeć różnymi sposobami (wsparcie osobowe, techniczne), aby pomóc jej przejść przez tę fazę procesu decyzyjnego.

Poniższy scenariusz jest wprowadzeniem do tematu wspieranego podejmowania decyzji. Ze względu na obszerność tego zagadnienia oraz ramy niniejszego opracowania, tematyka ta będzie kontynuowana w kolejnych publikacjach PSONI.

¹ Na podstawie: A. Wołowicz-Ruszkowska, M. Zima-Parjaszewska: *Nowoczesne formy wspierania osoby z niepełnosprawnością intelektualną*, (w:) *Osoba z niepełnosprawnością intelektualną w postępowaniach sądowych i przed innymi organami. Poradnik praktyczny*, PSONI, Warszawa 2015, s. 52-54.

Zajęcia na temat wspieranego podejmowania decyzji trzeba rozpocząć od ustalenia, o jakich sprawach może decydować osoba z niepełnosprawnością intelektualną. W tym celu trzeba wyjaśnić, co to jest decyzja. Rozłóż na stole (lub na arkuszu flipcharta na podłodze) wycięte z gazet zdjęcia przedmiotów (możesz oczywiście przygotować te przedmioty, a nie posiłkować się gazetą), np. latarka, piłka, produkty spożywcze, namiot, koc, karta bankomatowa itp. Uczestnicy/uczestniczki będą wybierać jeden przedmiot, który zabraliby ze sobą na wakacje – na przykład na bezludną wyspę, pustynię albo Nowego Jorku (oczywiście możesz dostosować wybór miejsca do grupy). Przedmioty mogą się powtarzać, szczególnie jeśli grupa jest liczna.

Wyobraźcie sobie, że ktoś zaprosił Was na wakacje i macie tylko jedną minutę, żeby się spakować. Możecie zabrać ze sobą tylko jedną rzecz. Przed Wami leżą różne przedmioty, podejdźcie do nich. Za chwilę włączę minutnik, który będzie odliczał czas. Nie możecie w trakcie mnie o nic pytać. Możecie wybrać tylko rzecz. Czas start.

W trakcie ćwiczenia obserwuj uważnie uczestników/uczestniczki. Ćwiczenie ma uświadomić im, że wybierając jedną rzecz, musieli podjąć decyzję. Ważne, czym się kierowali, co wzięli pod uwagę, czy wystarczyło im czasu. Do tego ćwiczenia możesz wracać w trakcie całych zajęć, pokazując różne elementy niezbędne do podjęcia dobrej decyzji.

Czas się skończył. Wybraliście różne rzeczy. Opowiedzcie o tym, dlaczego wybraliście akurat tę rzecz. Czy to było łatwe czy trudne? Skąd wiedzieliście, co wybrać?

Do czego przyda Wam się ta rzecz?

Jak można nazwać to, co zrobiliście, czyli to, że wybraliście jakieś konkretne przedmioty? To się nazywa decyzja. Podjęliście decyzję. Wybraliście. Decyzja to pewne postanowienie.

Przyjrzyjcie się Waszym przedmiotom. Myślicie, że dobrze wybraliście? Czy to była dobra decyzja? Czy chcielibyście zmienić przedmiot?

A co jest potrzebne, żeby podjąć decyzję?

Żeby podjąć decyzję, musimy wiedzieć jak najwięcej o danej sprawie, na przykład na ile dni jadę na wakacje.

Żeby podjąć decyzję, musimy mieć trochę czasu, żeby się zastanowić.

Żeby podjąć decyzję, musimy umieć wybrać, ponieważ zawsze mogą być różne możliwości, np. może być plecak z pokrowcem na deszcz i plecak bez pokrowca na deszcz.

Żeby podjąć decyzję, warto kogoś zapytać o jego zdanie. To może pomóc. Najlepiej pytać te osoby, które nas znają.

Żeby podjąć decyzję, dobrze jest znać jej konsekwencje. To znaczy, że trzeba pomyśleć, co będzie dalej. Co się stanie, jak wybiorę to, a co by się stało, jakbym wybrał coś innego?

Wspomagaj dyskusję, zapisuj cechy decyzji i procesu podejmowania decyzji, które będą podawali uczestnicy/uczestniczki. Staraj się, aby grupa podawała jak najwięcej przykładów.

Czy pamiętacie jakąś swoją złą decyzję? Czy chcielibyście czasem zmienić swoje wcześniejsze decyzje? Czy jeśli teraz poprosiłabym raz jeszcze o wybranie przedmiotu, to byłoby Wam łatwiej? Dlaczego?

Może dlatego, że już raz to robiliście. Człowiekowi jest łatwiej podjąć decyzję, jeśli już kiedyś był w podobnej sytuacji. To znaczy, że im więcej w życiu wybieramy, decydujemy, tym łatwiej nam później podejmować dobre decyzje. To się nazywa doświadczenie życiowe.

Porozmawiajmy teraz o tym, jakie na co dzień podejmujecie decyzje. O czym możecie decydować? Co wybieracie w swoim życiu?

Przypominaj uczestnikom/uczestniczkom o różnych wydarzeniach, codziennych sytuacjach i dopytuj, kto w nich decydował, np. ubiór, pora spania, zakupy, miejsce zamieszkania, praca.

Nawiązuj do dyskusji o dorosłym życiu, dopytuj o czym może decydować dorosły człowiek i czy osoby z niepełnosprawnością intelektualną też o tym decydują. Zapytaj, czy dorosłe osoby z niepełnosprawnością intelektualną decydują o wszystkich sprawach dotyczących ich życia, a jeśli nie, to dlaczego. Wśród barier w samostanowieniu mogą zostać wymienione różne czynniki - rodzice, strach, brak doświadczenia, brak pieniędzy, brak takich sytuacji, w których trzeba podjąć decyzję.

Decyzje według prawa

Jak wybieraliście przedmioty, nic nie musieliście mówić. Czy żeby na przykład pracować, albo założyć konto bankowe, albo kupić coś, to trzeba mówić?

Odwołaj się do przykładu osoby z niepełnosprawnością intelektualną, która nie mówi (być może jest taka w grupie), która chciałabym pojechać na świetne wakacje. Jak ma kupić sobie wycieczkę w biurze podróży? Nakieruj rozmowę na to, że niektórym osobom z niepełnosprawnością intelektualną trudno jest zakomunikować decyzję. Nie dlatego, że nie wiedzą gdzie chciałyby pojechać, ale dlatego, że nie mogą tego przekazać innym.

Czasem się mówi, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną niczego nie rozumieją, dlatego nie mogą podejmować decyzji. I ktoś inny powinien za nie wybrać, zdecydować. Jak jakaś osoba z niepełnosprawnością inaczej wygląda, albo inaczej się zachowuje, to inni od razu myślą, że ta osoba jest „głupia”, że nie umie nic zrobić. A przecież my uczyliśmy się tego, że każdy człowiek ma prawa i każdy dorosły człowiek może o sobie decydować. Pamiętacie, jakie przepisy prawa mówią o dorosłości?

Rozdaj uczestnikom/uczestniczkom wyciąg przepisów z kodeksu cywilnego i poproś, żeby przeczytali zawarte w nim przepisy. Przypomnij, co to jest kodeks cywilny, odwołaj się do wcześniejszych zajęć z kodeksem. Przypomnij pojęcie zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych, pełnoletności. Załącznik zawiera bardzo trudne instytucje prawne. Z pewnością nie uda się omówić podczas jednych zajęć wszystkich przepisów. Możesz podzielić uczestników/uczestniczki na mniejsze grupy i poprosić o przeczytanie konkretnych, wybranych przez Ciebie przepisów.

Czynność prawna

Artykuł 56 kodeksu cywilnego mówi o czynnościach prawnych. To wszystkie działania, które mają prawne skutki. Czynności prawne to na przykład zawarcie umowy pożyczki, złożenie wniosku o orzeczenie o niepełnosprawności. Przepisy mówią, że większość czynności prawnych mogą podejmować tylko osoby, które mają zdolność do czynności prawnych, czyli są pełnoletnie.

Ale na przykład, jak ktoś kupuje coś w sklepie, to to jest czynność prawna, ponieważ kupując zawiera się umowę. Osoba musi zapłacić za to, co kupiła. Nawet, jak ma tylko 13 lat.

Oświadczenie woli

Artykuł 60 kodeksu cywilnego mówi, co to jest oświadczenie woli. To jest przekazanie innym mojej woli, mojej decyzji. Żeby podjąć decyzję nie tylko muszę wiedzieć, co chcę zrobić, ale muszę też przedstawić moją decyzję innym. Czasem to proste. Na przykład w sklepie samoobsługowym, nie muszę nic mówić. Jeśli chcę coś kupić, mogę wybrać i włożyć to do koszyka, pokazać przy kasie i zapłacić za to. Wtedy to jest również moje oświadczenie woli. Ale nie dlatego, że coś mówię, ale przez moje zachowanie. Każdy kto kładzie towar przy kasie, najczęściej chce go kupić. Sprawdźcie, jak to jest zapisane w kodeksie – zachowanie, które ujawnia wolę w sposób dostateczny.

Forma pisemna i podpis

Artykuł 78 kodeksu cywilnego mówi, jak się zawiera czynności prawne. Najważniejsze czynności prawne są w formie pisemnej, czyli na papierze. Mówi się, że są na piśmie. Czynności na piśmie trzeba podpisać. Podpis musi być własnoręczny, osoba musi zrobić to sama. Sprawdźcie, czy w kodeksie jest napisane, jak się trzeba podpisywać. Czy to może być samo imię, albo samo nazwisko? To nie jest napisane. Większość prawników mówi, że to może być samo imię, albo samo nazwisko. Niektórzy mówią, że to może być parafa. Co to jest parafa? To taki znak, skrót z podpisu. Jeśli ktoś chce się podpisywać parafą, to musi zawsze robić taki sam skrót. Podpisy jednej osoby, muszą być takie same.

Brak możliwości pisania

Artykuł 79 mówi o tym, co zrobić, jeśli ktoś nie potrafi się podpisać. Taka osoba może zmoczyć kciuk w tuszu i odbić go na dokumencie. Wtedy obok tego odcisku, ktoś inny napisze imię i nazwisko tej osoby oraz sam się podpisze. Przepis mówi, że to osoba upoważniona. Osoba upoważniona to taka, którą o coś poprosiliśmy, upoważniliśmy ją, żeby coś dla nas zrobiła. Można też poprosić, żeby osoba upoważniona podpisała się na dokumencie i pójść z takim dokumentem do notariusza, wójta, starosty albo prezydenta, żeby zatwierdzili taki dokument. Jest jeden warunek. Sprawdźcie, czy każda osoba, która nie umie pisać może tak załatwić swoje sprawy? Nie. W kodeksie jest napisane, że ta osoba musi umieć czytać. Dlatego, jeśli ktoś podpisał dokument, to to znaczy, że go przeczytał, że wie, co jest w nim napisane.

Sprawdźcie, czy po artykule 79 jest napisane co ma zrobić osoba, która nie umie czytać, a chciałaby wziąć pożyczkę? Jak ona może dowiedzieć się, co jest zapisane w umowie?

Niestety, w kodeksie cywilnym nie jest to napisane. Dlatego, jeśli ktoś nie umie czytać, a potrafi pisać, to często podpisuje dokumenty, ale nie wie, co w nich jest w środku. Niektóre osoby potrafią czytać, ale nie rozumieją wszystkiego i też podpisują dokument. A potem się okazuje, że w tym dokumencie jest coś złego dla tej osoby.

Jeśli ktoś nie potrafi czytać, to niestety musi pójść do notariusza i tam załatwić sprawę.

Nieważność

Czasami notariusz mówi, że nie załatwi sprawy osoby z niepełnosprawnością intelektualną, bo ona nie rozumie, albo nie mówi, albo nie czyta. A przecież jak ktoś nie mówi, to nie znaczy, że nie rozumie. Jest wiele osób, które się komunikują nie słowami, ale na przykład znakami, obrazami, gestami. One też mają prawo, żeby podejmować decyzje, oświadczyć swoją wolę. Ale przepisy prawa nic

o nich nie mówią. Dlatego notariusze się boją i czasem odmawiają pomocy. Najbardziej notariusze boją się artykułu 82 kodeksu cywilnego. Przeczytajcie go raz jeszcze:

Nieważne jest oświadczenie woli złożone przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Dotyczy to w szczególności choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego, chociażby nawet przemijającego, zaburzenia czynności psychicznych.

To bardzo ważny artykuł. Jest w nim napisane, kiedy moja decyzja, mój wybór, będzie nieważny. Nieważny, czyli taki, jakby tego nie było, jakbym nie dokonała wyboru. Niestety, w tym artykule jest określenie niedorozwój umysłowy. Nikt już na świecie tak nie mówi i Polska powinna zmienić kodeks cywilny.

Pierwsze zdanie w tym artykule jest bardzo dobre. Wyobraźcie sobie, że wypiję alkohol, albo wezmę jakieś mocne lekarstwa i ktoś każe mi coś podpisać. To jak myślicie, taka decyzja jest ważna? Oczywiście, że nie. Ponieważ nie mam wtedy świadomości, nie wiem, co się dzieje, nie rozumiem sytuacji. Dlatego to zdanie w przepisie mnie chroni.

Niestety ten przepis ma też zdanie drugie. Ono sugeruje, że decyzje osób z niepełnosprawnością intelektualną są nieważne. A to nieprawda. Sprawdźcie, co tam jest napisane - dotyczy to w szczególności... No właśnie, art. 82 mówi, że może się zdarzyć, że osoba z niepełnosprawnością intelektualną może mieć różne trudności z decydowaniem. Ale nie jest napisane, że nie może podejmować decyzji.

Nie jest napisane, że każda decyzja osoby z niepełnosprawnością intelektualną jest nieważna.

W zależności od aktywności i możliwości grupy, wytłumacz, co to są wady oświadczeń woli, na przykład błąd, groźba. Podaj kilka przykładów. Na zakończenie tej części zajęć, poproś uczestników/uczestniczki, żeby wybrali jedną omawianą sytuację/przepis z kodeksu cywilnego i spróbowali przygotować na ten temat scenkę rodzajową.

Ubezważnowolnienie

Wytłumacz, że ludzie najczęściej myślą, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną nie mogą same podejmować decyzji i trzeba je ubezważnowolnić. Opowiedz o ubezważnowolnieniu, ale pamiętaj, że należy o nim mówić zgodnie z postanowieniami Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Ubezważnowolnienie jest niezgodne z prawami człowieka i z Konwencją. Ubezważnowolnienie zabiera możliwość decydowania o swoim życiu.

Ubezważnowolnienie oznacza, że osoba nie może o sobie decydować, ponieważ nie ma zdolności do czynności prawnych. Jest traktowana jak dziecko.

O ubezważnowolnieniu mówi artykuł 13 i 16 kodeksu cywilnego. Często osoby z niepełnosprawnością intelektualną, które mają trudności w załatwianiu swoich spraw, są ubezważnowolnione. Wielu prawników uważa, że to naruszenie praw człowieka. Że trzeba pomagać osobie, a nie zabierać jej zdolność do czynności prawnych.

Konwencja o prawach osób z niepełnosprawnościami zabrania ubezważnowolnienia.

Sprawdź, czy uczestnicy/uczestniczki mają przy sobie przepisy kodeksu cywilnego z zajęć o dorosłości. Przeczytajcie art. 13 i 16 kodeksu. Wytłumacz, jakie są przesłanki ubezważnowolnienia. Porozmawiajcie, czy grupa zna takie osoby. Przedstaw konsekwencje ubezważnowolnienia całkowitego,

bo ono najczęściej jest orzekane przez sądy: osoba traci zdolność do czynności prawnych i nie może podpisać umowy o pracę, podpisać żadnej umowy, na przykład w banku, nie może głosować, nie może sama złożyć wniosku o paszport, nie może wydawać swoich pieniędzy.

Podsumuj tę część zajęć i wyjaśnij, że mało jest przepisów prawa, które pomagają osobom z niepełnosprawnością intelektualną podejmować decyzje. Dlatego rodzice i opiekunowie często myślą, że trzeba ubezwłasnowolnić te osoby. Wtedy decydują rodzice, opiekunowie.

Ma to znaczenie w przypadku osób z głęboką niepełnosprawnością intelektualną, które nie mogą pisać, czytać, mówić, nie mają możliwości podjęcia oświadczenia woli i na przykład wyrażenia zgody na zabieg pod narkozą. Wtedy często jedynym rozwiązaniem podpowiadanych przez prawników jest ubezwłasnowolnienie tej osoby i zastępowanie jej dla jej dobra. Ale to też jest złe rozwiązanie. Nie można kogoś ubezwłasnowolnić dla jego dobra. Trzeba szukać innych sposobów działania.

Jak podejmować decyzje

Uznanie prawa osób z niepełnosprawnością intelektualną do podejmowania decyzji wiąże się z koniecznością ustalenia sposobu wspierania konkretnej osoby w tym procesie. Warto wyjaśnić, że na świecie coraz więcej ludzi z niepełnosprawnością intelektualną uczy się wspieranego podejmowania decyzji. To znaczy, że ktoś pomaga im w podjęciu decyzji.

Już wiemy, co prawo mówi o decyzjach osób z niepełnosprawnością intelektualną. Te przepisy powinny się zmienić, ponieważ nie pomagają tym osobom z niepełnosprawnościami, które mają różne trudności w podejmowaniu decyzji. Dlatego to bardzo ważne, żeby osoby z niepełnosprawnością intelektualną próbowały podejmować decyzje. Wtedy pokazują wszystkim, że mogą i że to ich prawo.

Przypomnijmy sobie pierwsze ćwiczenie. Co było ważne, żeby podjąć dobrą decyzję?

Po przypomnieniu tego, co potrzebne, by podjąć decyzję, podziel uczestników/uczestniczki na mniejsze grupy. Poproś, by każda grupa podjęła decyzję w jakiejś sprawie. Przygotuj krótki opis problemów, na przykład:

- Kobieta spieszyła się na pociąg, którym dojeżdża do pracy. Niestety, jak wbiegła na peron, pociąg jej odjechał. Czy ma czekać na następny, czy jechać autobusem? A może inaczej może się dostać do pracy?
- Mężczyzna wygrał 300 zł w Toto Lotka. Jego żona mówi, żeby wpłacił te pieniądze na konto. Jego córka mówi, żeby kupił za to coś do domu. Co ma zrobić mężczyzna?
- Osoba z niepełnosprawnością intelektualną chce mieć konto bankowe, ale bardzo boi się pójść do banku. Co ma zrobić?

W omawianiu ćwiczenia podkreśl, że najważniejsze jest zdobycie informacji i przewidzenie skutków decyzji. Warto zadawać sobie pytania:

Czego potrzebuję? Na czym najbardziej mi zależy? Czy jak podejmę tę decyzję, to mój problem się rozwiąże? Czy ta decyzja pomoże mi zrealizować mój cel? Czy moja decyzja może komuś sprawić przykrość? Czy mogę komuś zrobić problem?

Przekonaj uczestników/uczestniczki, że wiele osób uczy się podejmowania decyzji. Na przykład prezesi/prezeski w różnych firmach, albo politycy. I to nie jest łatwe. Czasem przy podejmowaniu decyzji trzeba więcej czasu. Czasem trzeba z kimś porozmawiać. A czasem trzeba działać bardzo szybko. Niektóre decyzje można zmienić, a niektóre już nie.

Wy tłumacz na czym polega wspierane podejmowanie decyzji. Chodzi w nim o to, żeby osoba z niepełnościami intelektualnymi zdobyła wiedzę, informacje, zapoznała się z konsekwencjami decyzji (oczywiście tymi, które można przewidzieć). Istotną rolę w tym procesie odgrywa osoba wspierająca, ktoś zaufany. Osoba wspierająca nie zastępuje osoby z niepełnościami intelektualnymi, ale ją wspiera, naprowadza, ale nie manipuluje. Jest doradcą.

Zapytaj, czy uczestnicy/uczestniczki mają takich doradców? Czy chcieliby mieć? Zwróć również uwagę, że proces podejmowania decyzji nie kończy się w momencie złożenia oświadczenia woli, np. zakomunikowania jej. Ta decyzja musi być jeszcze uznana jako wiążąca. Odbiorca tego oświadczenia musi uznać decyzję, uszanować ją. I niestety, w praktyce z tym ostatnim elementem decydowania również są problemy. Społeczeństwo często podważa decyzje osób z niepełnościami intelektualnymi, oceniając, że one nie są dobre dla tych osób. Jeśli osoba, mająca dostęp do informacji, podjęła swoją decyzję, to bez względu na niepełność tej osoby, jej decyzja powinna być uszanowana i uznana.

Na koniec mam dla Was trzy dobre wiadomości². Po pierwsze, jeśli osoba z niepełnościami intelektualnymi ma trudności w decydowaniu, to może wyznaczyć swojego pełnomocnika. Pełnomocnik to osoba, która załatwia sprawy za kogoś. To mogą być nawet bardzo ważne sprawy. Najpierw trzeba jednak pójść do notariusza. To on przygotowuje pełnomocnictwo. Jeśli osoba z niepełnościami intelektualnymi wyznaczy swojego pełnomocnika, na przykład mamę, siostrę, kuzynkę, to sama też może działać. Dalej ma zdolność do czynności prawnych. Niestety, często zdarza się, że notariusze nie chcą przygotowywać pełnomocnictw z udziałem osób z niepełnościami intelektualnymi. Boją się artykułu 82 kodeksu cywilnego.

Po drugie, można napisać do sądu wnioski i poprosić o specjalnego kuratora dla osoby z niepełnościami. Ten kurator jest opisany w art. 183 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

Po trzecie, w wyjątkowych sytuacjach, gdy osoba nie może podjąć decyzji, a trzeba coś postanowić w jej sprawach, to taką decyzję może podjąć sąd. Zamiast tej osoby. Na przykład, jak ktoś jest w śpiączce i trzeba zdecydować o majątku tej osoby, to zamiast niej, decyzję podejmuje sąd.

² Koniecznie należy zapoznać się z bardzo pomocnym opracowaniem, wskazującym na te rozwiązania: Osoba z niepełnościami intelektualnymi w postępowaniach sądowych i przed innymi organami. Poradnik praktyczny, PSONI, Warszawa 2015.

Podsumowanie zajęć

Poproś uczestników/uczestniczki, by opowiedzieli, co po kolei działo się na zajęciach. Wykorzystaj do tego zapisane wcześniej kartki flipcharta, staraj się, by nie ominęli żadnego etapu zajęć. Możesz przywoływać konkretne słowa, sytuacje, np. śmieszne momenty, tak by utrwalić wiadomości.

Rozmawialiśmy dzisiaj o wspieranym podejmowaniu decyzji. Każdy dorosły człowiek może podejmować różne decyzje. Niektóre decyzje są proste, inne trudne. Czasami człowiek szybko podejmuje decyzje, a czasem musi się zastanowić, kogoś poradzić. Wspierane podejmowanie decyzji to pomoc w decydowaniu. Według prawa każda osoba z niepełnosprawnością intelektualną może podejmować decyzje, chyba że jest ubezwłasnowolniona. Ubezwłasnowolnienie jest niezgodne z Konwencją o prawach osób z niepełnosprawnościami.

Kodeks cywilny mówi też o sytuacjach, kiedy czynność prawna, czyli różne prawne decyzje, jest nieważna.

Na koniec rozdaj uczestnikom/uczestniczkom KARTĘ PRACY SELF-ADWOKATA „**Moje decyzje. Wspierane podejmowanie decyzji**” i poproś, żeby uzupełnili ją w domu.

Jeśli uczestnicy/uczestniczki będą chcieli uzupełnić ją podczas zajęć, postaraj się im to umożliwić.

KARTA PRACY SELF-ADWOKATA „Moje decyzje. Wspierane podejmowanie decyzji”

Co to jest wspierane podejmowanie decyzji?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Jak może zawrzeć umowę z bankiem osoba, która nie umie pisać?

.....
.....
.....
.....
.....

Co to znaczy, że czynność prawna jest nieważna?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

W jakich decyzjach potrzebujesz wsparcia?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Kodeks cywilny **z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz.U. Nr 16, poz. 93)**

Tytuł IV. Czynności prawne.

Dział I. Przepisy ogólne

Art. 56 [Skutki czynności prawnej] Czynność prawna wywołuje nie tylko skutki w niej wyrażone, lecz również te, które wynikają z ustawy, z zasad współżycia społecznego i z ustalonych zwyczajów.

Art. 58 [Bezprawność czynności]

§ 1. Czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy.

§ 2. Nieważna jest czynność prawna sprzeczna z zasadami współżycia społecznego (...).

Art. 60 [Oświadczenie woli] Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, wola osoby dokonującej czynności prawnej może być wyrażona przez każde zachowanie się tej osoby, które ujawnia jej wolę w sposób dostateczny, w tym również przez ujawnienie tej woli w postaci elektronicznej (oświadczenie woli).

Art. 61 [Chwila złożenia]

§ 1. Oświadczenie woli, które ma być złożone innej osobie, jest złożone z chwilą, gdy doszło do niej w taki sposób, że mogła zapoznać się z jego treścią. Odwołanie takiego oświadczenia jest skuteczne, jeżeli doszło jednocześnie z tym oświadczeniem lub wcześniej.

§ 2. Oświadczenie woli wyrażone w postaci elektronicznej jest złożone innej osobie z chwilą, gdy wprowadzono je do środka komunikacji elektronicznej w taki sposób, żeby osoba ta mogła zapoznać się z jego treścią.

Art. 65 [Wykładnia]

§ 1. Oświadczenie woli należy tak tłumaczyć, jak tego wymagają ze względu na okoliczności, w których złożone zostało, zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje.

§ 2. W umowach należy raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu.

Art. 78 [Forma pisemna]

§ 1. Do zachowania pisemnej formy czynności prawnej wystarcza złożenie własnoręcznego podpisu na dokumencie obejmującym treść oświadczenia woli. Do zawarcia umowy wystarcza wymiana dokumentów obejmujących treść oświadczeń woli, z których każdy jest podpisany przez jedną ze stron, lub dokumentów, z których każdy obejmuje treść oświadczenia woli jednej ze stron i jest przez nią podpisany.

Art. 79 [Niemożność pisania] Osoba niemogąca pisać może złożyć oświadczenie woli w formie pisemnej w ten sposób, że uczyni na dokumencie tuszowy odcisk palca, a obok tego odcisku osoba przez nią upoważniona wypisze jej imię i nazwisko oraz złoży swój podpis, albo w ten sposób, że zamiast składającego oświadczenie podpisze się osoba przez niego upoważniona, a jej podpis będzie poświadczony przez notariusza, wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starostę lub marszałka województwa z zaznaczeniem, że został złożony na życzenie osoby niemogącej pisać.

Dział IV. Wady oświadczenia woli.

Art. 82 [Brak świadomości lub swobody] Nieważne jest oświadczenie woli złożone przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Dotyczy to w szczególności choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego, chociażby nawet przemijającego, zaburzenia czynności psychicznych.

Art. 83 [Pozorność]

§ 1. Nieważne jest oświadczenie woli złożone drugiej stronie za jej zgodą dla pozorów. Jeżeli oświadczenie takie zostało złożone dla ukrycia innej czynności prawnej, ważność oświadczenia ocenia się według właściwości tej czynności.

Art. 84 [Błąd]

- § 1. W razie błędu co do treści czynności prawnej można uchylić się od skutków prawnych swego oświadczenia woli. Jeżeli jednak oświadczenie woli było złożone innej osobie, uchylenie się od jego skutków prawnych dopuszczalne jest tylko wtedy, gdy błąd został wywołany przez tę osobę, chociażby bez jej winy, albo gdy wiedziała ona o błędzie lub mogła z łatwością błąd zauważyć; ograniczenie to nie dotyczy czynności prawnej nieodpłatnej.
- § 2. Można powoływać się tylko na błąd uzasadniający przypuszczenie, że gdyby składający oświadczenie woli nie działał pod wpływem błędu i oceniał sprawę rozsądnie, nie złożyłby oświadczenia tej treści (błąd istotny).

Art. 86 [Podstęp]

- § 1. Jeżeli błąd wywołała druga strona podstępnie, uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu może nastąpić także wtedy, gdy błąd nie był istotny, jak również wtedy, gdy nie dotyczył treści czynności prawnej.
- § 2. Podstęp osoby trzeciej jest jednoznaczny z podstępem strony, jeżeli ta o podstępie wiedziała i nie zawiadomiła o nim drugiej strony albo jeżeli czynność prawna była nieodpłatna.

Art. 87 [Groźba] Kto złożył oświadczenie woli pod wpływem bezprawnej groźby drugiej strony lub osoby trzeciej, ten może uchylić się od skutków prawnych swego oświadczenia, jeżeli z okoliczności wynika, że mógł się obawiać, iż jemu samemu lub innej osobie grozi poważne niebezpieczeństwo osobiste lub majątkowe.

Art. 88 [Uchylenie skutków oświadczenia]

- § 1. Uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli, które zostało złożone innej osobie pod wpływem błędu lub groźby, następuje przez oświadczenie złożone tej osobie na piśmie.
- § 2. Uprawnienie do uchylenia się wygasa: w razie błędu - z upływem roku od jego wykrycia, a w razie groźby - z upływem roku od chwili, kiedy stan obawy usta.

Self-adwokat a jego/jej seksualność

Karolina Makowiecka

1. Wprowadzenie do seksualności

1. Cel zajęć

Wiedza

Zapoznanie uczestników/uczestniczek z definicją pojęcia seksualność.

Zapoznanie uczestników/uczestniczek z odpowiednim słownictwem i zwiększenie swobody w jego używaniu.

Poszerzenie wiedzy uczestników/uczestniczek o męskich i kobiecych narządach płciowych.

Dostarczenie wiedzy na temat zdrowia i higieny.

Dostarczenie wiedzy na temat radzenia sobie z potrzebami seksualnymi.

Dostarczenie wiedzy dotyczącej przejawów przemocy seksualnej.

Umiejętności

Stopniowe nabywanie umiejętności rozmawiania na temat seksualności w zróżnicowanej płciowo grupie.

Nabycie umiejętności radzenia sobie z potrzebami seksualnymi.

Identyfikacja przejawów przemocy seksualnej i sposobów reagowania na doświadczaną przemoc seksualną.

Wartości

Prezentowanie postawy, że seksualność jest zdrową, naturalną częścią życia człowieka.

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną mają prawo do informacji na temat seksualności i zdrowia.

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną mają prawo do realizacji swoich potrzeb seksualnych.

2. Czas trwania – 90 min (2 x 45 minut z krótką przerwą)

3. Materiały

Flipchart (tablica, arkusze papieru), kartki, długopisy, flamastry, nożyczki, szkic postaci kobiety i mężczyzny, rysunki przedstawiające omawiane podczas zajęć terminy, rekwizyty (podpaska, wkładka, prezerwatywa, opakowanie tabletek antykoncepcyjnych), komputer, rzutnik.

4. Metody pracy

Mini wykład, praca indywidualna, praca w grupie, burza mózgów, dyskusja, wypowiedź indywidualna na forum.

5. Konspekt zajęć

- Powitanie, przedstawienie ram organizacyjno-czasowych
- Ustalenie kontraktu, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii poruszanych podczas zajęć
- Przeprowadzenie zadania integrującego grupę
- Wprowadzenie pojęcia seksualność oraz podanie mapy skojarzeń
- Zadanie wyjaśniające wyrazy związane z seksualnością
- Seksualność kobiety i seksualność mężczyzny
- Podsumowanie zajęć.

6. Przebieg zajęć

Wskazówki dla prowadzącego:

Wprowadzanie tematów dotyczących seksualności do repertuaru zajęć skierowanych do grupy osób z niepełnosprawnością intelektualną ma walor profilaktyczny i edukacyjny. Pozwala terapeutom wykryć zaistniałe problemy i podjąć działania na wczesnym etapie ich występowania. Im szybciej problemy zostaną wykryte, tym skuteczniej mogą zostać rozwiązane. Im lepiej poinformowana jest osoba z niepełnosprawnością, tym lepiej będzie w stanie reagować na niepożądane sytuacje, takie jak nadużycia seksualne.

Wiarygodny prowadzący powinien swoją postawą reprezentować pogląd, że seksualność, relacje i intymność są naturalną częścią życia. Ponadto, dysponuje odpowiednim poziomem wiedzy z zakresu seksualności i profilaktyki zdrowia seksualnego.

Potrafi rozmawiać o seksualności w otwarty i wspierający sposób. Jest świadomy swoich osobistych i zawodowych granic. Ze względu na intymny charakter zajęć i nierówność relacji, ważne jest, aby prowadzący utrzymał kontrolę nad rozmową i zachował poczucie równości i niezależności.

Poniżej znajdują się wskazówki dla prowadzącego, których przestrzeganie przyczyni się do skutecznego przeprowadzenia zajęć dotyczących seksualności człowieka:

- Rozmawiając o seksualności dostosuj język do poziomu rozumienia osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Ważne abyś wiedział, które wyrazy uważane są przez uczestników za niewygodne, niewłaściwe lub dziwne;
- Nazywając narządy płciowe nie używaj infantylnych słów. Na kobiece narządy płciowe mów „pochwa”, a nie „cipka” itd.;
- Wprowadzając nowe wyrazy upewnij się, iż uczestnicy warsztatów rozumieją ich znaczenie;
- Przekazuj informacje bez narzucania swoich wartości czy poglądów,
- Traktuj uczestników/uczestniczki z niepełnosprawnością intelektualną jak osoby dorosłe;
- Zadawaj otwarte pytania. Dzięki zastosowaniu otwartych pytań masz szansę poznać uczestników i ich potrzeby;
- Weź pod uwagę uczucia uczestników/uczestniczek i zapewnij wsparcie. Pokaż, że zauważasz i potwierdzasz mocne strony i wysiłki uczestnika/uczestniczki;
- Daj uczestnikom/uczestniczkom możliwość bycia takimi jakimi chcą być;
- Pozwól uczestnikom/uczestniczkom na naukę w jaki sposób odczuwać przyjemność;
- Daj im wolność bycia sobą, dostarczaj informacji na temat swojego ciała.

Kontrakt

Zajęcia będą trwały 90 minut. W trakcie zajęć zrobimy sobie krótką przerwę. Podczas zajęć wszystkich obowiązują wspólnie ustalone zasady (kontrakt).

UWAGA!

Pokazujemy uczestnikom/uczestniczkom spisany na wcześniejszych zajęciach kontrakt i odczytujemy wszystkie jego punkty

Należy ponadto uprzedzić uczestników/uczestniczki, że podczas tych zajęć będą pytani o podanie używanych przez nich słów na określenie narządów płciowych. Może się zdarzyć, że będą to wulgaryzmy.

Integracja grupy

Zajęcia dotyczące tematu seksualności warto rozpocząć od przeprowadzenia krótkiego zadania integrującego uczestników/uczestniczki. Zapewnienie dobrej atmosfery i stworzenie warunków do otwartego wyrażania opinii stanowią niezbędne warunki do rozpoczęcia zajęć dotyczących seksualności. Jeżeli uczestnicy/uczestniczki dobrze się znają i czują się ze sobą swobodnie, warto zaproponować następujące zadanie:

Każdy uczestnik przedstawia swoje imię i podaje charakterystyczną cechę/mocną stronę/umiejętność osoby siedzącej po jego prawej stronie, np. *Osoba po mojej prawej stronie, czyli (podaje imię osoby) jest dobrym przyjacielem, wprowadza dobry nastrój do grupy, pomaga innym, gotuje jedzenie, które wszystkim smakuje, etc.*

Inne zadanie integrujące grupę polega na tym, że uczestnicy stojąc tworzą koło.

Każdy uczestnik mówi swoje imię i wymyśla jakiś ruch lub gest, na przykład przysiad, skłon. Pozostali uczestnicy mówią: *Zapraszamy do udziału w zajęciach* (podają imię osoby) i naśladują jej/jego ruch lub gest.

Wprowadzenie do seksualności

Na dzisiejszych zajęciach porozmawiamy o seksualności człowieka. Zastanowimy się co oznacza słowo seksualność i z czym się kojarzy.

Seksualność dotyczy bardzo osobistych tematów. Niektórzy z Was mogą odczuwać zawstydylenie lub skrępowanie podczas rozmowy o seksualności.

Ważne, aby każdy z Was przestrzegał zasad kontraktu. Dzięki temu będziemy mogli w bezpiecznej atmosferze rozmawiać na prywatne tematy.

Na początek zastanówmy się co oznacza słowo seksualność? Z czym kojarzy Wam się ten wyraz?

Burza mózgów

Prowadzący zapisuje słowo „seksualność” na arkuszu flipcharta i prosi uczestników/ uczestniczki, aby podali swoje skojarzenia z tym słowem.

Wielu uczestnikom/uczestniczkom słowo seksualność kojarzy się będzie przede wszystkim z seksem.

Jeżeli uczestnicy/uczestniczki mają problem z przywołaniem innych skojarzeń związanych z seksualnością można wykorzystać kilka sposobów, aby zasygnalizować zagadnienia związane z seksualnością.

W tym celu przed zajęciami prowadzący przygotowuje arkusz z mapą skojarzeń do słowa seksualność i prezentuje go uczestnikom/uczestniczkom zajęć.

Analizując poszczególne skojarzenia warto pogrupować je w kilka kategorii.

Jak widzicie, seksualność może kojarzyć się z różnymi sprawami, takimi jak:

- a) zachowania seksualne, tj. seks albo masturbacja;*
- b) potrzeby seksualne;*
- c) relacja z drugim człowiekiem – związki intymne, miłość, małżeństwo i uczucia.*

Seksualność oznacza bycie kobietą lub mężczyzną, czyli jest związana z płcią i ciałem.

Z seksualnością wiążą się także zagrożenia, takie jak na przykład przemoc seksualna lub pornografia.

To zadanie można przeprowadzić w dwojaki sposób:

- 1) prowadzący przygotowuje skojarzenia ze słowem seksualność i prosi uczestników/uczestniczki o głośne odczytanie zapisanych wyrazów
- 2) każdy z uczestników/uczestniczek lub pary uczestników zapisują na karteczkach swoje skojarzenia i wrzucają je do pojemnika. Dzięki temu mogą zachować anonimowość, co pozwala na odważniejsze angażowanie się w wykonanie zadania.

Następnie prowadzący odczytuje na głos wyrazy i zapisuje na arkuszu flipcharta.

Niektórzy uczestnicy/uczestniczki z niepełnosprawnością intelektualną mogą nie wiedzieć co oznaczają poszczególne wyrazy.

Prowadzący opracowuje definicje wymienionych pojęć w formie tekstu łatwego do czytania i zrozumienia.

Na końcu niniejszego rozdziału prowadzący znajdzie słownik z przykładowymi definicjami wybranych słów. Prowadzący podczas omawiania wyrazów może skorzystać z rysunków dostępnych na stronie internetowej <https://www.traseproject.com/tools> (picture bank).

Prowadzący wspólnie z uczestnikami/uczestniczkami próbuje wyjaśnić znaczenie wybranych wyrazów. W tym celu może skorzystać z pytań pomocniczych.

Aby zwiększyć zaangażowanie uczestników/uczestniczek zadanie może być przeprowadzone w formie konkursu. Prowadzący może podzielić uczestników/uczestniczki na 3-osobowe grupy. Zadaje pytania dotyczące poszczególnych słów i za każdą poprawną odpowiedź grupa otrzymuje punkt.

Pytania pomocnicze

Seks:

Co to jest seks?

Na czym polega seks?

Czy całowanie i głaskanie ciała jest seksem?

Masturbacja:

Co oznacza słowo masturbacja?

W jakich miejscach można się masturbować?

W jakich miejscach nie wolno się masturbować?

Prowadzący podkreśla, że masturbacja jest zachowaniem prywatnym. Wprowadza pojęcie miejsca prywatnego, w którym można się masturbować.

Prywatne miejsce to takie, w którym osoba jest sama i może zamknąć drzwi na klucz.

Miejscem prywatnym może być pokój, łazienka lub toaleta.

Ciąża:

Co musi się wydarzyć żeby kobieta zaszła w ciążę?

Czy wiesz co musi się połączyć aby kobieta zaszła w ciążę?

Czy wiesz jak długo trwa ciąża?

Jak zmienia się ciało kobiety w czasie ciąży?

Gdzie rozwija się dziecko?

Czym połączone jest dziecko z matką?

Czy wiesz co to jest pępowina?

Antykoncepcja:

Co oznacza słowo antykoncepcja?

Kto może używać środków antykoncepcyjnych?

Czy wiesz jakie są rodzaje środków antykoncepcyjnych?

Pornografia:

Czy wiesz co oznacza słowo pornografia?

Co jest pokazywane na filmach pornograficznych?

Czy seks pokazany na filmach pornograficznych przedstawia to jak lubią być traktowane kobiety i mężczyźni podczas seksu?

Przemoc seksualna:

Co oznacza słowo przemoc seksualna?

Na czym polega przemoc seksualna?

Czy wiesz jakie zachowania mogą być przemocą seksualną?

Czy wiesz co może zrobić osoba, która doświadcza przemocy seksualnej?

Kogo może powiadomić osoba, która doświadcza przemocy seksualnej?

Prowadzący uzupełnia odpowiedź uczestników/uczestniczek o wszystkie przejawy przemocy seksualnej.

Przemoc seksualna jest wtedy, gdy:

- jedna osoba zmusza drugą osobę do uprawiania seksu;
- jedna osoba dotyka bez zgody intymnych części ciała drugiej osoby;
Intymne części ciała u kobiety to piersi, pochwa i odbyt.
U mężczyzny to penis, jądra i odbyt;
- jedna osoba zmusza drugą osobę do oglądania jej nago;
- jedna osoba zmusza drugą osobę do oglądania jej jak uprawia seks;
- jedna osoba podgląda drugą osobę podczas kąpieli albo ubierania się;
- jedna osoba zmusza drugą osobę do oglądania zdjęć i filmów pornograficznych;
- jedna osoba wysyła drugiej osobie wulgarne sms-y lub mms-y z nagimi zdjęciami, a druga osoba nie chce ich otrzymywać.

Orientacja seksualna:

Czy wiesz co oznacza wyrażenie orientacja seksualna?

Co to znaczy, że mężczyzna jest heteroseksualny?

W kim zakochuje się heteroseksualny mężczyzna?

W kim zakochuje się heteroseksualna kobieta?

Co to znaczy, że mężczyzna jest homoseksualny?

W kim zakochuje się homoseksualny mężczyzna?

Jak nazywa się kobieta, której podobają się inne kobiety i która zakochuje się w innych kobietach?

Seksualność kobiety i seksualność mężczyzny

Przed nami kolejne zadanie.

Czy wiesz, że każdy człowiek ma seksualność? Każda kobieta i każdy mężczyzna ma swoją seksualność. Seksualność łączy się z wyglądem naszego ciała, na przykład z wyglądem naszych narządów płciowych.

Czy wiesz jak nazywają się narządy płciowe u kobiety a jak u mężczyzny?

A w jaki sposób zmienia się ciało kobiety kiedy dojrzewa?

Co dzieje się z ciałem mężczyzny, kiedy dorasta?

Czy wiesz w jaki sposób możesz zadbać o swoją seksualność?

Prowadzący rozdaje uczestnikom/uczestniczkom szkice ludzkiej postaci – kobiety i mężczyzny. Może również wydrukować obrazki z podanej wyżej strony internetowej.

Szkice można przygotować samemu lub wyszukać w Internecie i wydrukować.

Prowadzący prosi uczestników/uczestniczki aby zaznaczyli na rysunku charakterystyczne części ciała kobiety i mężczyzny. Uczestnicy/uczestniczki którzy opanowali umiejętność pisania, zapisują nazwy części ciała.

Uczestnicy/uczestniczki mogą zostać podzieleni na 3-osobowe grupy.

Na szkicu przedstawiającym ciało kobiety i mężczyzny zaznacz wszystkie charakterystyczne części ciała u kobiet i mężczyzn, które wskazują na ich seksualność.

Zaznacz, co dzieje się z ciałem kobiety i mężczyzny, kiedy dojrzewa.

Omówienie szkiców

Prowadzący razem z uczestnikami/uczestniczkami omawia wypełnione szkice.

Podczas omawiania ciała kobiety prowadzący powinien zwrócić uwagę na:

- wygląd piersi, ich zróżnicowanie u kobiet;
- narządy płciowe wewnętrzne (jajniki, macica, pochwa) i zewnętrzne (wargi sromowe wewnętrzne i zewnętrzne, łechtaczka, wzgórek łonowy, srom);
- włosy na ciele kobiety (pod pachami, na nogach, włosy łonowe).

Prowadzący omawiając poszczególne części ciała może skorzystać ze słownika zamieszczonego na końcu rozdziału, który zawiera opracowane w tekście łatwym definicje. Ponadto, aby lepiej zobrazować narządy płciowe może wykorzystać rysunki z Internetu lub dostępne na stronie internetowej <https://www.traseproject.com/tools> (picture bank).

Należy pamiętać aby rysunki nie były wulgarnie i przedstawiały realistyczny wygląd narządów płciowych lub innych części ciała.

Przy omawianiu ciała kobiety prowadzący zadaje uczestnikom pytania na temat miesiączki.

Wyjaśnia znaczenie słowa śluz i upławy.

Istotnym punktem tego zadania jest omówienie wizyty u ginekologa. Prowadzący opowiada w jaki sposób kobieta przygotowuje się do wizyty (higiena osobista), jak wygląda wizyta u ginekologa, jakie badania wykonuje lekarz ginekolog.

Omawia aspekt utrzymywania prawidłowej higieny osobistej.

Podczas omawiania ciała mężczyzny prowadzący zwraca uwagę na:

- owłosienie na ciele mężczyzny (zarost na twarzy, włosy na klatce piersiowej, pod pachami, włosy łonowe)
- narządy płciowe (penis, jądra)
- reakcje narządów płciowych (erekcja, wytryski nocne, sperma).

Prowadzący wyjaśnia kim jest urolog oraz jak wygląda wizyta u urologa.

Podsumowanie zajęć

Poproś uczestników/uczestniczki aby opowiedzieli, co po kolei działo się na zajęciach.

Wykorzystaj do tego zapisane wcześniej arkusze flipchartu i szkice wypełniane przez uczestników/uczestniczki. Poproś aby każda osoba z niepełnosprawnością intelektualną powiedziała, co było dla niej najważniejsze podczas zajęć, z czego jest zadowolona a co chciałaby zmienić.

Rozmawialiśmy dzisiaj na temat seksualności. Wiemy już z czym wiąże się seksualność. Ustaliliśmy, że to nie tylko seks. Seksualność to wygląd naszego ciała, naszych narządów płciowych. Możemy zadbać o nasze zdrowie i seksualność. Jesteśmy osobami seksualnymi, ponieważ mamy płeć. Płeć oznacza, że jesteś kobietą albo mężczyzną. Każdy z nas może mieć potrzeby seksualne. Seksualność pojawia się w relacjach między ludźmi. Seksualność wyraża się w dotyku, pocałunku, w pieszczotach.

Czasami zdarza się, że osoba i jej seksualność może stać się ofiarą przemocy seksualnej. Ważne jest aby wiedzieć co w takiej sytuacji można zrobić, gdzie szukać pomocy.

Na zakończenie prowadzący może zapowiedzieć co będzie tematem kolejnych zajęć dotyczących seksualności.

Na kolejnych zajęciach porozmawiamy o potrzebach i zachowaniach seksualnych kobiet i mężczyzn oraz o metodach antykoncepcji.

Przydatne publikacje i linki:

Fornalik, I. (2017). *Mam autyzm. Mam seksualność. I co dalej? Poradnik dla rodziców, terapeutów i nauczycieli*. Łódź: Fundacja JiM

Józefowicz, B., Makowiecka, K. (2017). *O kobietach, o mężczyznach, o życiu, czyli co osoba z niepełnością intelektualną wie na temat seksualności człowieka*. (Publikacja wydana w ramach projektu grantowego: „Usługi opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych”)

<http://sead-project.eu/>

<https://www.traseproject.com/tools>

KARTA PRACY SELF-ADWOKATA „Wprowadzenie do seksualności”

Co to jest seksualność?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jak zmienia się ciało dziewczyny, kiedy dorasta i staje się kobietą?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jak zmienia się ciało chłopaka, kiedy dorasta i staje się mężczyzną?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

W jaki sposób kobiety i mężczyźni mogą dbać o swoją seksualność?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Karolina Makowiecka

2. *Kobieta i mężczyzna a seksualność*

1. Cel zajęć

Wiedza

Zapoznanie uczestników/uczestniczek z odpowiednim słownictwem dotyczącym przejawów seksualności u kobiet i mężczyzn oraz zwiększenie swobody w jego używaniu.

Poszerzenie wiedzy uczestników/uczestniczek na temat zachowań seksualnych kobiet i mężczyzn.

Poszerzenie wiedzy uczestników/uczestniczek na temat antykoncepcji.

Dostarczenie wiedzy na temat radzenia sobie z potrzebami seksualnymi.

Dostarczenie wiedzy dotyczącej wybranych relacji między ludźmi.

Umiejętności

Stopniowe nabywanie umiejętności rozmawiania na temat seksualności w zróżnicowanej płciowo grupie.

Nabywanie umiejętności radzenia sobie z potrzebami seksualnymi.

Wartości

Prezentowanie postawy, że seksualność jest zdrową, naturalną częścią życia człowieka.

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną mają prawo do informacji na temat seksualności i zdrowia.

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną mają prawo do realizacji swoich potrzeb seksualnych.

2. Czas trwania – 90 min (2 x 45 minut z krótką przerwą)

3. Materiały

- Flipchart (tablica, arkusze papieru), kartki papieru, brystol, kolorowy papier, długopisy, flamastry, nożyczki

- Wydrukowane obrazki ze stron <http://sead-project.eu/>, www.traseproject.com/tools

- Komputer, rzutnik
- Rekwizyty: prezerwatywa, opakowanie pigułek antykoncepcyjnych, plastry antykoncepcyjne - jeśli prowadzący je posiada.

4. Metody pracy

Mini wykład, praca indywidualna, praca w grupie, burza mózgów, dyskusja, wypowiedź indywidualna na forum.

5. Konspekt zajęć

- Powitanie, przedstawienie ram organizacyjno-czasowych,
- Ustalenie kontraktu, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii poruszanych podczas zajęć,
- Przeprowadzenie zadania integrującego grupę,
- Przypomnienie i powtórzenie pojęć dotyczących budowy ciała kobiety i mężczyzny (nazw narządów płciowych oraz procesów zachodzących w organizmie podczas dojrzewania płciowego).
- Omówienie cech wybranych relacji między ludźmi, w których można realizować swoje potrzeby seksualne.
- Omówienie różnych rodzajów zachowań seksualnych.
- Omówienie zagadnienia antykoncepcji.
- Podsumowanie zajęć.

6. Przebieg zajęć

Wskazówki dla prowadzącego:

Aby rozmawiać z osobami z niepełnosprawnością intelektualną na tematy związane z seksualnością, prowadzący powinien swoją postawą reprezentować pogląd, że seksualność, relacje i intymność są naturalną częścią życia.

Wiarygodny prowadzący dostrzega i uznaje przejawy seksualności u osób z niepełnosprawnością intelektualną. Respektuje ich prawo do posiadania i realizacji swoich potrzeb seksualnych, podejmowania decyzji i popełniania błędów. Swoją postawą wspiera niezależność osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Prowadzący zajęcia dysponuje odpowiednim poziomem wiedzy z zakresu seksualności i profilaktyki zdrowia seksualnego. Potrafi rozmawiać o seksualności w otwarty i wspierający sposób. Jest świadomy swoich osobistych i zawodowych granic. Ze względu na intymny charakter zajęć i nierówność relacji, ważne jest, aby prowadzący utrzymał kontrolę nad rozmową i zachował poczucie równości i niezależności.

Poniżej znajdują się wskazówki dla prowadzącego, których przestrzeganie przyczyni się do skutecznego przeprowadzenia zajęć dotyczących seksualności człowieka:

- Rozmawiając o seksualności dostosuj język do poziomu rozumienia osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Ważne abyś wiedział, które wyrazy uważane są przez uczestników za niewygodne, niewłaściwe lub dziwne;
- Nazywając narządy płciowe nie używaj infantylnych słów. Na kobiece narządy płciowe mów „pochwa”, a nie „cipka”;
- Wprowadzając nowe wyrazy upewnij się, że uczestnicy warsztatów rozumieją ich znaczenie;
- Przekazuj informacje bez narzucania swoich wartości czy poglądów;
- Traktuj uczestników/uczestniczki z niepełnosprawnością intelektualną jak osoby dorosłe;
- Zadawaj otwarte pytania. Dzięki zastosowaniu otwartych pytań masz szansę poznać uczestników i ich potrzeby;
- Weź pod uwagę uczucia uczestników/uczestniczek i zapewnij wsparcie. Pokaż, że zauważasz i potwierdzasz mocne strony i wysiłki każdego uczestnika/uczestniczki;
- Daj uczestnikom/uczestniczkom możliwość bycia takimi jakimi chcą być;
- Pozwól uczestnikom/uczestniczkom na naukę w jaki sposób odczuwać przyjemność;
- Daj im wolność bycia sobą, dostarczaj informacji na temat swojego ciała.

Kontrakt

Zajęcia będą trwały 90 minut. W trakcie zajęć zrobimy sobie krótką przerwę.

Podczas zajęć wszystkich obowiązują wspólnie ustalone zasady (kontrakt).

UWAGA!

Pokazujemy uczestnikom/uczestniczkom spisany na wcześniejszych zajęciach kontrakt i odczytujemy wszystkie jego punkty

Dopytaj o wątpliwości.

Zapytaj uczestników/uczestniczki czy chcieliby dodać jakiś nowy punkt do kontraktu.

Integracja grupy

Zajęcia dotyczące tematu seksualności warto rozpocząć od przeprowadzenia krótkiego zadania integrującego uczestników/uczestniczki oraz budującego zaufanie w grupie. Zapewnienie dobrej atmosfery i stworzenie warunków do otwartego wyrażania opinii stanowią niezbędne warunki do rozpoczęcia zajęć dotyczących seksualności.

Ćwiczenie:

Uczestnicy i uczestniczki zajęć tworzą krąg. Osoba z zamkniętymi oczami stoi w środku (można przesłonić oczy szalikiem lub chustą). Wszyscy pozostali uczestnicy i uczestniczki poruszają się dookoła niej do momentu, aż powie słowo „zaufanie”. Wtedy wszystkie osoby zastygają w bezruchu, a osoba z zasłoniętymi oczami zaczyna się poruszać. Dotyka twarzy pierwszej napotkanej osoby, zgadując kto to jest. Jeśli odgadnie zdejmuje opaskę. Jeśli nie odgadnie, próbuje ponownie.

Powtórzenie informacji o budowie ciała kobiety i mężczyzny

Dzisiejsze zajęcia rozpoczniemy od przypomnienia informacji na temat budowy ciała kobiet i mężczyzn. Przypomnimy sobie jak nazywają się narządy płciowe u kobiet i mężczyzn .

Wspólnie powtórzmy co dzieje się z ciałem dziewczyn, kiedy dojrzewają i stają się kobietami.

Przypomnimy co dzieje się z ciałem chłopaków, kiedy dojrzewają i stają się mężczyznami.

Pamiętajmy, aby przestrzega zasad kontraktu. Dzięki temu będziemy mogli w bezpiecznej atmosferze rozmawiać na prywatne tematy. Takim tematem jest seksualność.

Podzielcie się teraz na dwie grupy. W tym zadaniu każdy/każda z Was wylosuje kartę z pytaniem. Pytania będą dotyczyć ciała kobiety i mężczyzny. Przeczytaj na głos pytanie i spróbuj na nie odpowiedzieć. Jeśli nie znasz odpowiedzi, porozmawiaj z osobami ze swojej grupy.

Jeśli poprawnie odpowiecie na pytanie, zdobywacie 1 punkt.

Jeśli nie znacie poprawnej odpowiedzi, pytanie przechodzi do drugiej grupy.

Jeśli druga grupa poprawnie odpowie na pytanie, zdobywa 2 punkty.

Wygrywa grupa, która zdobędzie najwięcej punktów.

Uwagi dla prowadzącego:

Aby uatrakcyjnić zadanie, prowadzący przed zajęciami przygotowuje karty z pytaniami wielkości kart do gry. Na jednej stronie karty prowadzący zapisuje pytanie. Druga (wierzchnia) strona karty pozostaje niezapisana. Karty najlepiej wydrukować na sztywnym, kolorowym papierze.

Prowadzący trzyma w ręce talię kart i prosi każdego uczestnika/uczestniczkę zajęć o wylosowanie karty z pytaniem. Uczestnik/uczestniczka odczytuje na głos pytanie i próbuje na nie odpowiedzieć. Może naradzać się z pozostałymi osobami z grupy.

Jeśli nikt z uczestników/uczestniczek z niepełnosprawnością intelektualną nie zna odpowiedzi, na pytanie odpowiada prowadzący.

Jeśli osoba z niepełnosprawnością intelektualną, która wylosowała kartę nie potrafi czytać, pytanie odczytuje inna osoba z grupy lub prowadzący zajęcia.

Zwycięska grupa może otrzymać drobną nagrodę.

Poniżej znajdują się przykładowe pytania, które można zapisać na kartach do gry:

- Powiedz co zmienia się ciele dziewczyny, kiedy dorasta i staje się kobietą?
- Powiedz co zmienia się ciele chłopaka, kiedy dorasta i staje się mężczyzną?
- Jak nazywają się narządy płciowe u kobiety?
- Jak nazywają się narządy płciowe u mężczyzny?
- Co to jest pochwa?
- Co to jest macica?
- Gdzie w ciele kobiety rozwija się dziecko?
- Jak nazywają się zewnętrzne narządy płciowe u kobiety?
- Co to są wargi sromowe?
- Po co kobieta ma pochwę? Do czego służy pochwa?
- Co wypływa z pochwy?
- Co to są upławy?
- Jak nazywa się lekarz, który bada narządy płciowe kobiety?
- Co to są wkładki higieniczne i do czego służą?
- Co to są wytryski nocne?
- Co to są włosy łonowe?
- Co to jest erekcja?
- Jak nazywa się lekarz, który bada narządy płciowe mężczyzny?
- Jak nazywają się miejsca intymne u kobiet?
- W jaki sposób mężczyzna może dbać o higienę intymną?
- W jaki sposób kobieta może dbać o higienę intymną?
- Co to jest zarost?

Dyskusja w grupie - wstęp

Powtórzyliśmy jak nazywają się narządy płciowe u kobiety i u mężczyzny. Porozmawiajmy teraz o tym, czy osoby z niepełnosprawnością intelektualną mogą mieć chłopaka lub dziewczynę, męża lub żonę.

**Jak myślicie czy osoby z niepełnosprawnością intelektualną mają potrzeby seksualne?
Czy mogą uprawiać seks?**

Związek intymny

Prowadzący zadaje uczestnikom/uczestniczkom pytanie:

Kto z Was jest w związku, czyli ma dziewczynę albo chłopaka?

Czy kiedyś mieliście dziewczynę albo chłopaka?

Jak myślicie, co jest ważne w związku między dwiema osobami?

Na przykład jakie wartości w związku są dla Was ważne?

Prowadzący wyjaśnia co oznacza pojęcie „**wartość**”.

Wartość to jakaś ważna sprawa w życiu człowieka. Wartość to jest to, na czym Ci najbardziej zależy. Wartością w związku dwóch osób może być zaufanie i szacunek.

Prowadzący razem z uczestnikami i uczestniczkami z niepełnosprawnością intelektualną tworzą listę ważnych wartości w związku dwóch osób. Warto poprosić uczestników/uczestniczki, aby podali przykłady zachowań obrazujących daną wartość.

Omawiane wartości prowadzący zapisuje na kartce flipcharta, wokół narysowanej schematycznie pary.

Prowadzący może skorzystać z broszury „Mój chłopak, moja dziewczyna. Co osoba z niepełnosprawnością intelektualną powinna wiedzieć o związkach uczuciowych” wydanej przez Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną w serii „Biblioteka self-adwokata” w 2016 roku. Broszurę można znaleźć na stronie internetowej www.psoni.org.pl w zakładce publikacje.

Osoby, które się kochają i dla których ważne są wartości takie jak (prowadzący powtarza zapisane na kartce flipcharta wartości) tworzą związki intymne.

Czy wiecie na czym polega związek intymny?

Kto może tworzyć związki intymne?

Czy tylko kobieta z mężczyzną, a może mężczyzna z mężczyzną i kobieta z kobietą?

Prowadzący odnosi się zarówno do związków heteroseksualnych, jak i homoseksualnych.

Prowadzący wyjaśnia jak nazywa się związek intymny dwóch mężczyzn i dwóch kobiet (związek homoseksualny).

Jak sądzicie czym różni się związek intymny dwóch osób od związku koleżeńskiego?

Jak ludzie zachowują się w związku intymnym?

Jak się traktują?

Prowadzący w taki sposób prowadzi rozmowę, aby przekazać następujące treści:

Dwie osoby, które są w związku intymnym może łączyć silne uczucie. Takim uczuciem jest miłość. Między tymi osobami jest duża bliskość i intymność.

Jak Wam się wydaje, co oznaczają słowa: bliskość i intymność?

Prowadzący stara się wyjaśnić znaczenie powyższych słów na przykładach.

*W związku intymnym dwie osoby mogą czuć **pożądanie**.*

Pożądanie oznacza, że osoby chcą być ze sobą. Podobają się sobie, są dla siebie atrakcyjne. Chcą się całować i dotykać. Chcą ze sobą współżyć seksualnie, czyli uprawiać seks.

W związku intymnym osoby mają do siebie zaufanie i czują się ze sobą bezpiecznie.

Zwierzają się ze swoich sekretów i dochowują tajemnicy.

Mówią o swoich uczuciach, pragnieniach i marzeniach. Mogą swobodnie wyrażać swoje zdanie.

W związku intymnym osoby są wobec siebie szczerze i nie okłamują się. Potrafią powiedzieć czego pragną i czego nie chcą. Jeśli jedna osoba czegoś nie chce, druga osoba jej nie zmusza. Jest wyrozumiała.

Na przykład, jeśli kobieta nie chce uprawiać seksu, mężczyzna jej nie zmusza.

W związku intymnym osoby szanują się nawzajem.

Troszczą się o siebie. Wspierają w trudnych chwilach.

Osoby w związku intymnym potrafią zrezygnować ze swoich planów dla drugiej osoby.

W związku intymnym osoby rozmawiają o problemach i starają się je rozwiązywać.

Osoby, które tworzą związek intymny mogą rozmawiać na intymne tematy.

Intymne tematy dotyczą intymnych części ciała i intymnych zachowań.

Intymne zachowania to całowanie się, masturbacja, uprawianie seksu.

Prowadzący zadaje pytania uczestnikom i uczestniczkom zajęć:

Czy waszym zdaniem osoby z niepełnosprawnością też mogą być w takich intymnych związkach.

Czy mogą całować się, dotykać lub uprawiać seks?

Kto z Was myśli, że osoby z niepełnosprawnością mogą uprawiać seks?

A kto uważa że nie mogą?

Jeśli ktoś z uczestników/uczestniczek odpowie, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną nie mogą uprawiać seksu należy dopytać dlaczego.

Seks

Dwie osoby, które są w intymnym związku mogą uprawiać seks.

Jak myślicie na czym polega seks?

Prowadzący zapisuje na kartce papieru odpowiedzi uczestników i uczestniczek.

Może podsumować dyskusję zdaniem, że **seks to różne zachowania, które dotyczą kontaktu z narządami płciowymi i innymi intymnymi częściami ciała drugiej osoby.**

Na przykład seks polega na tym, że mężczyzna wkłada penisa do pochwy kobiety i porusza nim.

Kobiety i mężczyźni uprawiają seks z różnych powodów. Na przykład, kiedy chcą mieć dziecko.

Seks może dawać kobietom i mężczyznom dużo przyjemności.

W trakcie seksu kobiety i mężczyźni okazują sobie uczucia.

W czasie seksu kobieta może zajść w ciążę.

Czy wiecie jak to się dzieje, że kobieta zachodzi w ciążę?

Czy wiecie, co powinni zrobić kobieta i mężczyzna jeśli chcą uprawiać seks, ale nie chcą mieć dzieci?

Antykoncepcja

Prowadzący wprowadza pojęcie antykoncepcji.

Czy slyszeście slowo antykoncepcja? Czy wiecie co to jest antykoncepcja?

Wyjaśnia czym jest antykoncepcja i przedstawia rodzaje antykoncepcji (prezerwatywa, pigułki antykoncepcyjne, plastry antykoncepcyjne, wkładki wewnątrzmaciczne).

Omawiając rodzaje antykoncepcji może wykorzystać prezerwatywę oraz zdjęcia pigułek i plastrów. Podczas omawiania rodzajów antykoncepcji zwraca uwagę na skuteczność sposobów zapobiegania ciąży.

Prowadzący sprawdza, czy uczestnicy i uczestniczki mają pytania lub wątpliwości dotyczące tego tematu.

Są osoby, które są „singlami”, czyli nie są w związku. Takie osoby też mogą radzić sobie ze swoim podnieceniem, ze swoimi potrzebami seksualnymi.

Masturbacja

Niektóre osoby zaspokajają swoje potrzeby seksualne na przykład podczas masturbacji.

Czy wiecie co oznacza slowo masturbacja?

Prowadzący zbiera informacje od uczestników i uczestniczek oraz wyjaśnia znaczenie słowa masturbacja.

Masturbacja to dotykanie własnych narządów płciowych. Kobiety dotykają pochwy i sromu, mężczyźni penisa i jąder.

Kobiety i mężczyźni dotykają własnych narządów płciowych, żeby sprawić sobie przyjemność.

Jak myślicie czy można masturbować się wszędzie?

Masturbacja i stosunek seksualny to zachowania prywatne. To znaczy, że można realizować je tylko w prywatnych miejscach. Prywatnym miejscem jest własny pokój, łazienka lub toaleta.

Prywatne miejsce to takie, w którym jesteś sam/sama i możesz zamknąć drzwi. Wtedy nikt nie może Cię zobaczyć ani usłyszeć.

Należy podkreślić, że masturbowanie w miejscach publicznych jest karane.

Uwaga dla prowadzącego:

Podczas zajęć, w których biorą udział zarówno kobiety jak i mężczyźni z niepełnosprawnością intelektualną, warto jedynie wprowadzić temat masturbacji. Zaleca się przekazanie bardziej szczegółowych informacji w grupach jedнопłciowych. Dzięki temu uczestnicy i uczestniczki mogą być mniej skrępowani i odważniej zadawać pytania. W grupach jedнопłciowych prowadzący może przekazać informacje w jaki sposób reaguje ciało kobiety podczas masturbacji, a w jaki sposób ciało mężczyzny. W idealnej sytuacji zajęcia o masturbacji mężczyzn prowadzi mężczyzna, a o masturbacji kobiet - kobieta.

Podsumowanie zajęć

Poproś uczestników/uczestniczki aby opowiedzieli, co po kolei działo się na zajęciach.

Wykorzystaj do tego zapisane wcześniej kartki flipcharta. Poproś aby każda osoba z niepełnosprawnością intelektualną powiedziała co było dla niej najważniejsze podczas zajęć, z czego jest zadowolona a co chciałaby zmienić.

Rozmawialiśmy dzisiaj na temat seksualności kobiet i mężczyzn. Mówiliśmy o związku intymnym. Zastanawialiśmy się jakie wartości w związku są dla Was ważne. W drugiej części zajęć rozmawialiśmy na temat seksu, masturbacji i antykoncepcji.

Przydatne publikacje i linki:

Fornalik, I. (2017). *Mam autyzm. Mam seksualność. I co dalej? Poradnik dla rodziców, terapeutów i nauczycieli*. Łódź: Fundacja JiM

Józefowicz, B., Makowiecka, K. (2017). *O kobietach, o mężczyznach, o życiu, czyli co osoba z niepełnosprawnością intelektualną wie na temat seksualności człowieka*. (Publikacja wydana w ramach projektu grantowego: „Usługi opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych”)

<http://sead-project.eu/>

<https://www.traseproject.com/tools>

KARTA PRACY SELF-ADWOKATA „Kobieta i mężczyzna a seksualność”

Co to jest związek intymny?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Co łączy ludzi, którzy tworzą związek intymny?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jakie zachowania nazywamy zachowaniami prywatnymi?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Co to jest antykoncepcja? Wymień rodzaje antykoncepcji.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Słownik pojęć związanych z seksualnością

1. **Antykoncepcja** to używanie różnych metod i środków, które chronią kobietę przed zajściem w ciążę i chorobami.

Środkami antykoncepcyjnymi są:

- 1) prezerwatywy dla kobiet i mężczyzn,
- 2) pigułki antykoncepcyjne dla kobiet,
- 3) plastry antykoncepcyjne dla kobiet,
- 4) wkładki wewnętrzne dla kobiet.

Niektóre kobiety stosują metodę antykoncepcyjną, która nazywa się kalendarzykiem.

Kalendarzyk nie jest skuteczną metodą antykoncepcyjną.

2. **Ciąża**

Kobieta może zajść w ciążę podczas stosunku seksualnego z mężczyzną.

Ciąża jest wtedy, gdy komórka jajowa kobiety połączy się z plemnikiem mężczyzny.

Komórka jajowa łączy się z plemnikiem w pochwie kobiety.

Połączona komórka jajowa i plemnik trafiają do macicy.

W macicy z komórki jajowej i plemnika rozwija się dziecko.

3. **Jajniki** to narządy płciowe, które znajdują się w brzuchu kobiety.

Większość kobiet ma dwa jajniki. Prawy i lewy.

Jajniki wyglądają jak kulki.

Jajniki produkują komórki jajowe.

Dzięki jajnikom kobiety mogą zajść w ciążę.

4. **Łechtaczka** to narząd płciowy u kobiety, który wygląda jak mały guziczek.

Ten guziczek jest bardzo delikatny i wrażliwy na dotyk.

Kobiety mogą dotykać łechtaczki podczas masturbacji.

5. **Macica** to narząd płciowy, który znajduje się w brzuchu kobiety. W macicy może rozwijać się dziecko. Macica jest elastyczna. To znaczy, że robi się większa, kiedy rozwija się w niej dziecko. Macica wygląda jak worek.
6. **Masturbacja** to dotykanie własnych narządów płciowych. Kobiety dotykają pochwy, sromu i piersi. Mężczyźni dotykają jąder i penisa. Kobiety i mężczyźni dotykają swoich narządów płciowych żeby sprawić sobie przyjemność. Dotykanie swoich narządów płciowych może być przyjemne. Masturbacja to zachowanie prywatne. To znaczy, że mężczyzna lub kobieta może się masturbować w prywatnych miejscach. Prywatne miejsce takie, w którym jesteś sam i możesz zamknąć drzwi. Wtedy nikt nie może Cię zobaczyć ani usłyszeć.
7. **Miłość** to silne uczucie, które łączy dwie osoby.
8. **Orientacja seksualna** to erotyczne, miłosne i uczuciowe zainteresowanie inną osobą. Istnieją 3 rodzaje orientacji seksualnej:
- 1) heteroseksualna,
 - 2) homoseksualna,
 - 3) biseksualna.
- Mężczyzna ma orientację homoseksualną, kiedy podoba mu się inny mężczyzna i zakochuje się w nim. Kobieta ma orientację homoseksualną, kiedy podoba jej się inna kobieta i zakochuje się w innej kobiecie.
9. **Penis** to narząd płciowy u mężczyzny. U dorosłego mężczyzny penis czasami robi się duży i twardy. Z penisa w niektórych sytuacjach może wypływać sperma czyli nasienie.
10. **Płeć** oznacza bycie kobietą lub mężczyzną.

11. **Pochwa** to narząd płciowy, który znajduje się w środku ciała kobiety, między jej udami.
Przez pochwę wydostaje się krew w czasie miesiączki.
Przez pochwę kobiety zachodzą w ciążę.
Przez pochwę kobiety rodzą dzieci.
Pochwa wygląda jak rurka

12. **Pornografia** to filmy, zdjęcia lub rysunki, na których widać jak ludzie uprawiają seks.
Na filmach pornograficznych widać narządy płciowe mężczyzn i kobiet.
Najczęściej są to wulgarne filmy albo zdjęcia.
Niektórzy ludzie oglądają filmy lub zdjęcia pornograficzne ponieważ chcą się podniecić i masturbować.

13. **Przemoc seksualna** jest wtedy, gdy jedna osoba zmusza drugą osobę do całowania, dotykania lub pieszczenia różnych części ciała, w tym intymnych części ciała.

14. **Seks** to takie zachowania jak całowanie, głaskanie, pieszczenie ciała, na przykład narządów płciowych partnera. Seks może polegać na tym, że mężczyzna wkłada penisa do pochwy kobiety i porusza nim.

15. **Sperma** to biały, lepki płyn, który wypływa z penisa.
W spermie znajdują się plemniki.

16. **Srom** to widoczne na zewnątrz narządy płciowe kobiety.
Srom to łechtaczka, wargi sromowe wewnętrzne, wargi sromowe zewnętrzne oraz wznórek łonowy.

17. **Śluz** to bezbarwny lepki płyn. Śluz wydziela się w pochwie.
To normalne, że w pochwie kobiety znajduje się śluz. Kiedy kobieta ma zdrowe narządy płciowe śluz z pochwy jest bezbarwny.
Taki śluz nie pachnie brzydko.

18. **Upławy** to śluz, który pojawia się w pochwie kobiety, kiedy ma chore narządy płciowe. Upławy mogą wskazywać, że w pochwie kobiety znajdują się wirusy i bakterie.
Upławy to śluz, który brzydko pachnie. Może mieć kolor żółty, brązowy albo zielonkawy.

19. **Wargi sromowe wewnętrzne i zewnętrzne** to narządy płciowe, które znajdują się między udami kobiety. Wargi sromowe to fałdki skóry. Dookoła warg sromowych zewnętrznych rosną włosy łonowe. U niektórych kobiet wargi sromowe wewnętrzne są mniejsze, a u innych większe. To zależy od budowy ciała kobiety.

20. **Wzgórek łonowy** to miejsce intymne u kobiety, które znajduje się nad wargami sromowymi.

21. **Związek intymny**

W związku 2 osoby łączą silne uczucia. Takim uczuciem może być miłość. Osoby, które tworzą związek czują się ze sobą bezpiecznie. Ufają sobie. Zwierzają się ze swoich sekretów i dochowują tajemnicy. Osoby, które tworzą związek mówią o swoich uczuciach, pragnieniach i marzeniach. Troszczą się o siebie i wspierają w trudnych chwilach. Osoby w związku potrafią zrezygnować ze swoich planów dla drugiej osoby.

Self-adwokat w lokalnej społeczności

Katarzyna Buryło

1. Włączanie w lokalną społeczność

1. Cel zajęć

Wiedza

Poznanie i zrozumienie przez uczestników/uczestniczki pojęć:

„lokalna społeczność”

„czynny udział w wydarzeniach”

Umiejętności

Nabywanie umiejętności włączania się w społeczność.

Wartości

Uświadomienie uczestnikom zajęć, że mogą aktywnie brać udział w wydarzeniach.

Uświadomienie uczestnikom zajęć, jak ważne jest włączenie się w lokalną społeczność oraz wywieranie wpływu na to, co dzieje się w ich środowisku.

2. Czas trwania – 90 min

3. Materiały

flipchart (tablica, arkusze papieru), kartki papieru, flamastry/markery, długopisy itp.,

4. Metody pracy

Mini wykład, burza mózgów, wypowiedzi indywidualne, praca w grupach

6. Przebieg zajęć

Wprowadzenie do zajęć:

Dzisiejsze zajęcia poświęcone będą działalności self-adwokatów w lokalnej społeczności. Zajęcia trwać będą 90 minut. Podczas trwania spotkania wszystkich będą obowiązywać ustalone zasady opisane w kontrakcie. Proszę wszystkich o uwagę i czynny udział w zajęciach. Jesteście self-adwokatami już od pewnego czasu, więc wiecie, że self-adwokat to osoba z niepełnosprawnością intelektualną, która występuje w swoim imieniu, która umie się wypowiadać i dbać o swoje sprawy. Self-adwokat dba także o sprawy innych osób z niepełnosprawnościami. Właśnie dlatego będziemy dziś mówić o lokalnej społeczności.

Jest to ważny temat, ponieważ dzięki działaniom w lokalnej społeczności sytuacja osób z niepełnosprawnościami może być lepsza.

Lokalna społeczność

Rozpocznij rozmowę na temat tego, co to jest społeczność, kto może wchodzić w skład społeczności, jakie można rozróżnić społeczności lokalne, gdzie można je umiejscowić.

Czy wiecie, co to jest społeczność lokalna? Z czym Wam się kojarzą te słowa?

Co to jest społeczność?

Społeczność ma związek ze społeczeństwem, czyli z ludźmi, z nami wszystkimi.

A co to znaczy lokalna?

Lokalna, czyli miejscowa, w jakimś miejscu. Nie chodzi o całą Polskę, ale na przykład o miasto, wieś, osiedle.

Lokalna społeczność to grupa osób, która mieszka na jakimś terenie. Może to być społeczność ludzi, którzy zamieszkują daną wieś, konkretne osiedle lub należą np. do tej samej parafii.

W społeczności lokalnej ludzi łączą różne wspólne sprawy, wspólne potrzeby i interesy. Nazywa się to więzi.

Na przykład mieszkańców osiedla łączy to, że dbają o czystość osiedla, bezpieczeństwo i chcą, żeby dobrze im się żyło.

A ludzie z jednej parafii dbają o kościół, pomagają proboszczowi.

Mówiąc o lokalnej społeczności można zapisać jej definicję na dużej kartce papieru. Wywieś ją w takim miejscu, aby wszyscy dobrze widzieli i mogli do niej podejść.

Jakie jeszcze społeczności lokalne znacie? Co może być taką społecznością lokalną?

I jakie mogą być ich wspólne sprawy?

W trakcie rozmowy poproś uczestników/uczestniczki, aby podawali przykłady takich więzi, interesów oraz potrzeb. Uczestnicy/uczestniczki powinni mieć przekonanie, że oni też stanowią część takiej społeczności lokalnej i do niej przynależą. Poproś każdą z wypowiadających się osób, aby dopisywała przykłady przy definicji społeczności lokalnej. Jeśli uczestnik/uczestniczka nie potrafi pisać, pomóż im w tym lub zaangażuj osobę wspierającą.

Wśród społeczności, które można wymienić znajdują się: osiedle, ulica, blok, szkoła, stowarzyszenie, warsztat terapii zajęciowej, parafia, chór, ochotnicza straż pożarna.

Mogą też pojawić się gmina, powiat, województwo. Wyłutnaczone, że Polska jest podzielona administracyjnie i gmina jest najmniejszą jednostką administracyjną, jednocześnie najbliższą człowiekowi. Zapytaj, czy uczestnicy/uczestniczki znają adres urzędu swojej gminy.

Jak myślicie, czy ważne jest czynne działanie na rzecz lokalnej społeczności?

Dlaczego ludzie działają razem?

Jeśli ktoś działa i coś robi, to znaczy, że jest widoczny, że inni go znają.

Jeśli ktoś działa z ludźmi, to nie jest sam.

Jeśli ludzie działają razem, to mają większe szanse, że uda im się coś osiągnąć.

Moje społeczności lokalne

Jak myślicie, czy osoba z niepełnosprawnością intelektualną też może działać w społeczności lokalnej?

Wiecie kto to był Arystoteles? To znany filozof, który żył w Grecji bardzo dawno temu. Wymyślał różne teorie. Powiedział, że człowiek to jest zwierzę społeczne. Wiecie, co to znaczy?

To znaczy, że każdy człowiek jest zdolny, żeby żyć w społeczeństwie, żeby być z ludźmi.

Każdy z nas żyje w jakiejś społeczności. Nie ważne ile ma lat, czy jest osobą z niepełnosprawnością, czy nie.

Skoro już wiemy, jakie mogą być społeczności lokalne, zastanowimy się teraz, w jakich społecznościach lokalnych Wy żyjecie i jesteście. Albo w jakich chcielibyście żyć.

Podziel uczestników/uczestniczki w pary. Jeśli uznasz, że uczestnicy/uczestniczki mogą nie być w parach aktywni, to zaproponuj grupy czteroosobowe. Możesz poprosić, aby osoby kolejno odliczyły 1,2 i tym sposobem połącz ich w pary. Poproś, aby każda z par usiadła w innym miejscu sali. Zadaniem uczestników/uczestniczek będzie wymyślenie i zapisanie na małych kartkach przykładów społeczności, do których należą lub mogą należeć. Ważne, by każdy przykład był na osobnej kartce. Stwórz atmosferę wzajemnego szacunku i zachęć uczestników, żeby nie bali się swoich wypowiedzi i wszystkie swoje pomysły zapisywali na kartce.

Na arkuszu flipczarta napisz wyraz **JA**. Poproś uczestników/uczestniczki, by odczytali swoje przykłady i następnie przyklejali je wokół tego wyrazu. Wyłumacz, że jeśli się będą powtarzać, to nie będziecie przyklejać dwóch kartek.

Analizując przykłady podkreśl, że wszystkie wypowiedzi są cenne. Dopytaj, które społeczności są szczególnie istotne dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Poproś, by uczestnicy/uczestniczki zagłosowali i wybrali po trzy takie przykłady. Mogą zaznaczyć znakiem „plus” na kartce z przykładem. Zanim rozpoczniesz głosowanie, upewnij się, że uczestnicy/uczestniczki rozumieją każdy z przykładów i potrafią wyłumaczyć, dlaczego jest ważny dla osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Po wybraniu trzech przykładów, podziel uczestników na trzy grupy i poproś o wybranie jednego z przykładów. Ważne, by każda grupa miała inny przykład.

Niech każda grupa narysuje na dużym arkuszu papieru postać i wokół tej osoby zapisuje przykłady działań w danej społeczności. Kieruj pracą tak, by zapisywano bardzo konkretne przykłady działań. Następnie omów z grupami przykłady, dopytuj szczegółowo, co uczestnicy/uczestniczki mieli na myśli. Inne grupy mogą uzupełniać przykłady.

Przypomnij, że będziecie jeszcze o tym rozmawiać na następnych zajęciach.

Podsumowanie

Poproś uczestników/uczestniczki, by opowiedzieli, co po kolei działo się na zajęciach. Wykorzystaj do tego zapisane wcześniej arkusze flipczarta, staraj się, by nie ominęli żadnego etapu zajęć.

Każda osoba z niepełnosprawnością intelektualną żyje w jakiejś społeczności lokalnej i może w niej aktywnie działać. Udało się nam wybrać te społeczności, które są szczególnie ważne dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Powiedzieliście też, jakie działania może podejmować self-adwokat.

Na koniec rozdaj uczestnikom/uczestniczkom KARTĘ PRACY SELF-ADWOKATA i poproś, by uzupełnili ją w domu. Jeśli uczestnicy/uczestniczki będą chcieli uzupełnić ją podczas zajęć, postaraj się im to umożliwić.

KARTA PRACY SELF-ADWOKATA „Włączanie w lokalną społeczność”

Co to jest społeczność lokalna?

.....
.....
.....
.....
.....

Dlaczego ludzie działają w społeczności lokalnej?

.....
.....
.....
.....
.....

Jakie społeczności lokalne są ważne dla self-adwokata?

.....
.....
.....
.....
.....

Jak self-adwokat może działać w społeczności lokalnej?

.....
.....
.....
.....
.....

Katarzyna Buryło

2. *Udział w lokalnych wydarzeniach*

1. Cel zajęć

Wiedza

Poznanie podstaw prawnych różnych działań w społeczności lokalnej

Poznanie i zrozumienie przez uczestników/uczestniczek pojęć:

- „wolontariat”
- „wolontariusz”
- „czynny udział w wydarzeniach”

Poznanie przez uczestników źródeł informacji o lokalnych wydarzeniach

Umiejętności

- nabycie umiejętności wyszukiwania lokalnych wydarzeń
- nabycie umiejętności współpracy z innymi osobami

Wartości

Uświadomienie uczestnikom/uczestniczkom, że mogą aktywnie brać udział w wydarzeniach np. poprzez wolontariat.

Uświadomienie uczestniczkom/uczestniczkom, że aktywność przynosi korzyści szczególnie dla osób z niepełnosprawnością intelektualną

2. Czas trwania – 90 min

3. Materiały

flipchart (tablica, arkusze papieru), kartki papieru, flamastry/markery, długopisy itp., nożyczki - kilka sztuk, Konstytucja – wyciąg (załącznik nr 1), Konwencja ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami - wyciąg (załącznik nr 2), lista lokalnych organizacji pozarządowych, aktualne gazety w wydaniach lokalnych - kilka sztuk, komputer z dostępem do internetu

4. Metody pracy

Mini wykład, praca w grupach, burza mózgów, wypowiedzi indywidualne

5. Konspekt zajęć

- Powitanie, przypomnienie ram organizacyjno-czasowych, wprowadzenie do tematu
- Konstytucja i Konwencja o działaniu
- Organizacje pozarządowe
- Poszukiwanie informacji
- Co mogę zrobić
- Wolontariat
- Podsumowanie zajęć

6. Przebieg zajęć

Wprowadzenie do tematu:

Podczas dzisiejszych zajęć porozmawiamy o tym, co możecie robić w lokalnej społeczności. Na poprzednich zajęciach o lokalnej społeczności, wymieniliście już różne przykłady działań. Dzisiaj zastanowimy się, jak zacząć działać, jak się dowiadywać o różnych działaniach i wydarzeniach. Dowiemy się też, co każdy z Was mógłby robić. Dlatego proszę wszystkich o uwagę i aktywny udział w zajęciach. Zajęcia będą trwały 90 minut. W trakcie zrobimy sobie krótką przerwę. Podczas zajęć wszystkich obowiązują wspólnie ustalone zasady (kontrakt).

UWAGA!

Pokazujemy uczestnikom/uczestniczkom spisany na wcześniejszych zajęciach kontrakt i odczytujemy wszystkie jego punkty.

Przypomnijcie, co to jest społeczność lokalna? Jakie są społeczności lokalne?

Rozwieś zapisane na zajęciach o włączeniu w lokalną społeczność arkusze flipcharta z pracami uczestników/uczestniczek. Poproś uczestników/uczestniczki, żeby opowiedzieli po kolei, o czym były poprzednie zajęcia i czego się dowiedzieli.

Konstytucja i Konwencja o działaniu

Rozdaj uczestnikom/uczestniczkom fragmenty Konstytucji i Konwencji¹ (załącznik nr 1 i 2). Poproś, żeby obejrzeli, przeczytali zawarte tam artykuły. Jeśli uczestnicy/uczestniczki nie potrafią czytać, Ty to zrób.

1 Ze względu na nieprawidłowości w tłumaczeniu Konwencji opublikowanej w Dzienniku Ustaw, w niniejszej publikacji zamieszczamy fragmenty Konwencji w tłumaczeniu Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną.

Czasami ludzie myślą, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną nic nie potrafią robić. Niektórzy myślą, że te osoby mogą pracować, ale mało kto wie, że każda osoba z niepełnosprawnością może działać dla innych ludzi. Albo dla jakiejś sprawy, żeby coś się zmieniło. Jesteście self-adwokatami, musicie mówić innym, że osoby z niepełnosprawnościami mają takie same prawa jak inni ludzie. I że też mogą działać. Dlatego chcę, żebyście teraz przeczytali niektóre artykuły z dwóch ważnych dokumentów – Konstytucji i Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami.

Jeśli uczestnicy/uczestniczki brali już udział w zajęciach o Konstytucji i Konwencji, poproś o przypomnienie, co to za dokumenty. Jeśli nie, wytłumacz, że Konstytucja jest najważniejszym dokumentem prawa w Polsce. Konwencja to najważniejszy dokument dla osób z niepełnosprawnościami, ponieważ mówi o tym, jak realizować prawa dla osób z niepełnosprawnościami.

Powiedz, że nie będziecie szczegółowo omawiać wszystkich artykułów, ale one pokazują, że każdy ma prawo działać. Dopytuj uczestników/uczestniczki, czy znają takie działania, czy kiedyś brali w nich udział.

Art. 1 Konstytucji wyjaśnia, że Polska jest dla wszystkich, którzy w niej mieszkają. Każdy ma obowiązek o nią dbać, ale też może się tu rozwijać i działać.

Art. 4 Konstytucji mówi, że to Naród, czyli ludzie mają w Polsce władzę. Naród wybiera swoich przedstawicieli, posłów, senatorów, prezydenta. Można też działać bez posłów – złożyć obywatelski projekt ustawodawczy. To się nazywa obywatelska inicjatywa ustawodawcza.

Art. 11 Konstytucji mówi, że w Polsce mogą działać partie polityczne. Przedstawiciele partii politycznych działają w Sejmie i Senacie dla ludzi. Załatwiają ważne sprawy dla kraju.

Art. 12 Konstytucji mówi, że w Polsce mogą działać różne organizacje, na przykład stowarzyszenia i fundacje.

Art. 16 Konstytucji opisuje samorząd terytorialny. To gmina, powiat i województwo. To wspólnota samorządowa.

Art. 57 Konstytucji daje prawo do organizowania zgromadzeń, na przykład marszu podczas Dnia Godności Osoby z Niepełnosprawnością Intelektualną.

Art. 61 Konstytucji mówi o tym, że mamy prawo wiedzieć, co robi władza. To jest dostęp do informacji publicznej. Możemy na przykład wziąć udział w sesji rady miasta.

Art. 62 Konstytucji mówi o głosowaniu i wyborach.

Porozmawiaj o art. 4 punkt 3, art. 19 i 29 Konwencji. Pierwszy mówi o konieczności konsultowania przez władzę różnych programów i przepisów z osobami z niepełnosprawnościami. Art. 19 Konwencji mówi o włączeniu osób z niepełnosprawnościami w życie lokalnej społeczności, a art. 29 o prawie do udziału w życiu publicznym.

Organizacje pozarządowe

Wytłumacz grupie, że w społeczności lokalnej bardzo ważną rolę odgrywają organizacje pozarządowe: stowarzyszenia lub fundacje. Poproś, aby self-adwokaci wymienili organizacje, które znają. Rozdaj każdej osobie listę najważniejszych lokalnych organizacji. Porozmawiajcie na ich temat, zastanówcie się wspólnie czym się mogą zajmować. Zapytaj, czy któraś organizacja zainteresowała uczestników/uczestniczki i czy chcieliby ją bardziej poznać. Ważne, by na liście znalazło się także Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną.

Poszukiwanie informacji

Już wiecie, że każda osoba z niepełnosprawnością intelektualną ma prawo działać w lokalnej społeczności. Już wiemy, że ważne działania podejmują na przykład organizacje pozarządowe. Musimy się dowiedzieć, jak zacząć działać. Jak myślicie, zaczynamy sami coś wymyślać, czy może poszukamy tego, co ktoś już zaczął robić?

Spróbujmy zastanowić się, w jaki sposób można znaleźć informację o działaniach i wydarzeniach w lokalnej społeczności.

Uświadom uczestnikom/uczestniczkom, że jest bardzo wiele miejsc, w których mogą znaleźć informację na ten temat. Na przykład: Internet, za pośrednictwem mediów społecznościowych: Facebooka, Twittera, radia lokalnego, telewizji regionalnej, telewizji internetowej. Informacji można też szukać na tablicach ogłoszeń przy urzędach i miejscach użyteczności publicznej, lub przy kościołach. Zapytaj, gdzie jeszcze można szukać informacji.

Skoro wiemy już gdzie szukać informacji o wydarzeniach, to spróbujmy poszukać informacji o wydarzeniach, które dzieją się wokół nas.

Podziel uczestników/uczestniczki na grupy. Jednej grupie udostępni komputer, pozostałym rozdaj gazety. Poproś, aby znaleźli i powycinali informacje o lokalnych działaniach, wydarzeniach, w których mogliby wziąć udział. Spróbuj ukierunkować pracę w taki sposób, aby te wydarzenia wiązały się z codziennymi wydarzeniami w życiu osób z niepełnosprawnościami i dotyczyły ważnych spraw dla nich.

Poproś grupy, żeby wybrały działania i wydarzenia według następujących kryteriów:

- działania i wydarzenia kulturalne (np. koncerty charytatywne, przedstawienia)
- działania i wydarzenia polityczne (np. sesja rady miasta, spotkanie z posłem, wykład, manifestacja, marsz)
- działania i wydarzenia społeczne (np. zbiórka pieniędzy, wolontariat, działanie w stowarzyszeniu).

Podziel arkusz flipczarta na trzy rubryki zgodnie z powyższymi kryteriami. Poproś grupy, by wklejały swoje wydarzenia i działania do odpowiedniej rubryki.

Co mogę zrobić?

Dopytuj, czy te wydarzenia dotyczą spraw istotnych z punktu widzenia osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Jeśli nie będą dotyczyły takich spraw, to uzupełnijcie tabelę wydarzeniami ważnymi dla self-adwokatów. Tak, aby mogli mówić o swoich prawach i potrzebach. Na przykład:

- spotkanie w urzędzie gminy z wójtem, żeby porozmawiać o sytuacji osób z niepełnosprawnościami
- napisanie artykułu do lokalnej gazety o self-adwokatach
- spotkanie z policjantami, by dowiedzieć się, jak zachować się w trudnych sytuacjach
- spotkanie z sędzią, który opowie, jak zachować się w sądzie
- organizacja pikniku, koncertu, aukcja produktów, które powstały w wtz.

Rozdaj uczestnikom/uczestniczkom propozycje dodatkowych działań do przemyślenia (załącznik nr 3). Każdy może wylosować jedno zdanie, lub otrzymać kilka, lub wszystkie. Poproś, by każda osoba wymyśliła dokończenie lub uzupełnienie zdania.

Wolontariat

Podobno młodzi ludzie, szczególnie studentki i studenci, coraz chętniej działają w wolontariacie. Słyszeliście takie pojęcie? Co to jest wolontariat?

Wolontariat to dobrowolna, bezpłatna, świadoma praca na rzecz innych ludzi, na rzecz jakiejś ważnej sprawy. Wolontariusz robi coś za darmo dla innych, ponieważ chce pomóc. Na przykład przez kilka godzin w tygodniu. Znacie jakichś wolontariuszy?

Są na przykład wolontariusze Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy. Są wolontariusze, którzy wyjeżdżają do Afryki, żeby uczyć dzieci w afrykańskich szkołach. Albo opiekować się zwierzętami.

Czy osoby z niepełnosprawnością intelektualną mogą być wolontariuszami? Chcielibyście?

Zapytaj, czy ktoś z uczestników/uczestniczek jest lub był wolontariuszem. Jeśli tak, to poproś tę osobę, aby opowiedziała szczegółowo o swoich doświadczeniach.

Poproś uczestników/uczestniczki, żeby zastanowili się, gdzie mogliby być wolontariuszami. Przypomnij listę organizacji pozarządowych.

Podsumowanie zajęć:

Poproś uczestników/uczestniczki, by opowiedzieli, co po kolei działo się na zajęciach. Wykorzystaj do tego zapisane wcześniej arkusze flipczarta. Postaraj się, by nie ominęli żadnego etapu zajęć.

Rozmawialiśmy dzisiaj o udziale w różnych lokalnych działaniach i wydarzeniach. Poznaliśmy przepisy Konstytucji i Konwencji, które mówią, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną mają prawo działać w lokalnej społeczności. Dowiedzieliśmy się, gdzie szukać informacji na temat wydarzeń i co mogą robić self-adwokaci dla innych osób. Mówiliśmy także o wolontariacie.

Na koniec rozdaj uczestnikom/uczestniczkom KARTĘ PRACY SELF-ADWOKATA i poproś, by uzupełnili ją w domu.

Jeśli uczestnicy/uczestniczki będą chcieli uzupełnić ją podczas zajęć, postaraj się im to umożliwić.

KARTA PRACY SELF-ADWOKATA „Udział w lokalnych wydarzeniach”

Co mówi Konwencja o działaniach osób z niepełnosprawnościami?

.....

.....

.....

.....

.....

Gdzie można znaleźć informacje o lokalnych wydarzeniach i działaniach?

.....

.....

.....

.....

.....

Jak może działać self-adwokat w lokalnej społeczności?

.....

.....

.....

.....

.....

Co to jest wolontariat?

.....

.....

.....

.....

.....

Załącznik nr 1

Wybrane artykuły Konstytucji

Artykuł ma skrót - art.

Art. 1.

Rzeczpospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli.

Art. 4.

1. Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu.
2. Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio.

Art. 11.

1. Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania partii politycznych. Partie polityczne zrzeszają na zasadach dobrowolności i równości obywateli polskich w celu wpływania metodami demokratycznymi na kształtowanie polityki państwa.

Art. 12.

Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji.

Art. 16.

1. Ogół mieszkańców jednostek zasadniczego podziału terytorialnego stanowi z mocy prawa wspólnotę samorządową.
2. Samorząd terytorialny uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej. Przysługującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych samorząd wykonuje w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność.

Art. 57.

1. Każdemu zapewnia się wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i uczestniczenia w nich. Ograniczenie tej wolności może określać ustawa.

Art. 61.

1. Obywatel ma prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne. Prawo to obejmuje również uzyskiwanie informacji o działalności organów samorządu gospodarczego i zawodowego a także innych osób oraz jednostek organizacyjnych w zakresie, w jakim wykonują one zadania władzy publicznej i gospodarują mieniem komunalnym lub majątkiem Skarbu Państwa.
2. Prawo do uzyskiwania informacji obejmuje dostęp do dokumentów oraz wstęp na posiedzenia kolegialnych organów władzy publicznej pochodzących z powszechnych wyborów, z możliwością rejestracji dźwięku lub obrazu.

Art. 62.

1. Obywatel polski ma prawo udziału w referendum oraz prawo wybierania Prezydenta Rzeczypospolitej, posłów, senatorów i przedstawicieli do organów samorządu terytorialnego, jeżeli najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat.
2. Prawo udziału w referendum oraz prawo wybierania nie przysługuje osobom, które prawomocnym orzeczeniem sądowym są ubezwłasnowolnione lub pozbawione praw publicznych albo wyborczych.

Załącznik nr 2

Wybrane artykuły Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami

Art. 4 punkt 3

Przy tworzeniu i wdrażaniu ustawodawstwa i polityki celem wprowadzenia w życie niniejszej konwencji, a także w toku podejmowania decyzji w zakresie spraw dotyczących osób z niepełnosprawnościami Państwa Strony będą ściśle konsultować się z osobami z niepełnosprawnościami, a także angażować te osoby, w tym niepełnosprawne dzieci, w te procesy, za pośrednictwem reprezentujących je organizacji.

Art. 19

Państwa Strony niniejszej konwencji uznają równe prawo wszystkich osób z niepełnosprawnościami do życia w społeczności lokalnej, wraz z prawem dokonywania wyborów, na równi z innymi osobami, oraz podejmą skuteczne i odpowiednie środki w celu ułatwienia pełnego korzystania przez osoby z niepełnosprawnościami z tego prawa oraz ich pełnego włączenia i udziału w społeczeństwie (...).

Art. 29

Państwa Strony zagwarantują osobom z niepełnosprawnościami prawa polityczne i możliwość korzystania z nich, na zasadzie równości z innymi osobami oraz zobowiązują się do:

- (a) zapewnienia, że osoby z niepełnosprawnościami będą mogły efektywnie i w pełni uczestniczyć w życiu politycznym i publicznym (...)
- (b) aktywnego promowania środowiska, w którym osoby z niepełnosprawnościami będą mogły efektywnie i w pełni uczestniczyć w kierowaniu sprawami publicznymi, bez dyskryminacji i na zasadzie równości z innymi osobami, oraz zachęcania ich do udziału w sprawach publicznych, w tym do:
 - udziału w organizacjach pozarządowych i stowarzyszeniach uczestniczących w życiu publicznym i politycznym kraju, a także w działalności partii politycznych i zarządzania nimi,
 - tworzenia organizacji osób z niepełnosprawnościami w celu reprezentowania osób z niepełnosprawnościami na szczeblu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym oraz przystępowania do takich organizacji.

Załącznik nr 3

Myślę, że w mojej miejscowości brakuje

.....
.....
.....
.....
.....

Myślę, że na mojej ulicy można

.....
.....
.....
.....
.....

Chcę powiedzieć ludziom, że dla osób z niepełnosprawnościami ważne jest

.....
.....
.....
.....
.....

Mój sąsiad nazywa się i proponuję mu wspólne spędzanie czasu.
Zaproponuję mu

.....
.....
.....
.....
.....

Anna Andrzejewska

Self-adwokat wobec przemocy

1. Cel zajęć

Wiedza

Poznanie i zrozumienie pojęcia przemoc

Poznanie różnych rodzajów przemocy (fizyczna, psychiczna, seksualna, ekonomiczna, zaniedbanie)

Wiedza co można zrobić kiedy self-adwokat widzi, że ktoś doświadcza przemocy.

Umiejętności

Nabycie umiejętności odróżnienia zachowań, które są przemocą od tych które przemocą nie są.

Nabycie umiejętności reagowania, kiedy self-adwokat rozpoznaje przemoc.

Wartości

Przekonanie, że przemoc wyrządza krzywdę osobom jej doświadczającym.

Przekonanie, że zgłaszanie przemocy jest obowiązkiem self-adwokata.

Nabycie przekonania, że self-adwokat może mieć wpływ na przerwanie przemocy.

2. Czas trwania 2 x 90 min

3. Materiały

Flipchart, zdjęcia przedstawiające przemoc, wydrukowana informacja dot. przemocy, wydrukowana i pocięta Karta pracy self-adwokata.

4. Metody pracy

Mini wykład, burza mózgów, praca w małych grupach, dyskusja, odgrywanie scenek.

5. Konspekt zajęć

- Powitanie, wprowadzenie do tematu, informacja o planowanym toku zajęć
- Wspólne definiowanie pojęcia: „przemoc” (mini wykład, burza mózgów)
- Wspólne definiowanie różnych rodzajów przemocy: „przemoc fizyczna”, „przemoc psychiczna”, „przemoc seksualna”, „przemoc ekonomiczna”, „zaniedbanie”, „cyberprzemoc” (mini-wykład, burza mózgów)
- Ćwiczenie rozpoznawania zachowań przemocowych (praca w małych grupach, dyskusja)
- Reagowanie na przemoc. Rozmowa o tym co self-adwokat może i powinien zrobić, kiedy wie, że ktoś doświadcza przemocy (dyskusja, mini-wykład)
- Podsumowanie zajęć.

6. Przebieg zajęć

Uwagi do osoby prowadzącej

Temat przemocy jest zagadnieniem, które może wywołać u uczestników silne emocje, mogą przypomnieć sobie sytuacje, w których oni lub osoby im bliskie zostały skrzywdzone. Ważne, aby ten temat był realizowany, gdy grupa jest już ukonstytuowana i panuje wzajemne zaufanie uczestników - do siebie nawzajem i uczestników do prowadzącego/prowadzącej. Prowadzący/prowadząca powinien być gotowy na to, że niektóre osoby nie będą chciały na forum grupy omawiać swoich doświadczeń. Ważne, aby na początku zajęć upewnić się, że wszyscy uczestnicy wiedzą, że jeśli nie chcą nie muszą opowiadać o sobie i że jeśli wolą możecie porozmawiać sam na sam. Wtedy można poprosić uczestnika, aby mówił ogólnie z czym mu się kojarzy przemoc i nie opowiadał o swoich doświadczeniach. Przed zajęciami należy poinformować uczestników jaki będzie ich temat i spytać się, czy chcą w nich uczestniczyć.

Jeśli w trakcie zajęć prowadzący/prowadząca będzie mieć podejrzenie, że uczestnik doświadcza lub w przeszłości doświadczył przemocy powinien spróbować porozmawiać o tym z uczestnikiem po zajęciach lub poprosić inną osobę, której uczestnik ufa, aby z nim ten temat poruszyła. Wskazane jest, żeby prowadzący/prowadząca poinformował zespół terapeutyczny, który wspiera uczestnika oraz otoczenie osoby z niepełnosprawnością intelektualną o podejrzeniu doznawania przemocy. Należy poinformować uczestnika o takim zamiarze i wyjaśnić, że mamy obowiązek reagować jeśli doświadcza on przemocy. Jeśli prowadzący uzna, że wskazane jest zewnętrzne wsparcie może skontaktować się z Biurem Zarządu Głównego PSONI, policją, Niebieską Linia.

WPROWADZENIE

Na dzisiejszych zajęciach będziemy rozmawiać o przemocy. Będziemy rozmawiać o tym, co wiecie o przemocy, w jakich sytuacjach możemy powiedzieć, że ktoś jest krzywdzony. W trakcie zajęć dowiecie się co można zrobić, kiedy wydaje wam się, że ktoś jest krzywdzony. Każdy będzie miał możliwość powiedzieć to co wie o przemocy, ale też będziemy wyjaśniać słowa i pojęcia, jeśli nie będziecie czegoś wiedzieć. W drugiej części zajęć w mniejszych grupkach będziecie wykonywać ćwiczenia, żeby lepiej wiedzieć jakie zachowania są, a jakie nie są przemocą. Pod koniec zajęć zastanowimy się jak self-adwokat powinien reagować kiedy widzi przemoc.

DEFINIOWANIE POJĘCIA PRZEMOC

Z czym Wam się kojarzy słowo przemoc?

Czy widzieliście kiedyś przemoc np. w filmie, programie telewizyjnym?

Opiszcie sytuację, która kojarzy wam się ze słowem przemoc.

Jeśli uczestnicy mają trudność z opisaniem słowa przemoc prowadzący zadaje dodatkowe pytania.

PYTANIA POMOCNICZNE

Czy przemoc może być wtedy kiedy ktoś kogoś krzywdzi?

Jak wam się wydaje jakie zachowania mogą krzywdzić innych ludzi?

Czy jak ktoś krzyczy na innych, albo bije inną osobę to to może być przemoc?

Jak rodzic nie opiekuje się małym dzieckiem i ono jest głodne to to może być przemoc?

Czy przemocą można nazwać sytuację kiedy rodzic wyśmiewa i krytykuje swoje dziecko?

Czy przemocą można nazwać sytuację kiedy mąż nie pozwala żonie wychodzić z domu?

Prowadzący może mieć wydrukowane kilka zdjęć i/lub rysunków na których przedstawiona jest przemoc i omówić je z grupą (np. zdjęcie jak ktoś na kogoś krzyczy, zdjęcie jak ktoś kogoś uderza, zdjęcie osoby która płacze - kilka przykładowych rysunków zamieszczonych jest na końcu tego rozdziału).

Jak wam się wydaje co to zdjęcie przedstawia?

Jak może czuć się osoba na którą ktoś krzyczy?

Jak czuje się osoba kiedy ktoś ją uderza?

Czy dlatego, że ktoś jest silniejszy to znaczy, że może krzywdzić inne osoby?

Czy dziecko powinno widzieć jak rodzice na siebie krzyczą, albo jak jeden rodzic bije drugiego?

Prowadzący przygotowuje arkusz z wyrazem „Przemoc“ i zapisuje na nim skojarzenia uczestników. Dopytuje uczestników o bardziej szczegółowe informacje. Prowadź dyskusję tak, aby uczestnicy wymienili jak najwięcej różnych przykładów przemocy. A także, aby mogli zobaczyć, że przemoc to nie tylko bicie i krzyk. Jeśli uczestnicy wymieniają różne rodzaje przemocy zapisz je i powiedz, że będziecie o nich rozmawiać w następnej części zajęć. Na koniec podsumuj wszystkie wypowiedzi odwołując się do zapisu na flipcharcie.

Małe dziecko jeśli jest świadkiem przemocy to jednocześnie jej doświadcza. Jeśli mamy przewagę nad kimś i ją wykorzystujemy to to też jest przemoc. Nie dbanie o osobę słabszą (dziecko, osoba starsza, osoba zależna) to również przemoc. Zakazy, nakazy np. zakaz wychodzenia z domu też może być rodzajem przemocy. Kiedy ktoś chce wymusić stosunek seksualny, albo zmusza do oglądania siebie nago to również jest przemoc. Jeśli ktoś obraża nas w smsach, albo grozi nam przez telefon to to też jest przemoc.

Przemoc jest wtedy kiedy jedna osoba krzywdzi drugą osobę.

Przemoc jest wtedy kiedy ktoś specjalnie krzywdzi drugą osobę.

Przemoc jest wtedy kiedy ktoś krzywdzi osobę, która jest słabsza, bo na przykład jest dzieckiem, osobą starszą albo osobą z niepełnosprawnością.

Przemoc jest wtedy kiedy ktoś cierpi i źle się czuje z powodu tego co zrobiła druga osoba. Różne zachowania i sytuacje mogą być przemocą.

RODZAJE PRZEMOCY

Rozmawialiśmy o tym co to jest przemoc. Wymieniliście różne sytuacje, które według was mogą być przemocą. Teraz spróbujmy wspólnie ustalić jak można nazwać te różne zachowania. Będziemy rozmawiać o różnych rodzajach przemocy.

Jeśli uczestnicy sami wymieniają różne rodzaje przemocy spróbujcie razem ustalić jakie zachowania można do nich zaliczyć.

PYTANIA POMOCNICZE

*Z czym wam się kojarzy określenie **przemoc fizyczna**?*

Jakie sytuacje z tych które omawialiście nazwalibyście przemocą fizyczną?

Przemoc fizyczna jest wtedy kiedy ktoś bije, kopie, szarpie, dusi drugą osobę.

Jeśli ktoś bije, kopie inną osobę i ktoś robi to specjalnie, to jest to **przemoc fizyczna**.

Przemoc fizyczna jest wtedy kiedy dochodzi do kontaktu fizycznego, kiedy jedna osoba uszkadza ciało drugiej osoby.

*Z czym wam się kojarzy określenie **przemoc psychiczna**?*

Jakie zachowania, które wymieniliście wcześniej można nazwać przemocą psychiczną?

Czy jak ktoś kogoś obraża i grozi, że zrobi mu coś złego to to może by przemoc?

Jeżeli ktoś kogoś często krytykuje i wyśmiewa to stosuje przemoc?

Jeżeli ktoś nakazuje albo zakazuje czegoś innej osobie to może to być przemoc?

Przemoc psychiczna jest wtedy kiedy ktoś obraża, grozi, krytykuje, wyśmiewa, straszy inną osobę. Przemoc psychiczna to krzywdzenie drugiej osoby słowami.

*Z czym wam się kojarzy określenie **przemoc seksualna**?*

Jakie zachowania można nazwać przemocą seksualną?

Jeśli ktoś zmusza inną osobę, żeby się rozebrała czy to jest przemoc seksualna?

Jeśli ktoś zmusza drugą osobę, żeby oglądała nagie zdjęcia albo filmy, czy to jest przemoc seksualna?

Jeśli jesteś u lekarza i on prosi cię żebyś się rozebrał to czy to jest przemoc seksualna?

Przemoc seksualna jest związana ze sferą seksualną człowieka. Jeśli ktoś zmusza drugą osobę do stosunku seksualnego a ta osoba tego nie chce to jest to przemoc seksualna. Jeżeli ktoś dotyka drugą osobę w miejsca intymne to jest to przemoc seksualna. Miejsca intymne to piersi, penis, pochwa, pośladki. Przemoc seksualna jest też wtedy kiedy ktoś zmusza nas, żebyśmy patrzyli jak inne osoby uprawiają seks.

*Czy słyszeliście kiedyś określenie **przemoc ekonomiczna**?*

Czy każdy dorosły człowiek ma prawo sam decydować o tym jak wyda swoje pieniądze?

Jeżeli mąż zabiera żonie pieniądze i nie pozwala jej robić zakupów to to może być przemoc?

Jeżeli rodzina zabiera rentę osobie z niepełnosprawnością i nie kupuje jej potrzebnych rzeczy to to może być przemoc? Jeśli ta osoba chodzi głodna i nie ma ubrań, butów na zimę? Czy takie zabieranie pieniędzy może być waszym zdaniem przemocą?

Przemoc ekonomiczna jest związana z zabieraniem pieniędzy. Jeśli ktoś zabiera komuś pieniądze i nie pozwala z nich korzystać, to jest to przemoc ekonomiczna.

*Z czym wam się kojarzy słowo **zaniedbanie**?*

Słyszeliście kiedyś, że rodzic zaniedbuje dziecko?

Czy jeżeli rodzic nie karmi dziecka i ono jest głodne to to może być przemoc?

Jeśli ktoś jest chory a bliskie osoby nie zabierają go do lekarza to to może być zaniedbanie?

Jeśli ktoś jest chory a rodzina nie kupuje mu leków to to może być zaniedbanie?

Jeśli ktoś bliski nie opiekuje się osobą, która potrzebuje wsparcia np. dziecko, osoba starsza, osoba niepełnosprawna, to jest to **zaniedbanie**. **Zaniedbanie** to taka przemoc, kiedy jedna osoba źle opiekuje się drugą. Zaniedbanie jest wtedy kiedy ktoś chodzi głodny, nie ma ubrań odpowiednich na zimę, nie dostaje leków, które zapisał mu lekarz, kiedy nie może się sam umyć, a osoby bliskie mu w tym nie pomagają.

Uwaga! Jeśli uczestnicy zajęć korzystają z komputera i internetu warto porozmawiać z nimi o cyberprzemocy.

*Czy słyszeliście takie określenie: **cyberprzemoc**?*

Czy przez internet też można stosować przemoc?

Jeśli jedna osoba pisze o drugiej obraźliwe komentarze, albo ją straszy w mailach to to też może być przemoc?

Cyberprzemoc jest związana z internetem. Cyberprzemocy mogą doświadczyć osoby, które korzystają z internetu. Cyberprzemoc jest wtedy kiedy ktoś obraża, wyśmiewa, grozi komuś w komentarzach na Facebooku, albo w mailach.

ROZPOZNAWANIE PRZEMOCY

Przed ćwiczeniem wydrukuj Kartę pracy „Self-adwokat wobec przemocy” potnij ją, tak aby każdy przykład był na osobnej kartce. Podziel uczestników na mniejsze 2-3 osobowe grupy. Każda grupa losuje karteczkę na której znajduje się jeden przykład sytuacji z Karty pracy self-adwokata. Uczestnicy mają za zadanie zastanowić się wspólnie, czy wylosowany przykład opisuje przemoc. Potem

na forum opisują wylosowany przykład i uzasadniają swoją wypowiedź. Zanim udzielona zostanie ostateczna odpowiedź ważne, abyś zachęcał/zachęcała uczestników do uzasadnienia swojej odpowiedzi, do dyskusji. Jeśli uczestnicy są chętni mogą podać przykłady sytuacji, których byli świadkami i możecie wspólnie się zastanowić, czy byli świadkami przemocy. Możecie też podzielić arkusz flipcharta na pół, po lewej stronie zapisać sytuacje, które są przemocą a po prawej te, które według uczestników nie są przemocą.

Wykonywaliście ćwiczenie, które miało pomóc wam w przyszłości wiedzieć jakie zachowania mogą być przemocą. Nie zawsze kiedy ktoś na nas krzyknie to jest to przemoc. Kiedy ktoś krzyknie, bo się przestraszył to to nie jest przemoc. Jeśli mamy do wykonania obowiązki domowe i ktoś nam o nich przypomina to to nie jest przemoc. Kiedy musimy wstać rano do pracy, albo szef daje nam jakieś zadanie do wykonania, którego nie lubimy to to nie jest przemoc. Kiedy lekarz prosi nas, żebyśmy się rozebrali do badania to nie jest to przemoc seksualna. Podczas badania musimy się rozebrać. Ważne, żeby powiedzieć lekarzowi, jeśli się wstydzimy i poprosić, żeby wytłumaczył nam na czym polega badanie. Wtedy będziemy się mniej bali. Jeżeli nie jesteście pewni, czy jakieś zachowanie jest przemocą możecie o tym porozmawiać z zaufaną osobą.

REAGOWANIE NA PRZEMOC

Rozmawialiśmy o tym jak rozpoznać, czy to co widzimy jest przemocą, czy nie. A jak myślicie jak powinna się zachować osoba która wie, że ktoś kogoś krzywdzi?

Jak wam się wydaje czy przemoc jest zabroniona?

Czy ktoś kto kogoś krzywdzi może być za to ukarany?

Czy możemy coś zrobić kiedy widzimy, że ktoś kogoś krzywdzi? A może powinniśmy udawać, że tego nie widzimy?

Jak myślicie jak self-adwokat powinien się zachować kiedy widzi przemoc?

Self-adwokat działa w imieniu innych, stara się pomóc osobom które nie potrafią o siebie zadbać, albo się boją. Self-adwokat to osoba, która jest odpowiedzialna i wie jak ma się zachowywać, żeby nie krzywdzić innych. Self-adwokat szanuje osoby ze swojego otoczenia. Stara się nikogo nie krzywdzić. Obowiązkiem każdego obywatela jest reagować kiedy widzi, że inna osoba jest krzywdzona. Jeśli nie jesteś pewien, czy to co widziałeś jest przemocą możesz porozmawiać z kimś zaufanym. Ale ważne jest, żebyś zareagował. Self-adwokat nie musi sam bronić osoby krzywdzonej, może zwrócić się po wsparcie. Jeśli widzisz, że ktoś cierpi, doświadcza przemocy możesz spróbować z nim porozmawiać. Możesz powiedzieć tej osobie, że się martwisz i chcesz jej pomóc. Jeśli widzisz, że ktoś kogoś bije możesz zadzwonić na policję i zgłosić to zdarzenie. Pamiętaj, żeby zadbać też o swoje bezpieczeństwo. Nie wdawaj się w sprzeczki z osobą, która stosuje przemoc. Poproś o pomoc kogoś komu ufasz. Wspólnie możecie ustalić co zrobić dalej. Pamiętaj, że możesz mieć wpływ na to, żeby przerwać krzywdzenie innej osoby.

PODSUMOWANIE ZAJĘĆ

Zdobywaliście wiedzę o tym, czym jest przemoc, jakie są jej rodzaje, jak odróżnić czy przemoc jest czy jej nie ma. Zastanawialiśmy się też co self-adwokat może zrobić kiedy widzi przemoc, jak się zachowywać, żeby nie krzywdzić innych. To wszystko jest wiedza potrzebna self-adwokatowi, żeby znać prawa i wiedzieć jak się zachować.

Zapytaj uczestników co najlepiej zapamiętali z zajęć.

Czy coś ich zaskoczyło?

Czy dowiedzieli się czegoś nowego?

Wręcz uczestnikom **Informację podsumowującą zajęcia** zamieszczoną na końcu tego rozdziału. Odczytajcie wspólnie podsumowanie informacji o przemocy.

Jeśli nie wykonaliście w trakcie zajęć ćwiczenia z KARTĄ PRACY SELF-ADWOKATA „Self-adwokat wobec przemocy“, rozdaj ją uczestnikom/uczestniczkom i poproś aby uzupełnili ją w domu.

Jeśli będą chcieli uzupełnić ją po zajęciach, postaraj się im to umożliwić.

Scenariusz zajęć został przygotowany w oparciu o materiały stworzone na potrzeby projektu „Przemoc wobec osób z niepełnosprawnością intelektualną. Badanie pilotażowe”, PSONI, Warszawa 2015.

KARTA PRACY SELF-ADWOKATA „Self-adwokat wobec przemocy“

Poniżej opisane są różne sytuacje. Zastanów się, czy te sytuacje opisują przemoc. Możesz o tym porozmawiać z innymi self-adwokatami. Czy macie takie samo zdanie?

Przykład 1.

Żona i mąż umawiali się, że raz żona zmywa naczynia, a następnym razem mąż. Mąż często nie zmywa naczyń, mówi do żony: „Kochanie, jestem zmęczony, pozmywam jutro.” Zdenerwowana żona krzyczy: „Inaczej się umawialiśmy! Dziś jest Twoja kolej i oczekuję, że pozmywasz naczynia!”

Czy żona stosuje przemoc wobec męża? Uzasadnij swoją odpowiedź.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Przykład 2.

Jedziesz autobusem. Przy wychodzeniu ktoś Cię popycha tak mocno, że o mało nie upadłeś. Ta osoba wysiada i krzyczy do ciebie: „Ty głupku, patrz gdzie idziesz!”

Czy to jest przemoc? Uzasadnij swoją odpowiedź.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Przykład 3.

Jedziesz autobusem. Przy wychodzeniu ktoś Cię popycha tak mocno, że o mało nie upadłeś. Ta osoba mówi do ciebie: „Przepraszam, nie chciałem Pana popchnąć. Czy nic się Panu nie stało?”

Czy to jest przemoc? Uzasadnij swoją odpowiedź.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Przykład 4.

Mirek musi codziennie wstawać o 5 rano, bo ma daleko do pracy. Jeśli wstanie później spóźni się do pracy. Bardzo tego nie lubi i skarży się koleżance: „Ale mnie męczy to poranne wstawanie, ciągle jestem niewyspany.”

Czy Mirek doświadcza przemocy dlatego, że musi wcześniej wstawać?

Uzasadnij swoją odpowiedź.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Przykład 5.

Michał, osoba z niepełnosprawnością intelektualną, z pomocą trenera pracy znajduje staż. Rodzicom nie podoba się to, że Michał zaczyna pracować, ma swoje pieniądze. Kiedy wychodzi do pracy rodzice codziennie mówią mu: „Do niczego się nie nadajesz. I tak Cię zwolnią.”

Czy rodzice stosują wobec Michała przemoc? Uzasadnij swoją odpowiedź.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Przykład 6.

Kolega specjalnie schował się za drzwiami i przestraszył koleżankę. Koleżanka się przestraszyła. Koleżanka nakrzyczała na kolegę i popchnęła go: „Wystraszyłeś mnie! Co Ty wyrabiasz! Nie rób tak więcej!”

Czy koleżanka zastosowała wobec kolegi przemoc? Uzasadnij swoją odpowiedź.

.....

.....

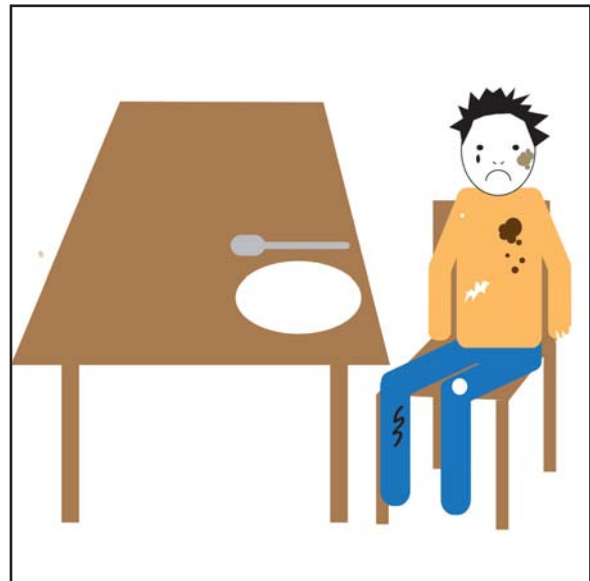
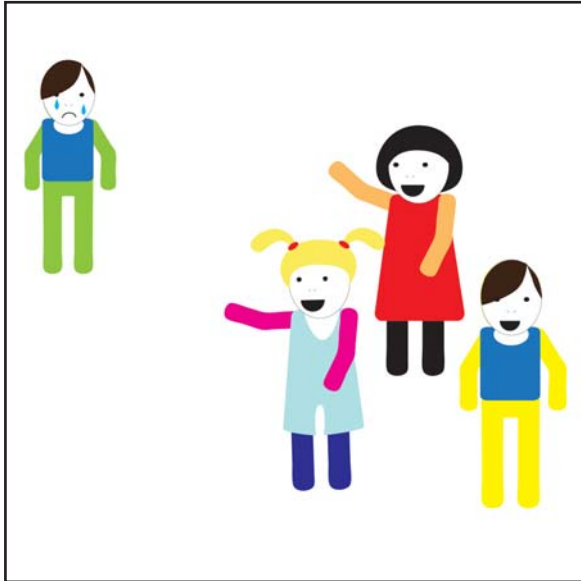
.....

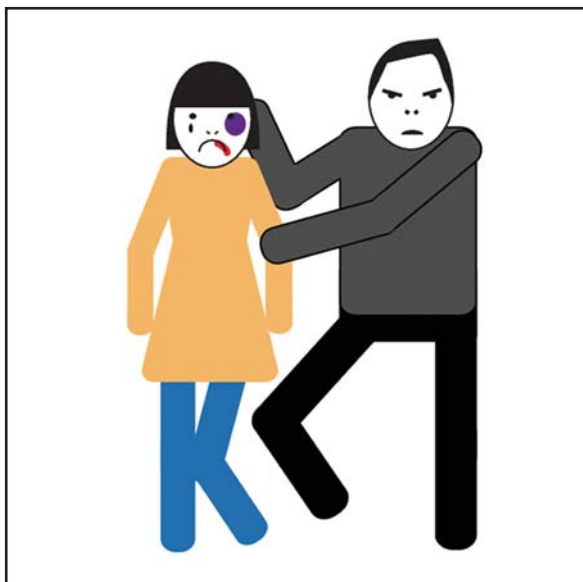
.....

.....

.....

Przykładowe ilustracje pomocne w definiowaniu przemocy i jej rodzajów:

Rysunki: Anna Sokółowska

Informacja podsumowująca zajęcia, przeznaczona dla self-adwokatów:

Każdy człowiek ma godność.
To znaczy, że każdy człowiek jest ważny
i musi być traktowany z szacunkiem.

Nikt nie może krzywdzić drugiego człowieka.

Jeśli ktoś bije, kopie inną osobę i ktoś robi to specjalnie,
to jest to **przemoc fizyczna**.

Jeśli ktoś zamyka w domu inną osobę i nie pozwala jej wyjść,
i robi to specjalnie, to jest to **przemoc psychiczna**.

Jeśli ktoś wyzywa, obraża, przeklina inną osobę,
krzyczy na nią, to jest to **przemoc psychiczna**.

Jeśli ktoś rozbiera inną osobę i chce zobaczyć jej
intymne części ciała, a ta osoba się na to nie godzi,
to jest to **przemoc seksualna**.

Jeśli ktoś zabiera komuś pieniądze i nie pozwala
z nich korzystać, to jest to **przemoc ekonomiczna**.

Są różne rodzaje przemocy, ale każda przemoc jest zabroniona.

Osoba, która krzywdzi drugą osobę, to **sprawca przemocy**.

Osoba, którą ktoś krzywdzi, to **ofiara przemocy**.

Często inni ludzie widzą przemoc, albo słyszą od kogoś
o przemocy. Osoba, która widzi przemoc lub słyszy o przemocy,
to **świadek przemocy**.

Świadek jest bardzo ważny. Może pomóc ofierze przemocy.

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną często są krzywdzone, ponieważ mają różne trudności, na przykład:

- Są słabsze
- Mają trudności w mówieniu
- Nikt nie chce ich słuchać
- Nikt im nie wierzy.

Jeśli ktoś Cię kiedyś skrzywdził, powiedz o tym zaufanej osobie.

- Nie wstydź się.
- Nie bój się poprosić o pomoc.

Ofiarom przemocy może pomóc psycholog, prawnik, policjant, lekarz.

Mogą im także pomóc organizacje pozarządowe, na przykład Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną.

Jeśli ktoś Cię kiedyś skrzywdził,

Jeśli widziałeś, że ktoś kogoś skrzywdził

**napisz albo zadzwoń
do Polskiego Stowarzyszenia
na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną.**

Możesz do nas zadzwonić pod numery telefonów:

22 848 82 60, 22 646 03 14

Możesz do nas napisać maila na adres: **zg@psoni.org.pl**

Możemy pomóc osobom z niepełnosprawnością intelektualną!

O Autorkach

Monika Zima-Parjaszewska - doktor nauk prawnych, adiunkt w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, kierownik Pracowni Prawa i Kryminologii; prezeska Zarządu Głównego Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną; współautorka programu Warsztatów prawnych dla osób z niepełnosprawnością intelektualną - początku self-adwokatury w Polsce.

Dorota Tomaszewska - pedagog specjalny; specjalistka ds. self-adwokatury w Biurze Zarządu Głównego Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną; współautorka części społecznej programu Warsztatów prawnych dla osób z niepełnosprawnością intelektualną - początku self-adwokatury w Polsce.

Anna Andrzejewska - psycholożka; koordynatorka projektów międzynarodowych w Biurze Zarządu Głównego Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną; terapeutka w Środowiskowym Domu Samopomocy Warszawskiego Koła PSONI.

Katarzyna Buryło - prawniczka; osoba wspierająca self-adwokatów w Jarosławiu; pracownik Koła Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną w Jarosławiu; autorka broszury w tekście łatwym do czytania i zrozumienia, wydanej przez PSONI w serii „Biblioteka self-adwokata”: *Moje prawo do pracy*.

Małgorzata Grzyb - pedagog specjalny; inspiratorka i osoba wspierająca self-adwokatów w Ostródzie, doradca zawodowy w Warsztacie Terapii Zajęciowej Koła Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną w Ostródzie.

Karolina Makowiecka - psycholożka, psychoterapeutka, edukatorka seksualna; specjalistka w Biurze Zarządu Głównego Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną; autorka, współautorka broszur w tekście łatwym do czytania i zrozumienia, wydanych przez PSONI w serii „Biblioteka self-adwokata”: *Moje relacje z ludźmi, Moje sposoby na stres, Moje zachowanie, Mój chłopak, moja dziewczyna*.

MISJĄ PSONI jest:

- dbanie o godność i szczęście osób z niepełnosprawnością intelektualną, ich równoprawne miejsce w rodzinie i w społeczeństwie,
- wspieranie rodzin osób z niepełnosprawnością intelektualną we wszystkich obszarach życia i sytuacjach, a zwłaszcza w ich gotowości niesienia pomocy innym.

CELEM PSONI jest działanie na rzecz wyrównywania szans osób z niepełnosprawnością intelektualną, tworzenia warunków przestrzegania wobec nich praw człowieka, prowadzenia ich ku aktywnemu uczestnictwu w życiu społecznym, działanie na rzecz ochrony ich zdrowia oraz wspieranie ich rodzin.

STATYSTYKA:

- 119 Kół terenowych,
- 11.500 członków (rodzice, osoby z niepełnosprawnością intelektualną, przyjaciele),
- ponad 400 placówek i stałych form wsparcia dla ponad 25 tysięcy dzieci i dorosłych.

PSONI prowadzi:

- placówki i projekty z zakresu rehabilitacji, terapii, edukacji, w tym ustawicznej, aktywizacji zawodowej oraz opiekuńcze,
- wspieranie ruchu self-adwokatów, rzeczników własnych spraw,
- chronione i wspomagane mieszkania grupowe,
- organizację spędzania wolnego czasu (m.in. kluby, zespoły artystyczne, sportowe, turystyczne),
- indywidualne wspieranie w niezależnym życiu,
- wspieranie i pomoc rodzinom,
- działalność wydawniczą, m.in. wydaje kwartalnik „Społeczeństwo dla Wszystkich”.

PSONI współpracuje z instytucjami i organizacjami:

- w tworzeniu nowego prawa,
- w dążeniu do zmiany wizerunku osoby z niepełnosprawnością intelektualną i postaw społecznych,
- w rozwijaniu więzi społecznych, ułatwiających umacnianie się społeczeństwa dla wszystkich, czyli włączanie osób z niepełnosprawnością intelektualną,
- w popularyzowaniu wyników badań naukowych i doświadczeń innych krajów,
- w kształceniu profesjonalnych kadr,
- w umacnianiu organizacji pozarządowych.